



Motus in verbo

vedecký časopis mladej generácie

ovols
brow
owots
tom
ռիշէΛ
ovols
brow
owots
tom
ռիշէΛ
դիշի
ծրո
verbum
òs2
Wort
свобо
parola
parola
vorto
rijec
zibos
ovols
brow
owots
tom
ռիշէΛ
դիշի
ծրո
verbum
òs2
Wort
свобо
parola
parola
vorto
rijec
zibos
ovols
brow
owots
tom



vorto
rijec
zibos

MOTUS IN VERBO : vedecký časopis mladej generácie

Motus in verbo : Young Scientist Journal

Recenzovaný časopis Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda vedeckej rady:

doc. PhDr. Peter MIČKO, PhD. (Katedra histórie, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

Vedecká rada:

prof. PaedDr. Ivan ČILLÍK, CSc.

(Katedra telesnej výchovy a športu, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

prof. PaedDr. Martin GOLEMA, PhD.

(Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

PhDr. Anton HRUBOŇ, PhD.

(Katedra európskych kultúrnych štúdií, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

doc. PhDr. Katarína CHOVANCOVÁ, PhD.

(Katedra romanistiky, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

doc. PaedDr. Miroslav KMEŤ, PhD.

(Katedra histórie, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

doc. PhDr. Marta KOVÁČOVÁ, PhD.

(Katedra slovanských jazykov, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

prof. PaedDr. Vladimír PATRÁŠ, CSc.

(Katedra slovenského jazyka a komunikácie, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

doc. Mgr. Ulrich WOLLNER, PhD.

(Katedra filozofie, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici)

prof. PhDr. Pavol TIŠLIAR, PhD.

(Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave)

dr. Michail J. DRONOV

(Inštitút slavistiky, Ruská akadémia vied, Moskva, Ruska federácia)

Mgr. Jakub CHROBÁK, Ph.D.

(Ústav bohemistiky a knihovníctva, Filozoficko-prírodovedecká fakulta, Slezská univerzita v Opave, Česká republika)

prof. Juris GRANTS, PhD.

(Latvijas Sporta Pedagoģijas Akadēmija, Rīga, Lotyšsko)

Ing. Mgr. Zdeňka JASTRZEMBSKÁ, Ph.D.

(Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brne, Česká republika)

prof. Genovaitė KAČIUŠKIENĖ, CSc.

(Katedra litovského jazyka a komunikácie, Fakulta humanitných vied, Siaulių Universitetas, Litva)

prof. PaedDr. Milada KREJČÍ, CSc.

(Vysoká škola telesnej výchovy a športu Palestra, Praha, Česká republika)

Marilena Felicia LUTA, PhD.

(Fakulta cudzích jazykov a literatúr, Univerzita v Bukurešti, Rumunsko)

Loredana PAVONE, PhD.

(Fakulta humanitných vied, Univerzita v Catanii, Taliansko)

doc. Jan RADIMSKÝ, Ph.D.

(Ústav romanistiky, Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Česká republika)

prof. Gilles ROUET, CSc.

(Vyšší inštitút manažmentu, Univerzita vo Versailles – Saint-Quentin-en-Yvelines, Francúzsko)

prof. Dr. Wolfgang SCHULZE

(Fakulta cudzích jazykov a literatúr, Univerzita Ludwiga Maximiliána v Mníchove, Nemecko)

Dr. Michal SLÁDEČEK

(Ústav pre filozofiu a sociálnu teóriu, Univerzita v Belehrade, Srbsko)

dr hab Mariola SZYMCZAK-ROZLACH

(Inštitút slovanských filológií, Slezska univerzita v Katoviciach, Poľsko)

doc. Dr. Marína ŠIMAK SPEVÁKOVÁ

(Odsek za slovakistiku, Filozofická fakulta, Univerzita v Novom Sade, Srbsko)

Šéfredaktorka:

Mgr. Martina KUBEALAKOVÁ, PhD. (Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FF UMB v Banskej Bystrici)

Redakčná rada:

PaedDr. Zuzana BARIAKOVÁ, PhD. (Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FF UMB v Banskej Bystrici)

doc. PhDr. Katarína CHOVANCOVÁ, PhD. (Katedra romanistiky FF UMB v Banskej Bystrici)

doc. PhDr. Michal ŠMIGEL, PhD. (Katedra histórie FF UMB v Banskej Bystrici)

Mgr. Lujza URBANCOVÁ, Ph.D. (Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici)

PhDr. Ingrid BALÁŽOVÁ (referentka pre medzinárodné vzťahy a edičnú činnosť FF UMB v Banskej Bystrici)

Mgr. Ľubomír GÁBOR (člen ad hoc, študent doktorandského štúdia)

Adresa redakcie:

Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica
www.motus.umb.sk

E-adresa redakcie:

motusinverbo@umb.sk
www.motus.umb.sk
<http://www.motus.umb.sk/en>

Návrh obálky:

© Igor Duda
Zuzana Bariaková
Martina Kubealaková

Grafická a technická redakcia:

Mgr. Martina Kubealaková, PhD.

Jazyková korektúra:

PaedDr. Zuzana Bariaková, PhD.
Mgr. Ľubomír Gábor
doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD.
Mgr. Martina Kubealaková, PhD.



otus in verbo
vedecký časopis mladej generácie

MOTUS IN VERBO : vedecký časopis mladej generácie
Motus in verbo : Young Scientist Journal

Recenzovaný časopis Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

OBSAH

Filozofia

DISKUSE JAKO AUTOIMUNITA DEMOKRACIE

David Němeček

7

Lingvistika

L'INTERCOMPRÉHENSION DANS LE PROCESSUS D'APPRENTISSAGE DES LANGUES

INTERKOMPREENZIA V PROCESE VÝUČBY JAZYKOV

Miroslav Adamčíak

15

Literárna veda

OBRAZ MYTOLÓGIE V DIELE ROBERTA HOLDSTOCKA

Jozefa Pevčíková

27

MÝTICKÉ SPOLOČENSTVO A AKCEPTÁCIA CUDZIEHO (POSTAVA ČECHA V HRONSKÉHO ROMÁNE CHLIEB)

Mária Stanková

35

BRATISLAVSKÝ ROBINZON – REÁLNA OSOBNOSŤ ALEBO LITERÁRNA POSTAVA?

Marta Ševcová

42

VARIA

FRAZEOLÓGIA V DIDAKTIKE VYUČOVANIA SLOVENSKEHO JAZYKA ZRKADLÁ TRANSLATOLÓGIE II

Mária Matiová

50

KOGNITÍVNA SCHÉMA PRAMEŇ – CESTA – CIEĽ V JAZYKU DRAMATICKÉHO TEXTU

Katarína Mikulcová

53

CONTENT

Philosophy

DISCUSSION: THE AUTOIMMUNITY OF DEMOCRACY

David Němeček

7

Linguistics

INTERCOMPREHENSION IN THE PROCESS OF LEARNING LANGUAGES

L'INTERCOMPRÉHENSION DANS LE PROCESSUS D'APPRENTISSAGE DES LANGUES

Miroslav Adamčíak

15

Literary Science

DEPICTION OF MYTHOLOGY IN WORK OF ROBERT HOLDSTOCK

Jozefa Pevčíková

27

MYTHIC COLLECTIVE AND ACCEPTATION OF FOREIGN (THE CZECH CHARACTER IN HRONSKÝ'S NOVEL *CHLIEB*)

Mária Stanková

35

BRATISLAVA ROBINSON – REAL PERSON OR LITERARY FIGURE?

Marta Ševcová

42

VARIA

THE PHRASEOLOGY IN SLOVAK LANGUAGE DIDACTICS

Mária Matiová

50

THE COGNITIVE SCHEME “SOURCE – JOURNEY – GOAL” IN THE LANGUAGE OF DRAMATIC TEXT

Katarína Mikulcová

53

Vážené čitateľky a vážení čitatelia,

v prvom čísle piateho ročníka časopisu *Motus in verbo* sme Vás informovali o sérii zmien, z ktorých najdôležitejšia bola otvorenie sa väčšej skupine publikujúcich. Aj naďalej sa časopis formuje ako publikačný priestor mladej vedeckej generácie a chce prinášať originálne či zaujímavé zistenia, informovať o výsledkoch bádání a uvažovaní formujúcej sa vedeckej generácie a vstupovať tak do širšej diskusie s etablovanými odborníkmi a odborničkami.

Publikačne je časopis určený *študentom a študentkám* všetkých troch stupňov vysokoškolského vzdelávania (bakalársky, magisterský a doktorandský) vrátane *postdoktorandskej pozície* (najviac 5 rokov od udelenia titulu PhD.), ako aj *vedeckým a odborným pracovníkom a pracovníčkam vedeckých ústavov, vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií*, ktorých témy príspevkov budú korešpondovať s tematickým zameraním časopisu a splnia požiadavky určené štatútom a jeho prílohami. Aj naďalej sú štúdie a recenzie organizované v sekciách etika, etnológia, filozofia, historické vedy, kulturológia, lingvistika, literárna veda, odborová didaktika, translitológia, vedy o športe.

Druhú časť piateho ročníka obsahuje dve recenzie v časti Varia, po jednom príspevku ponúka z oblasti etiky, kulturológie a lingvistiky a dva články sú orientované literárnovedne. Uvedené zmeny sa pozitívne odrazili v autorskej štruktúre už tohto čísla, čo redakcia časopisu hodnotí pozitívne.

V sekcii etika sa môžete začítať do príspevku doktoranda Davida Němečka *Diskuse jako autoimunita demokracie*. Pod drobnohľad si berie súčasnú českú politickú scénu demokracie a analyzuje ju vo vzťahu k postu prezidenta, jeho výrokom a aktuálnej utečeneckej téme. Ako možnosť eliminovať potenciálne konflikty ponúka občiansku diskusiu, pretože, ako píše, diskusia na pozadí vzájomného občianskeho rešpektu je najlepšou imunitou demokratickej spoločnosti.

Príspevok *Obraz mytológie v diele Roberta Holdstocka* sme zaradili do oblasti kulturologickej. Jeho autorkou je Jozefa Pevčíková, študentka v magisterskom stupni štúdia, a venuje sa v ňom analýze mytologickej stránky diela z hľadiska semiotiky kultúry, a to hneď na dvoch rovinách: rodinnej (mytológia, s ktorou sa stretávajú hrdinovia príbehu pri prežívaní rodinnej drámy) a metamytologickej (mytológia, ktorej súčasťou sa hrdinovia stanú). Autorka dospieva k záveru, že „ak mýtus vnímame v jeho definícii ako príbeh snažiaci sa podať vysvetlenie o niečom, čo ľudská skúsenosť nedokáže racionálne odôvodniť a vysvetliť, potom *Les mytág* túto funkciu splňa. Narážame pritom najmä na prvú a tretiu rovinu rozprávania, keď príbeh v prvej rovine ponúka jednu z možností spracovania informácií o našom vedomí a nevedomí, o ktorých hovoríme v tretej rovine“.

Miroslav Adamčiak, tiež študent v magisterskom stupni, nás v príspevku písanom vo francúzskom jazyku uvádza do sveta interkomprehenzie. Za zvlášť zaujímavú pokladáme časť príspevku venovanú výskumu autora, ktorý bol spracovaný v rámci Študentskej vedeckej aktivity na vzorke študentstva Univerzity Mateja Bela. Zistenia potvrdzujú prínos interkomprehenzie pre slovenskú študentskú obec.

Literárnovednú pozornosť možno v druhom čísle piateho ročníka venovať dvom príspevkom, ktoré sa zamerali na skúmanie dvoch diel slovenskej proveniencie. Autorkou prvého je Mária Stanková skúmajúca „český element“ románu *Chlieb* Jozefa Cígera Hronského, teda spôsob stvárnenia vzťahov postáv Čechov a Slovákov. Aj prostredníctvom ukážok z textu manifestuje autorský postoj k dobovo diskutovanej otázke československého jazyka a vzťahom konceptu zeme a chleba zdôvodňuje autorov harmonizujúci záver.

Otázku, či je bratislavský Robinzon Karol Jetting historickou osobnosťou alebo literárnou postavou, si kladie študentka v magisterskom stupni Marta Ševcová. Svoj výskum založila na kombinácii archívneho bádania rešpektujúceho postupy historiografie a dôkladnej literárnovednej analýze geografických, časových a sujetových prvkov cestopisu. Kritickým čítaním cestopisu, heuristickým výskumom a znalosťami histórie reviduje dobovú fantáziu či túžbu mať svojho hrdinu a Jettinga mení na mýtus.

V časti Varia sú uverejnené recenzie na dve zaujímavé publikácie. Autorkou prvej je Mária Stanková, ktorá informuje a hodnotí publikáciu *Slovensko-maďarský frazeologický slovník s cvičebnicou z frazeológie* (2015) autorskej dvojice Mária Alabánová a Juraj Glovňa. Spolu s nimi zdôrazňuje, že efektívne vyučovanie frazeológie (v rámci nej aj paremiológie) zohráva veľmi významnú úlohu aj pri výučbe cudzích jazykov a jej znalosť determinuje nadobudnutie nielen jazykovej, ale aj komunikačnej kompetencie.

O diele Kataríny Dudovej *Kognitívna schéma prameň – cesta – cieľ v jazyku dramatického textu* (2013) informuje Katarína Mikulcová. Ako konštatuje, autorka recenzovanej monografie odкрýva podstatu a približuje spôsob skúmania dramatických textov v intenciách kognitívnej schémy premiestňovania s prvkami prameň – cesta – cieľ. Za veľký prínos monografie považuje skutočnosť, že sa o konkrétnych dramatických textoch uvažuje nielen v rovine jazykovej, ale v centre pozornosti stoja aj zmyslové, konceptuálne a myšlienkové súvislosti, ktoré jazykovú zložku presahujú. Práve tu sa do popredia vysúva kognitívny rozmer, keď predmetnú problematiku K. Dudová posudzovala aj na základe niekoľkoročných odborných skúseností v oblasti kognitívnej lingvistiky a predkladaná monografia odкрýva sémantické bohatstvo slov a pojmov a zároveň poukazuje na špecifické vnímanie hodnôt v intenciách skúmaných dramatických textov.

V závere predhovoru tradične ďakujem členom a členkám redakčnej a vedeckej rady, recenzentom a recenzentkám a autorom a autorkám príspevkov, želim aj v ich mene podnetnosť čítania.

Martina Kubealaková

DISKUSE JAKO AUTOIMUNITA DEMOKRACIE

DISCUSSION: THE AUTOIMMUNITY OF DEMOCRACY

David Němeček

Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně, Česká republika

filozofie, 4. rok studia, prezenční forma doktorského studia

nema@mail.muni.cz

Školitel: **prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc. (jzouhar@phil.muni.cz)**

Klíčová slova

demokracie, tyranie většiny, lidská práva a svobody, diskuse, vzájemný respekt, politická mobilizace

Key words

democracy, tyranny of the majority, human rights, discussion, mutual respect, mass mobilization

Demokratické zřízení společnosti se v různých variantách, na různých úrovních a s občasnými přestávkami objevuje na starém kontinentu již dva a půl tisíce let. Ať už je tato skutečnost způsobena pravdivostí dnes již lidové fráze o *nejlepším možném ze všech špatných zřízení*, nebo čímkoliv jiným, stalo se realitou, že odmítání demokratické formy vlády je mezi Evropany spíše výjimkou. Nebudu se zde zabývat typologií demokracie, definiční diskusí pojmu, ani možností šíření do zbytku světa. Ve svém textu se zaměřím na reálnou demokracii v českém (potažmo střeoevropském) prostředí a pokusím se analyzovat jeden z kritických momentů života naší společnosti, který dle mého soudu hrozí krátce pěstovanou demokracii zahubit.

První (tenkrát ještě československý) prezident proslul mimo jiné větou: *Demokracie je diskuse*; poslední (tentokrát již český) prezident nastupoval se slovy: „*Chci být prezidentem dolních deseti milionů a mezi těmito dolními deseti miliony jsou jak voliči Miloše Zemana, tak voliči Karla Schwarzenberga. Nechci být prezidentem kmotrovských mafii, které parazitují na této společnosti a vysávají z jejího těla krev, aniž by jí vrátili jakoukoliv reálnou hodnotu. A být prezidentem dolních deseti milionů, tedy být prezidentem všech občanů od prava do leva a naopak, je povinností každého, kdo byl prezidentem české republiky zvolen*“ (1). Takto si nastupující prezident nastavil svou hlavní povinnost, která je vlastně artikulací respektu a současně zastání směřujících od prezidenta ke všem občanům. *Být prezidentem všech* ve vztahu k veřejné diskusi znamená podporovat všeobecnou možnost vyjádření a současně vzájemného naslouchání. Takto nastavený prezident všech by byl jistě hodnotným pokračovatelem Masarykem založené demokratické tradice, první roky ve funkci ovšem ukázaly, že v Zemanových *dolních deseti* se nikdo deseti milionů nedopočítá.

Neupírám prezidentu Zemanovi, že se snaží sobě nastavené povinnosti dostát, problémem je naopak skutečnost, že se jí snaží dostát za každou cenu (2). Občanské těleso (nejen) v České republice je prodchnuto různými světonázory, rozličnými představami o spokojeném vlastním životě a přijatelném soužití celé společnosti. Díky této diferenci existuje velmi málo otázek, u kterých lze dosáhnout všeobecné shody. Na pozadí občanské různorodosti má prezident kladoucí si za povinnost *být prezidentem všech*, tedy zastupovat všechny své občany, čtyři základní možnosti.

(i) Prezident může omezit jednostranná stanoviska na minimální sféru obecné shody a v ostatních oblastech požadovat všeobecnou možnost vyjádření a vzájemného naslouchání. Být tedy jakýmsi moderátorem občanské diskuse. (ii) Prezident může vynášet jednostranná stanoviska i v kontroverzních otázkách a současně usilovat o původní cíl být prezidentem všech občanů. Skloubení těchto dvou poloh vyžaduje nalezení pojícího tématu, které překryje názorové konflikty občanů v jiných otázkách a ponechá zachován vzájemný respekt oponentů. (iii) Prezident může vynášet jednostranná stanoviska i v kontroverzních otázkách a současně se při selhávání pojícího tématu snažit udržet zdání, že je prezidentem všech občanů. Udržení tohoto zdání přitom předpokládá přesvědčit co nejvíce lidí, že alternativní výklady v oblasti pojícího tématu buď vůbec neexistují, nebo že je nikdo hodnověrný nezastává. (iv) Prezident může v některé z fází upustit od původního cíle být prezidentem všech.

Jak v následujícím textu blíže doložím, prezident Zeman zvolil třetí variantu a začal očerňovat své kritiky a názorové oponenty. Každý, kdo se Zemanem nesouhlasí, se snadno dočte, či doslechne, že je členem nebo tlumočnickem *pražské lumpenkavárny* (3), v myšlenkovém zajetí zkorumpovaných, či lživých médií (4), nebo je z jiných důvodů nehoden poslechu. Obávám se, že tyto berličky prezident potřebuje, aby uchoval maximální část mýtu o prezidentovi všech občanů. Z prezidenta *dolních deseti milionů* se tak stal prezident všech rozumných, kteří nepodléhají jistým démonicky vykresleným skupinám. Prezident rozumné většiny, proti zkorumpované, či jinak nežádoucí menšině. Prezident, který začal podryvat českou demokracii.

Úvodní výpomoc od teoretiků demokracie

„Jsou přece věci, které by ani ti nejvěrnější zastánci politické rovnoprávnosti nechtěli vydat napospas většině. Patří sem ona minimální míra svobody, kterou musí mít menšina, aby mohla přesvědčovat jiné a tím se stát většinou, a která je nezbytná, aby princip majority mohl vůbec fungovat“ (Dahl, 1995, s. 14). Tato slova jsem si vypůjčil od jednoho z největších teoretiků demokracie poslední doby, jelikož dle mého soudu velmi trefně popisují v úvodu naznačené nebezpečí pro českou demokracii. Ona *minimální míra svobody*, o které tu Dahl mluví, je nesena především respektem aktuální většiny k názorům stávající menšiny. Snaží-li se někdo aktuální většinu přesvědčit, že pojímá všechny slušné či rozumné lidi a že menšinový názor si z jakýchkoliv důvodů nezaslouží zřetele, máme co dočinění s tendencí nahradit přesýpací hodiny politických většin zakonzervovanou většinou a narušit tak křehký stroj demokracie.

Další z klasiků demokratické teorie v této souvislosti mluví o nebezpečí *tyranie většiny* a zdůrazňuje její rafinovanost. „Pán zde už neříká: budete myslet jako já, nebo zemřete, nýbrž: Máte svobodu nemyslet vůbec jako já; váš život, váš majetek, všechno vám zůstává, ale ode dneška jste mezi námi cizí. Zachováte si v obci své výsady, ale nebudou vám k ničemu, protože budete-li se ucházet u svých spoluobčanů o volbu, neposkytnou vám ji, a budete-li požadovat pouze jejich úctu, budou také dávat najevo, že vám ji odmítají. Zůstanete mezi lidmi, ale ztratíte svá lidská práva“ (Tocqueville, 2012, s. 250). Tocqueville zde popisuje zásadní moment – odcizení mezi většinou a menšinou, které je nezbytné proto, aby většina mohla hodit s klidným svědomím menšinu přes palubu (5). Nechci-li být ve vlastních očích tyranem, mohu utišit názory menšiny pouze tehdy, kdy zavrhnou jejich nositele jako spoluobčany.

Právě jsme hodili několik kamenů do betonu teoretických základů zvolené problematiky, nyní je ovšem načase vypálit dostatek cihel reálií.

Tyranie většiny: mýtická květina, nebo plevel rašící v české politické zahradě?

Nebezpečí tyranie většiny je v českém politickém životě relativně novým nešvarem, kterého jsme byli ušetřeni především díky praxi poměrného volebního systému a na něj navazujících koaličních vlád. Když politická strana usiluje o maximální, nikoliv však většinový podíl na moci, nebezpečí tyranie většiny je zažehnáno prostě tím, že politická mapa vykazuje několik soupeřících a následně se domlouvajících menšin. Vládnoucí koalice menšin díky různosti postojů a nedůvěře k dočasnému partnerovi zpravidla nepostupuje tak kompaktně, aby se nebezpečí tyranie většiny realizovalo (6).

Českou politickou půdu zúrodnila pro tyranii většiny až přímá volba prezidenta. Na první pohled je vše v pořádku – namísto zákulisních pŮtek a skrytých nátlaků v parlamentu volí prezidenta přímo občané. V prvním kole přímé volby je situace celkem podobná sněmovním volbám; mapa vykazuje několik nadějných kandidátů často s podporou jednotlivých parlamentních stran, kteří kolem sebe shromažďují příznivce, přičemž ani jedna z těchto skupin zdaleka nepřevyšuje součet zbývajících. Problémy přicházejí v druhém kole, kdy se utkávají nejsilnější dva kandidáti a úkolem každého z nich je strhnout na svou stranu většinu (7). Druhé kolo prezidentských voleb v roce 2013 je dle mého soudu prvním momentem, kdy do českého politického prostředí vstoupila potřeba mobilizace občanské většiny. Teď se možná ptáte: V čem tu má být problém?; vždyť s tím se například Spojené státy, Francie, ale konečně i Rakousko potýkají každé prezidentské volební období

již desítky, případně stovky let. Problém je inu právě v tom, že v daných zemích se tento systém již etabloval a občané se naučili pracovat s jeho úskalími, zatímco na nás vyskočil jako lapka z křoví a musíme se teprve rozkoukat.

„Celý národ upadá do horečnatého stavu, volba je pak každodenním námětem novinových článků, předmětem soukromé konverzace, cílem všech jednání, objektem všech myšlenek, jediným zájmem současnosti. Brzy, pravda, jakmile osud rozhodl, vzrušení opadne, všechno se uklidní a řeka, která se na okamžik vylila z břehů, se pokojně vrací do svého koryta“ (Tocqueville, 2012, s. 129 – 130). Tak Tocqueville popsal americké povolební vychladnutí již v první polovině 19. století. K tomuto vychladnutí ovšem po našich prvních přímých prezidentských volbách nedošlo. Zůstaly dva těžko smířitelné tábory, které si prezident předsevzal společně vést. V úvodu jsem předeslal čtyři možné cesty prezidenta, který si uloží takový úkol. Stihl jsem také prozradit pointu a říct, na které z těchto cest prezidenta vidím. Abych tu ovšem nemlátil prázdnou slámu, namísto plytkého opakování se pokusím tento moment blíže rozebrat a vlastní soud podložit.

Ve snaze nepočmárat mapu myšlenek slepými cestami hned na startu vyřadím cestu (i), věřím, že ne samoučelně. Ve světle reálií postuluji následující dvojitý předpoklad: Prezident i po volbách zůstal názorově věrný táboru svých příznivců a současně nevzdal projekt být prezidentem všech, *nebo se tak přinejmenším tváří* (8). Nenapadá mě jiná možnost, jak takový plán začít realizovat, než právě skrze nalezení pojícího tématu, v jehož oblasti vznikne všeobecná shoda dostatečně silná, aby překryla běžné názorové konflikty mezi povolebními tábory. Má-li mít aspirant na pojící téma naději na úspěch, měl by splňovat kritérium obecnosti. Skrze obecnost se téma jednak dotýká všech a jednak aspiruje na všeobecnou shodu. Kritérium obecnosti by ovšem samo nebylo dostačující, protože pokud by pojící téma nepřicházelo s něčím naléhavým, zaniklo by ve změní názorových konfliktů existujících mezi povolebními tábory. Výběr pojícího tématu k pokusu o propojení zmíněných táborů tak vyžaduje vedle kritéria obecnosti i kritérium naléhavosti.

Troufám si říct, že u nás dlouhodobě máme všeobecnou shodu na jednom klíčovém tématu. Občané našeho státu uznávají základní lidská práva a svobody sobě i všem svým spoluobčanům (9). Současně se domnívám, že není po ruce žádný jiný žhavý kandidát, který by mohl všeobecné shody dosáhnout. Samotné ustavení základních práv a svobod již proběhlo a nebudí tak pocit naléhavosti mezi občany. Co ovšem pocit naléhavosti budí, a současně zůstává spjato s existující všeobecnou shodou, je otázka ztráty našich práv a svobod. Vhodným kandidátem na pojící téma bude tedy takové, které tuto otázku nastolí. Takovým tématem je v aktuální evropské debatě muslimská migrace, která se také stala ústředním bodem prezidentovi agendy.

Samotné naléhavé sdělení: *Odmítněme muslimské uprchlíky, jsou ohrožením našich práv a svobod* nemusí nutně budit občanský střet. Pokud by uvedené sdělení viditelně korespondovalo s realitou, lze si těžko představit českého občana, který by vyjadřoval podporu imigraci a dával tak všanc vlastní život i životy svých nejbližších. V takovém případě bychom byli svědky úspěšné výpravy prezidenta po cestě (ii). Máme tu ovšem skutečnost, že v České republice je stále nemálo občanů, kteří odmítají vnímat uprchlíky čistě jako hrozbu. Tato skutečnost se dá vyložit dvojitým způsobem – buď jsou všichni tito občané slepí k dané hrozbě, nebo naléhavé sdělení není opodstatněné.

Vyložíme-li si ji prvním způsobem, můžeme to s demokracií rovnou zabalit, protože tím říkáme, že přinejmenším každý šestý občan naší republiky (10) nemá dostatek základních kompetencí (11), aby takovou flagrantní hrozbu rozeznal – a to ani v případě, když ho na ni někdo naléhavě upozorňuje. Tato situace automaticky vyvolá snahu většiny tuto menšinu eliminovat jako bezpečnostní hrozbu, čímž tyranie většiny vykvete do nevidaných podob. Pokud odmítáme uznat, že asi milion a půl českých občanů (12) trpí navzdory svému často vysokému vzdělání neskonale slepotou, nezbyvá nám než označit naléhavé sdělení za neopodstatněné.

Právě jsme dorazili na rozcestí. Prezidentova snaha uplatnit zvolené pojící téma selhává, cesta (ii) tedy nebude tou, po které se vydal. Zůstávají nám poslední dvě cesty. Prezident v okamžiku selhávání pojícího tématu stále může uznat neúspěch své mise usilující o sjednocení obou povolebních táborů a vydat se cestou (iv), která nabízí i variantu dalšího vývoje nesoucího se v duchu respektujícího přijetí stanovisek menšiny a zachování chodu přesýpacích hodin politických většin. Vyzrat na tuto cestu ovšem vyžaduje projít sebereflexí a uznat, že se sobě uložený projekt být prezidentem všech nezdařil. Tuto sebereflexi u našeho prezidenta nevidím, naopak u něj pozorují

tendenci každého oponenta shodit, která koresponduje s výběrem cesty (iii) a je hnojivem pro tyranii většiny. Nezbývá než si držet palce, že prezident v sobě schopnost sebereflexe nakonec najde, nebo že si v příští volbě zvolíme jinou hlavu státu, která bude obezřetnější k přesýpacím hodinám naší demokracie.

Kam vede třetí cesta

Toliko doklad k vlastnímu přesvědčení, že prezident vyrazil na cestu (iii). Nyní si dovoluji předpověď, kam českou společnost tato cesta zavede, pokud prezident mine všechny další odbočky a bude urputně pokračovat v cíli být prezidentem všech.

Na cestě (iii), kde prezident navzdory neúspěchu pojícího tématu svou jednotící misi nevzdává, stojí před úkolem budovat zdání, že se sjednocení daří. Aby bylo takové zdání životaschopné, musí sjednocení pokrývat maximální možnou část občanské obce. Snaha o maximální politickou mobilizaci občanů v otázce nebezpečí migrace, kde nepanuje shoda, vyžaduje stupňování naléhavosti této otázky. Cílem tohoto stupňování je skrze obavy občanů o vlastní osud rozšířit většinu podporovatelů. I s užitím tohoto nástroje ovšem dříve nebo později prezident narazí na mantinely, jednoduše proto, že pracuje se zdáním jednoty, nikoliv s její reálnou možností. Za těmito mantinely jsou nepřesvědčení, či jinak smýšlející, kteří tvoří menšinu odmítající naléhavé sdělení uznat. Tyto mantinely stejně jako přesvědčování, či budování zdání nejsou v demokratickém konkurenčním boji ničím novým a samy o sobě nejsou k demokracii patologické. Důležité ovšem je, aby zůstaly pohyblivé a aby respektovaná menšina měla možnost je přesvědčováním posunout do pole aktuální většiny a získat dočasnou převahu. Posun mantinelů do útrob vytvořeného většinového tábora, však otevřeně koliduje s plánem maximálního sjednocení. Drže se dlouhodobého plánu tak prezident mantinely začne betonovat opakovanou diskreditací, či až demonizací zbytkové menšiny. Menšina vykreslovaná prezidentem v nevábných pojmech bude budit u většiny stále větší odpor, který je nezbytný k tomu, aby většina s klidným svědomím přidávala další kameny do narůstající zdi. V reciproční reakci na tento vývoj, či vlivem radikalismu obsaženého ve vlastních řadách, začne i menšina přispívat k budování zdi pěstující odpor v opačném garde. Tak se společnost rozdělí na dva nesmiřitelné tábory, z nichž jeden je výrazně menší. Ani tato pevná zeď ovšem nebude pro potřeby projektu sjednocení dostačující, jednak by ji stále mohl někdo rozbořit a jednak, dokud ti méně početní za zdí zůstávají občané (ať už jakkoliv titulovanými), narušují obraz dokončeného sjednocení.

Zde se projeví jako klíčový fakt, že zvolené pojící téma je politickou variantou útoku na pud sebezáchovy. Zopakují, že pojivem prezidentova projektu byla obava, že muslimští migranti nás připraví o naše práva a svobody. Pokud je kladen na toto sdělení opakovaný důraz, aniž by bylo všeobecně přijato, ve skupině stoupců začne narůstat pocit, že ti, kteří sdělení nepřijímají, je ohrožují na životě. Teprve s tímto aspektem začne většina odhazovat zábrany do takové míry, že je ve jménu vlastního bezpečí ochotna připravit menšinu o její práva a svobody.

Sklobením diskreditace lidských kvalit menšiny a její demonizace v bezpečnostní otázce se menšina stává natolik *cizí*, že většina začne sama sebe považovat za nově definované občanské těleso – všech normálních, slušných, rozumných, či jinak otitulovaných občanů (13). Na památku této slavné události jí zůstane bytelná zeď, za kterou cosi zůstalo, ale sluníčko svítí a krásně to tu kvete tyrankami.

Možná máte právě pocit, že zde maluji čerty na zeď a celá tato předpověď je úplně mimo mísu českých reálií. Pokud je tomu skutečně tak, jen těžko si dokážu představit blažnější omyl. Zatím bych to neviděl tak nadějně, protože začínám narážet na reálie, které do předpovědi až příliš dobře zapadají. „Na konci druhé světové války se napomáhání nepříteli trestalo smrtí. Pakliže Hollan podporuje jakýmkoliv způsobem stávající imigrantskou vlnu, v níž je celá řada teroristů, tak se rovněž dopouští napomáhání nepříteli. Proto je na místě uvažovat o obnově trestu smrti pro tyto jedince“ (Hromková – Valášek, 2016). Takto ocitovali redaktoři MF DNES vyjádření, kterým se prezentoval na sociálních sítích člověk vystupující zde pod jménem Jiří Vaňáček. To vše v reakci na pokus náměstka brněnského primátora Matěje Hollana uspořádat akci Pivem proti násilí poté, kdy se jej za vyjadřování sympatií k uprchlíkům snažila vyhodit z hospody skupina lidí. Pana Vaňáčka (je-li to jeho skutečné jméno) neznám, netuším, o koho jde, a nebudu to ani na sociálních sítích zkoumat. Sám chci

věřit tomu, že se jedná o nějakého kovaného radikála, se kterým se drtivá většina lidí odmítajících uprchlíky neztotožňuje. Pozorujíce a poslouchajíce své okolí se ovšem obávám, že jsme při nejlepším velmi blízko tomu, aby se podobné názory rozšířily za hranice radikálních uskupení.

Mluvití stříbro, diskutovati zlato

Právě jste byli svědky mého výkladu aktuální politické situace u nás, kdy namísto opadnutí emocí mezi tábory obou kandidátů následovala po první přímé volbě českého prezidenta eskalace občanských názorových konfliktů přiživena užitím tématu muslimské migrace; eskalace, která může mít neblahé důsledky pro celý zdejší demokratický systém. Zatímco s mým výkladem nemusí a nebude mnoho lidí souhlasit (což není na škodu věci, jak následně vysvětlím), věřím, že o existenci ústředního konfliktu panuje mezi českými občany shoda. Máme tu občanskou většinu, která má spíše odmítavý postoj k uprchlíkům, a občanskou menšinu, která má spíše vstřícný postoj k uprchlíkům. Mezi těmito skupinami nám to začíná povážlivě jiskřit. Na místě je tedy otázka: *Jak zabránit rozrůstání tohoto konfliktu do podob, které mohou narušit zdejší demokratické pořádky?*

Domnívám se, že recept na velmi nadějný lék je více po ruce, než se nám může zdát. Tímto receptem je občanská diskuse, která již ze své definice vyžaduje vzájemný respekt mezi řečníky. Dokud budou z většiny na menšinu a zpět lézat místo slov sliny, pojedeme dál po kluzkém svahu, který jsem se pokoušel výše vykreslit. Jakmile ovšem přestaneme plivat a začneme spolu mluvit bez emocí, snadno zjistíme, že si rozumíme možná víc, než bychom byli schopni ve světě vzájemných urážek uvěřit.

Výhoda diskuse přitom nespočívá pouze v tom, že chrání demokratické fungování našeho systému – byť i to by byl důvod plně dostačující. Lidé se stejnými (či podobnými) názory a postoji pravděpodobně přehlídí tytéž okolnosti a podléhají týmž předsudkům. Diskuse s člověkem, který uvažuje jinak, nás může na tyto okolnosti upozornit, případně předsudky obnažit. Přísloví *Pod svícnem je největší tma* nám směrem k tvorbě názorů říká, že nejsnáze podléháme vlastním mýtům. Naslouchání oponentům je jeden z nejlepších způsobů názorového obohacení, které navíc nezná pro naše mýty úlevy. „Svoboda projevu nespočívá jen v tom, že máte právo být vyslechnuti. Spočívá také v tom, že máte právo naslouchat ostatním“ (Dahl, 2001, s. 91).

Sdělením mého textu není: *Zavrhněme Zemana a následujme někoho jiného, nýbrž: Mysleme za sebe a mluvmě spolu. Neopomíejme lidi opačného názoru, ti nás mohou nejvíce obohatit. Přistupujme obezřetně k lidem stejného názoru, abychom dosáhli prohloubení myšlenek mířících týmž směrem, nikoliv přiživení vlastních mýtů.*

Diskuse na pozadí vzájemného občanského respektu je nejlepší imunitou demokratické společnosti. Velké a vleklé občanské konflikty vznikají zpravidla tak, že někdo zmobilizuje jednu skupinu občanů proti druhé. Podobně různé populistické praktiky a autoritářské tendence staví na mobilizaci svých příznivců proti kritickému zbytku společnosti. Když se občané sejdou u stolu, tyto mobilizace se nezdaří. Tomáš Garrigue Masaryk říkal: *Demokracie je diskuse*, já dodávám: *Diskuse chrání demokracii*. Demokracie vzešla z diskuse založené ve vzájemném respektu lidí a obsahuje autoimunitní systém, který funguje všude tam, kde nezapomněla na své kořeny.

Poznámky

- (1) Viz Zeman, 2013. Karel Schwarzenberg byl prezidentský kandidát, kterého Miloš Zeman porazil ve druhém kole první přímé prezidentské volby v českém prostředí.
- (2) Na základě principu vstřícnosti vycházím v textu z předpokladu, že prezident Zeman svá nástupní slova nepronesl jako pouhé plácnutí do lidí, ale že si za nimi skutečně stojí a pokouší se sobě dané povinnosti dostát. Pokud tomu tak není a prezidentovu politiku vedou jiné motivy, tedy používá zdání, že je prezidentem všech občanů, čistě účelově, představenou argumentaci samotný tento fakt nenaruší.
- (3) „Pražská kavárna má dvojí tvář, jak prokázala historie, hlavně doba před 2. světovou válkou. První tvář je prvorepubliková pražská kavárna vzdělaných intelektuálů nebo umělců, kteří spolu diskutují. A ačkoliv mají rozdílné názory, vzájemně se respektují. Druhou tvář je

druhorepubliková pražská kavárna lidí vyznávajících jedinou pravdu, kterou chtějí druhým fundamentálně nucovat a debatu odmítají. To jsou vlastně dvě tváře těch, kteří se tak rádi označují za národní elitu“ (Houda, 2014). Takto prezident Zeman vyložil pražskou kavárnu koncem roku 2014. Užívaná předpona *lumpen* dává znát, že etiketa má mít negativní nádech a odkazuje spíše k druhorepublikovému výkladu kavárny.

- (4) Kritika médií se stala již v minulém desetiletí oblíbeným sportem na Pražském hradě. Jedná se přitom o otevřený útok na jeden z demokratických pilířů. Pokud politik uznává pouze média, od kterých se mu nedostává kritiky, a ty kritická očerňuje, nedělá nic jiného, než že narušuje prostředí informačních alternativ ve svůj prospěch (o zásadní roli alternativy médií např. Dahl, 2001, s. 91).
- (5) Italský věhlasný politolog Giovanni Sartori odhaluje, že Tocqueville mluví o sociálním rozměru tyranie většiny (sám užívá termín *společenská tyranie*), kdy společenská většina požadavkem konformity tlačí na individuality, nikoliv o rozměru ústavním, kdy většina znemožní menšině artikulovat svoje názory a usilovat o přesypání hodin. Sartori upozorňuje na fakt, že společenská tyranie je starší než moderní demokracie a že sama o sobě tyranii většiny nevyvolává. Současně dochází k závěru, že k vyvolání tyranie většiny dojde, pokud se společenská tyranie působením většiny legitimizuje (viz Sartori, 1993, s. 134 – 138). Domnívám se, že právě tato legitimizace sociální podoby tyranie většiny hrozí vyústit ve faktický útok na práva a svobody menšiny a odstartovat přerod do ústavní podoby tyranie většiny.
- (6) Za výjimku lze považovat například společný projekt Občanské demokratické strany a České strany sociálně demokratické, které se pokusily v roce 2000 upravit volební systém pro volby do poslanecké sněmovny ve prospěch velkých stran a tendencí k bipartismu, tedy ve prospěch svůj (obě strany opakovaně dosahovaly výrazně vyšších zisků, než kterýkoliv jiný parlamentní subjekt; ostatně i díky tomu měli v tehdejší sněmovně jejich poslanci ústavní, třípětinovou většinu). Tento pokus zmařil pomocí úspěšné ústavní stížnosti tehdejší prezident Václav Havel (více o navrhované úpravě např. viz Koudelka, 2000).
- (7) Dvoukolový většinový systém s absolutní většinou je v českém prostředí již delší dobu užíván pro volby senátorů. Lokální charakter voleb doplněný malým zájmem občanů však vede k tomu, že se zde následně popsaný problém neprojevuje.
- (8) Dodatek *nebo se tak přinejmenším tváří* je přidán z čistě praktických důvodů v odkazu na výchozí pozici, kterou popisují v poznámce (2). Závěry představované argumentace jsou nezávislé na tom, zda je prezidentova snaha pojit lidi autentická, či výsledkem nějakého kalkulu. Uvedená dvojitá premisa s sebou nese implicitní premisu, kterou tu raději odhaluji: *Příznivci neúspěšného protikandidáta mají s příznivci prezidenta názorové konflikty*.
- (9) Těžko bychom mezi českými občany hledali někoho, kdo popře tvrzení, že *každý člověk, který neohrožuje existenci jiného jedince, má právo na život*. Názorové konflikty přichází až s otázkou: Co všechno budeme považovat za takové ohrožení? Obdobně se to má i s ostatními právy a svobodami.
- (10) Číselný údaj vychází z výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění, který se uskutečnil v květnu 2016. Dle výsledků tohoto výzkumu odpovědělo na otázku, zdali máme přijímat uprchlíky z Blízkého východu a severní Afriky, alespoň *spíše ano* 17 % občanů starších 15 let. Záměrně píši v textu *přinejmenším každý šestý*, jelikož zbývající většina čítá 34 % respondentů s odpovědí *spíše ne* a 5 % s odpovědí *nevím*. Je silně nepravděpodobné, že by se všichni občané z těchto skupin postavili za avizované naléhavé sdělení, jeho podpora tedy bude spíše o něco nižší (viz *Centrum pro výzkum veřejného mínění*, 2016, s. 8).
- (11) Uznání všeobecné přítomnosti základních občanských kompetencí je pro demokratický režim nezbytné. Ve chvíli, kdy někdo prohlásí: *Jsi nekompetentní*, již se vydal na cestu, která končí ve stanici *Neměl bys rozhodovat*. Zpochybnění části občanů jako kompetentních v základních politických otázkách je počátkem zpochybnění demokratické formy vůbec (více viz Dahl, 1995, s. 22 – 29; Tocqueville, 2012, s. 66).
- (12) Pro výpočet uvedené cifry jsem užil spolu s výsledky výzkumu popsaného v desáté poznámce údaj Českého statistického úřadu (viz ČSÚ, 2011).

- (13) O úskalí definiční nejednoznačnosti otázky, kdo je vlastně tím *lidem*, který si má v demokracii vládnout, pojednává Dahl. Řeší ovšem spíše nevhodnost národnostní optiky při řešení této otázky, než nebezpečí krajních poloh menšinovětšinového střetu v rámci existujícího státu (více viz Dahl, 1995, s. 43 – 48).

Literatura

- Centrum pro výzkum veřejného mínění: *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků květen 2016* [online]. Sociologický ústav AV ČR, ©2016. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7565/f3/pm160607.pdf [2016-09-15]
- Český statistický úřad: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. ČSÚ, ©2011. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLDB-ZAKL-CR&pvokc=&katalog=30261&z=T> [2016-09-15]
- DAHL, Robert A. 1995. *Demokracie v právním státě?* Praha : Nadace Readers International, 1995. 121 s. ISBN 80-901813-1-7
- DAHL, Robert A. 2001. *O demokracii*. Praha : Portál, 2001. 191 s. ISBN 80-7178-422-2
- HROMKOVÁ, Dominika – VALÁŠEK Lukáš. 2016. Desítky „holých hlav“ v Brně hledaly náměstka primátora Matěje Hollana. In: *iDNES* [online]. Zveřejněno 5. 9. 2016. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/radikalove-pronasledovali-hollana-dtn-/brno-zpravy.aspx?c=A160905_185505_brno-zpravy_lva [2016-09-15]
- HOUDA, Přemysl. 2014. Historie lumpenkavárny. Kritizuje Zeman symbol, nebo nadává odpůrcům. In: *Lidovky* [online]. Zveřejněno 28. 12. 2014. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/historie-lumpenkavarny-kritizuje-zeman-symbol-nebo-nadava-odpurcum-1ix-/zpravy-domov.aspx?c=A141227_162457_ln_domov_Ele [2016-09-15]
- KOUDELKA, Zdeněk. 2000. Změna volebního systému. In: *Politologický časopis*, 2000, č. 1, s. 90 – 96. ISSN 1211-3247. Dostupné z: <http://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2000/1/2000-1-14-Koudelka-Zm%C5%8Dna%20volebn%C2%B0ho%20syst%C4%81mu.pdf>
- SARTORI, Giovanni. 1993. *Teória demokracie*. Bratislava : ARCHA, 1993. 512 s. ISBN 80-7115-049-5
- TOCQUEVILLE, Alexis de. 2012. *Demokracie v Americe*. Praha : LEDA, 2012. 785 s. ISBN 978-80-7335-269-1
- ZEMAN, Miloš. 2013. Tisková konference zvoleného prezidenta po volbách 2013. In: *Česká televize* [online]. Zveřejněno 26. 1. 2013. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1121199-zeman-budu-prezidentem-dolnich-deseti-milionu> [2016-09-12]

Summary

Democracy is a discussion, a thought formulated by the first czechoslovak president TGM that is now taken as a common knowledge. In the EU there is currently one of the main topics for discussion a fear of negative impacts of muslim migration on the law and freedoms of the Europeans. The czech president Miloš Zeman has taken this topic as a crucial and struggles to use it to unify the local civic public. This president who himself takes negative attitude towards refugees must face a fact that not a small group of czech citizens does not consider them only as a threat. In this situation the president escalates an urgency of his own warning communications while at the same time discredit opinions of a minority and also people expressing them. It is by this practice that he increases a danger of a realization of the tyranny of the majority in the czech environment. As for the other pathological phenomenon that can occur in real democracy, the best cure against the tyranny of the majority is an open discussion among citizens itself. It presumes and at the same time supports their mutual respect. Democracy has risen from the discussion based on the mutual respect of people and contains an autoimmunity system that protects it everywhere where it hasn't forgotten its roots.

O autorovi

David Němeček se v rámci svého doktorského programu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity zabývá morální a politickou filozofií se zaměřením na možné podoby občanské společnosti v kontextu reálných demokracií.

David Němeček, Nebovidy 359, PSČ 664 48, Česká republika

L'INTERCOMPRÉHENSION DANS LE PROCESSUS D'APPRENTISSAGE DES LANGUES

INTERCOMPREHENSION IN THE PROCESS OF LEARNING LANGUAGES

INTERKOMPREENZIA V PROCESE VÝUČBY JAZYKOV

Miroslav Adamčiak

Katedra romanistiky, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici

1.1.1. učiteľstvo akademických predmetov, 2. rok Mgr. štúdia, denná forma štúdia

adamciak.miroslav@gmail.com

Konzultantka: **Mgr. Lucia Ráčková (lucia.rackova@umb.sk)**

Klíčové slová

interkomprehenzia, cudzie jazyky, plurilingvizmus, multilingvizmus, lingvistika

Mots-clés

intercompréhension, langues étrangères, plurilinguisme, multilinguisme, linguistique

Key words

intercomprehension, language, plurilinguism, multilinguism, linguistics

Introduction

Cet article propose une recherche sur l'intercompréhension et ses liens avec le processus d'apprentissage des langues étrangères. La recherche proposée présente les réflexions et les stratégies développées par des sujets plurilingues étudiant une ou plusieurs langues étrangères. L'échantillon de recherche est formé d'étudiants de l'Université Matej Bel possédant un répertoire plurilingue et des compétences variables en langues étrangères. Notre étude a pour objectif de comprendre comment un apprenant mobilise les langues qu'il maîtrise et quelles stratégies il met en œuvre pour comprendre un texte de niveau avancé écrit dans une langue qu'il ne connaît pas ou qu'il ne maîtrise que de façon rudimentaire.

Le but de la recherche est donc d'observer et d'analyser quelles sont les langues activées dans le répertoire de connaissances plurilingues de sujets en situation de compréhension de l'écrit pour comprendre un texte en langue étrangère qui leur est soumis alors qu'ils ne connaissent pas ou maîtrisent très peu cette langue. Notre hypothèse est la suivante : une bonne maîtrise de la langue maternelle et d'une langue étrangère, soit apparentée, soit assez éloignée de la langue cible – la langue cible de notre étude étant le français – permet d'obtenir un bon niveau de compréhension de la langue cible dans la mesure où ce bagage linguistique contribue à la compréhension du contexte général et du lexique de détail d'une langue – dans notre cas, le français – quasi inconnue du sujet testé. Son bagage linguistique peut être constitué de diverses familles de langues, selon qu'il maîtrise une ou plusieurs langues slaves (dont la langue maternelle slovaque), germaniques, romanes ou autres. L'article présente d'abord les fondements théoriques de l'intercompréhension qu'il situe ensuite dans le contexte européen de référence de l'apprentissage et la didactique des langues étrangères, puis il mentionne les différents projets de recherche et les principales méthodes pédagogiques de l'intercompréhension. La dernière partie de l'article est consacrée aux résultats de la recherche menée par l'auteur.

1. Intercompréhension

L'intercompréhension est un domaine relativement nouveau en didactique des langues étrangères. On peut situer sa naissance en France au début du XXe siècle lorsqu'en 1913 Jules Ronjat utilise ce terme sous sa forme composée « *inter-compréhension* » dans son ouvrage *Essai de syntaxe des parlers provençaux modernes* dans lequel il a étudié différents dialectes occitans et observé comment des personnes parlant chacune son propre dialecte parviennent à se faire comprendre et

à comprendre l'autre. Le terme lui-même évolue au cours du XXe siècle et est adopté par des chercheurs notamment en Europe de l'Ouest et du Nord où il est appliqué aux langues romanes et germaniques. Au fur et mesure, il est adopté au cours des dernières années par les chercheurs d'Europe centrale et orientale pour être appliqué aux langues slaves.

Parmi les chercheurs les plus significatifs dans l'espace européen on peut mentionner, par exemple, Eric Castagne, Peter Doyé, Laurent Gajo ou Marie-Christine Jamet dont les travaux apportent des éléments clés dans la recherche dans le cadre de l'intercompréhension soit du point de vue linguistique, soit du point de vue didactique. En Slovaquie, le phénomène est surtout adopté et étudié par des chercheurs de l'Université Matej Bel à Banská Bystrica, en particulier Katarína Chovancová, Ľudmila Mešková, Katarína Klimová, Eva Reichwalderová, Michaela Kéryová et Marianna Kurejová, qui apportent de nouvelles connaissances dans le cadre de l'intercompréhension dans l'espace scientifique slovaque.

Au début, l'intercompréhension est classée uniquement dans le champ linguistique et définie de façon très succincte par le dictionnaire Petit Larousse en 1988 comme « *LING. Compréhension réciproque* » (Jamet, 2010). Grâce à la diffusion du terme et à la recherche continue dans ce cadre, l'intercompréhension pénètre de nouveaux champs. Dans le champ linguistique la définition se spécialise et le phénomène est vu comme « *LING. Intercompréhension. 1) Faculté des individus ou des groupes humains de se comprendre mutuellement 2) Condition rendant possible la communication malgré les différences de code linguistique entre les interlocuteurs* » (Jamet, 2010), ensuite le terme pénètre dans le champ sociolinguistique et ethnolinguistique comme « *facteur servant à distinguer les dialectes et langues* » (Jamet, 2010) et le champ étymologique qui accorde l'origine du terme à Ronjat : « *de inter- et compréhension. 1913, Ronjat, à propos des ressemblances entre patois provençaux* » (Jamet, 2010).

La définition actuelle sur laquelle nous nous appuyons dans le cadre de l'intercompréhension est celle publiée dans l'ouvrage *L'intercompréhension. Guide pour l'élaboration des politiques éducatives en Europe – De la diversité linguistique à l'éducation plurilingue* de Peter Doyé qui la définit de la façon suivante : « *on parle d'intercompréhension, par exemple, lorsque deux personnes communiquent, à l'oral ou par écrit, en s'exprimant dans des langues différentes, chacune comprenant la langue utilisée par l'autre.* » (Doyé, 2005, p. 6).

Pareillement, les chercheurs slovaques adoptent les points de départ établis notamment par les chercheurs romanophones et germanophones. En ce qui concerne la terminologie slovaque, le terme intercompréhension est adopté sous la forme du mot « *interkomprehenzia* » et est défini comme « *schopnosť porozumieť cudziemu jazyku a dohovoriť sa s komunikačným partnerom, ktorý používa iný jazyk* » (Chovancová – Reichwalderová, 2014, p. 88) (6)

Par ailleurs, pour notre recherche, une définition du point de vue didactique est indispensable parce qu'il s'agit d'une recherche qui met l'accent sur l'intercompréhension dans le processus d'apprentissage des langues étrangères chez les apprenants slovaques. Nous pouvons donc nous appuyer sur la définition du Dictionnaire de didactique du français élaboré par Jean-Pierre Cuq en 2013 qui propose une définition didactique suivante : « *Ce concept a été mis en avant au cours de l'évolution récente de l'enseignement des langues étrangères aux adultes. Il s'agit de développer, par une méthodologie appropriée, la compréhension réciproque de sujets locuteurs de langues génétiquement apparentées (ou langues voisines) comme les langues romanes, à partir de l'usage par chacun de sa propre langue. Les idées-forces de cette méthodologie peuvent se résumer ainsi :*

- *sélectionner et hiérarchiser les objectifs d'apprentissage ;*
- *inciter les sujets à s'appuyer sur l'ensemble de leurs compétences culturelles autant que linguistiques, que celles-ci aient été acquises ou non en milieu scolaire (musique, voyages, fréquentations, etc.) ;*
- *construire les rudiments d'une grammaire de la compréhension en dégagant les points de convergence translinguistiques (règles de passage) et en soulignant les pièges à éviter (règles de vigilance) ;*
- *entraîner, ainsi, progressivement l'apprenant à dynamiser son potentiel cognitif.*

Les orientations ainsi définies se sont concrétisées, au cours de la décennie 1990-2000, par une série de réalisations méthodologiques multimédias internationales dans le domaine des langues romanes, appuyées par les institutions européennes » (Jamet, 2010). Cette définition nous conduit vers trois points principaux :

1. L'existence et le concept de langues voisines
2. Les méthodes élaborées dans le cadre de l'intercompréhension
3. La présence des politiques linguistiques européennes

Dans l'espace didactique slovaque le terme intercompréhension est encore un phénomène neuf et actuellement il est étroitement lié à la compréhension écrite. « *Interkomprehenzia [...] zdôrazňuje možnosť prekonávať hranice medzi jazykmi, pri príbuzných i vzdialenejších jazykoch odhaľovať ich podobnosti a systémové prieniky. To všetko prostredníctvom textov, ktorým treba porozumieť alebo – zriedkavejšie – myšlienok, ktoré treba vyjadriť. Pre tento prístup platí toto :*

1. Každý jazyk sa učíme na pozadí už existujúceho vlastného jazykového a komunikačného repertoáru. Jazyky v tomto repertoári na seba navzájom pôsobia, pričom môže ísť o pozitívne i negatívne vplyvy.
2. Cieľom vyučovania a učenia sa jazyka je ho čo možno najúspešnejšie a najprospernejšie začleniť do portfólia jazykových vedomostí a zručností učiaceho sa subjektu.
3. Interferencia (a transfer vo všeobecnosti) pôsobia medzi jednotlivými zložkami plurilingválnej jazykovej výbavy jednotlivca obojsmerne. Ide o dynamické javy podliehajúce rozličnému stupňu kontroly, závisiace od štatútu jednotlivých variet vstupujúcich do kontaktu a od hodnôt, ktoré tieto variety reprezentujú vo vedomí hovoriaceho. Zdôrazňuje sa pozitívny potenciál niektorých prípadov interferencie, najmä medzi príbuznými jazykmi.
4. Prepínanie a miešanie kódov vo vyučovaní a učení sa cudzieho jazyka je bežná prax a môže aktívne prispieť k osvojeniu si nových poznatkov o cudzom jazyku i v cudzom jazyku, neznižujúc pritom budovanie povedomia o jednotlivých normách jazykových variet. » (Chovancová – Reichwalderová, 2014, p. 89) (7)

L'intercompréhension sert donc à développer les compétences plurilingues des apprenants et leurs compétences pour comprendre les langues étrangères selon leur appartenance, c'est-à-dire, les similarités entre les langues voisines ou les langues lointaines.

Le point principal porte sur les différentes familles langagières et la capacité des locuteurs de ces familles de langues à développer des compétences dans le domaine de l'intercompréhension. Chaque famille comporte un nombre spécifique de langues et de dialectes parlés qui forment des langues voisines et chaque famille de langues dispose d'une protolangue qui est une langue ancienne à partir de laquelle les différentes langues modernes ont évolué. Les protolangues sont souvent référées comme langues mortes parce qu'elles ne sont plus utilisées par aucune communauté.

2. D'où l'importance de l'intercompréhension

L'importance de l'intercompréhension comme nouvelle approche éducative s'accroît avec les politiques linguistiques émergentes de l'Union européenne. Aujourd'hui l'Union européenne compte 28 pays membres et 24 langues officielles dont la plupart appartiennent à la famille indo-européenne dont les langues romanes, germaniques et slaves sont les sous-familles les plus étendues. Par ailleurs, l'idée de l'Union européenne est de promouvoir la diversité des peuples qui la forment en développant notamment dans les systèmes éducatifs européens le principe de la société plurilingue. Dans le cadre de la didactique des langues, c'est le Cadre européen commun de référence pour les langues (CECR) qui constitue le document principal pour l'apprentissage des langues étrangères en Europe. Selon le CECR, les politiques linguistiques européennes doivent « *répondre aux besoins d'une Europe multilingue et multiculturelle en développant sensiblement la capacité des Européens à communiquer entre eux par-delà les frontières linguistiques et culturelles ; il s'agit là de l'effort de*

toute une vie qui doit être encouragé, concrètement organisé et financé à tous les niveaux du système éducatif par les organismes compétents » (CECR, 2001, p. 10). La présence de plusieurs langues dans l'espace européen, voire dans l'espace d'un pays même, comme par exemple la Belgique, la Suisse ou le Luxembourg, favorise donc le développement de nouvelles stratégies et de nouvelles approches didactiques dans l'enseignement des langues étrangères dont une des approches est celle de l'intercompréhension parce que l'intercompréhension promeut la diversité linguistique et langagière des individus et développe l'idée d'une Europe multilingue mettant en avant les compétences plurilingues des individus en respectant la politique linguistique mise en place par le Cadre qui présente le but de l'enseignement des langues de la façon suivante : « le but est de développer un répertoire langagier dans lequel toutes les capacités linguistiques trouvent leur place » (CECR, 2001, p. 11).

Au contraire, dans la vie réelle, la diversité linguistique et l'enseignement plurilingue sont mises en danger par l'existence d'une « *lingua franca* » qui, du fait de sa prédominance mondiale, constitue le premier choix en matière d'enseignement des langues étrangères. Dans le contexte européen aussi bien que mondial (sauf pour les pays anglophones) c'est l'anglais qui est choisi par la grande majorité des apprenants comme première langue étrangère pour son statut de « *lingua franca* ». Selon les statistiques européennes d'Eurostat, 76,8% des apprenants européens étudient l'anglais comme langue étrangère et dans certains pays la prédominance de l'anglais est même sans concurrence, comme par exemple en République tchèque ou aux Pays-Bas où 100% des apprenants choisissent l'anglais ou la Suède avec 99,9% (Cultural statistics, 2011, p. 50). Les conséquences de la prédominance de cette « *lingua franca* » dans les systèmes éducatifs européens sur les politiques linguistiques européennes sont considérables :

- « - le danger d'un impérialisme linguistique
- l'inconvénient de l'utilisation d'une *lingua franca* détachée de ses racines culturelles
- l'utilisation insuffisante et la dépréciation potentielle des autres langues » (Doyé, 2005, p. 8).

L'efficacité de l'intercompréhension est pourtant évidente. Les locuteurs peuvent s'exprimer dans leurs langues maternelles et n'ont pas besoin d'avoir recours à l'utilisation d'une langue étrangère qui, bien souvent, les force à reformuler et simplifier leurs pensées. Certes, un niveau plus élevé en compétence réceptive s'avère alors indispensable. Cela n'alourdira pourtant pas pour autant le travail de l'apprenant dans la mesure où il ne devra se consacrer qu'à la compréhension et non à la maîtrise de la langue étrangère dans sa totalité. Un des avantages de l'intercompréhension est donc la rapidité avec laquelle les apprenants peuvent avancer dans l'amélioration de leurs compétences réceptives dans les textes écrits, voire sonores. Ensuite, les apprenants élargissent leur vocabulaire passif dans les langues étrangères et développent aussi des stratégies de lecture, car l'intercompréhension fait progresser les apprenants sur le plan linguistique aussi bien que didactique en développant les méthodes de compréhension écrite et orale. Ainsi, l'intercompréhension favorise les échanges entre les locuteurs tout en les dispensant d'une connaissance ou une compétence active dans la langue étrangère. Ils peuvent se faire comprendre sans avoir la nécessité de parler une langue étrangère ou d'employer une *lingua franca* pour communiquer.

3. Les méthodes mises en place

Bien entendu, l'intercompréhension ne peut pas remplacer les méthodologies actuelles dans l'enseignement des langues étrangères mais elle peut constituer une approche très efficace pour développer surtout les compétences réceptives en langues étrangères et apparentées. En Europe, des recherches universitaires travaillent à l'élaboration de méthodes visant à intégrer l'intercompréhension à la didactique des langues dans une approche qui promeut une éducation plurilingue et pluriculturelle. Les méthodes les plus connues fondées sur l'intercompréhension mise au service de l'apprentissage ont été élaborées en France et en Allemagne dans des équipes internationales. Ces méthodes proposent un modèle dans lequel l'apprenant est renseigné sur les différentes familles de langues et l'appartenance de sa langue maternelle à l'une d'elles. L'apprenant

acquiert ensuite la compétence à reconnaître des langues inconnues et à comprendre des langues apparentées.

Puisque toutes les méthodes pédagogiques concernant l'intercompréhension sont relativement récentes et la recherche dans ce domaine est toujours en cours d'élaboration de nouvelles méthodes, les plus grandes différences concernent le public visé, les langues et les familles de langues enseignées et les supports mis en œuvre. Dans ces méthodes, il y a une certaine prédominance de la compréhension de textes écrits par rapport à la compréhension orale à partir d'enregistrements sonores, même si cette dernière n'est pas exclue. Nous détaillerons ci-dessous les méthodes les plus significatives centrées sur l'intercompréhension.

EuRom4

La méthode EuRom4 élaborée par une équipe internationale, notamment par des chercheurs des universités d'Aix-en-Provence, Rome, Salamanque et Lisbonne entre 1989 et 1997, se donne pour objectif l'acquisition d'une compétence de compréhension écrite au niveau intermédiaire dans trois de quatre langues proposées : l'espagnol, le français, l'italien et le portugais. Le public visé par cette méthode : les locuteurs natifs ou de niveau équivalent et les apprenants d'au moins une des langues proposées. Les supports utilisés dans cette méthode sont constitués d'articles de la presse quotidienne ou hebdomadaire de difficulté moyenne afin d'acquérir une compétence de compréhension de l'écrit dans les langues cibles apparentées. La méthode est fondée sur l'hypothèse principale suivant : « *lorsqu'on connaît une ou deux langues romanes, il est facile d'acquérir une compétence réceptive des autres* » (DGLFLF, 2007, p. 4). Les apprenants travaillent donc sur des documents authentiques écrits et sonores portant sur les mêmes sujets afin d'acquérir une compétence leur permettant de travailler sur quatre langues simultanément, en particulier sur les transparences et similarités lexicales et grammaticales. Cette méthode a été soutenue par le programme LINGUA de l'Union européenne.

Galatea

On reste encore dans la famille des langues romanes avec une méthode élaborée par des chercheurs de Grenoble. À l'université de Grenoble 3, au laboratoire de linguistique et didactique des langues étrangères et maternelles, une équipe internationale a élaboré une méthode composée de sept cédéroms d'auto-apprentissage interactif pour enfants et adolescents utilisée au Portugal visant à développer les compétences des apprenants en compréhension écrite à partir de textes écrits dans les quatre langues proposées : l'espagnol, le français, l'italien et le portugais. Contrairement à la méthode d'EuRom4 où les apprenants développent leurs compétences dans les quatre langues simultanément, avec Galatea les apprenants ne choisissent qu'une seule langue à maîtriser. L'objectif principal est donc celui « *d'atteindre rapidement une compétence de compréhension dans une langue romane permettant de lire, par exemple, la presse quotidienne* » (DGLFLF, 2007, p. 5).

Galanet

Basé sur une plate-forme interactive sur l'internet, Galanet est une méthode élaborée par les chercheurs de Grenoble. Cette fois-ci, le public visé par la méthode est différent de celui visé par Galatea. Galanet vise un public d'étudiants, de lycéens et d'adultes non-étudiants maîtrisant au moins une langue romane en tant que langue maternelle ou étrangère. Les langues cibles sont à nouveau l'espagnol, le français, l'italien et le portugais. Les objectifs de la méthode sont plus globaux et n'encadrent pas la langue seule mais aussi les relations pluriculturelles et plurilingues : « *itinéraire d'apprentissage plurilingue fondé sur une pédagogie de projet, la plate-forme Galanet développe par ailleurs des savoir-être de coopération et d'assistance mutuelle. Dans la mesure où il ne s'agit plus uniquement de comprendre des textes proposés par la méthode, mais aussi les interventions et argumentations des autres apprenants, une compétence spécifique liée à l'expression en langue maternelle est sollicitée : savoir se faire comprendre d'un locuteur encore peu*

expérimenté » (DGLFLF, 2007, p. 5). La méthode met à disposition une plate-forme informatique par laquelle la communication des participants est facilitée par un projet sur lequel ils travaillent en commun : le dossier de presse.

Itinéraires romans

A la différence des méthodes précédemment citées, cette méthode propose un plus grand nombre de langues : l'espagnol, le français, l'italien, le portugais, le catalan et le roumain. En se concentrant sur les étudiants au collège, « *l'objectif général est de favoriser la mise en place d'une offre multilingue dans le premier cycle du secondaire et plus spécifiquement de favoriser la reconnaissance des langues et les capacités d'intercompréhension. Itinéraires romans réunit plusieurs modules sur des thèmes divers qui ont en commun d'inciter des jeunes internautes à découvrir, tout en se divertissant, les liens nombreux, linguistiques et culturels* » (DGLFLF, 2007, p. 7). Les apprenants sont encouragés à découvrir un monde sous forme de bande dessinée avec différentes histoires et contes sur la plate-forme internet. Ces supports écrits et oraux devraient solliciter le goût pour l'apprentissage des autres langues romanes qui sont familières aux apprenants.

Euromania

Euromania est une méthode élaborée pour les apprenants de 8 à 11 ans qui sont d'origine romanophone pour développer leurs connaissances de l'espagnol, du français, de l'italien, du portugais et du roumain à partir de supports écrits et informatiques. Cette méthode a été créée dans le cadre du projet Socrates LINGUA2 lancé par l'Union européenne à l'initiative de l'IUFM Midi-Pyrénées et vise « *l'intercompréhension entre langues d'une même famille. Les savoirs et savoir-faire disciplinaires, communs aux programmes des pays européens dont la langue est concernée sont construits par manipulation de l'ensemble des langues de même famille. Ce faisant, les élèves construisent des savoirs métalangagiers leur permettant de maîtriser mieux leur langue source, tout en ayant conscience de leur appartenance au monde plus vaste de la Romania* » (DGLFLF, 2007, p. 8).

ICE – InterCompréhension Européenne

Le projet ICE regroupe des chercheurs internationaux à l'université de Reims pour l'élaboration de la méthode d'intercompréhension en langues romanes et germaniques depuis 2001. Actuellement, ce projet recouvre cinq langues romanes (l'espagnol, le français, l'italien, le portugais et le roumain) et trois langues germaniques (l'allemand, l'anglais et le néerlandais). Cette méthode vise à perfectionner les compétences en lecture de textes écrits dans les langues apparentées romanes au niveau intermédiaire ou avancé et dans les langues voisines germaniques au niveau pré-intermédiaire et intermédiaire. « *Héritier en partie du programme EuRom4, il s'est donné pour objectif de promouvoir en Europe une forme de plurilinguisme très pratique et très accessible. Pour atteindre cet objectif, l'équipe d'ICE a choisi de développer une formation qui vise à proposer une compétence en compréhension de 3 langues voisines – anglais, allemand, néerlandais (sont envisagés également des développements concernant au moins les langues nordiques et les langues slaves)* » (DGLFLF, 2007, p. 9).

EuroCom

Ce projet vise à faciliter l'intercompréhension pour tout l'étudiant de langues afin d'approfondir leurs compétences de compréhension de langues choisies. Le projet est divisé en trois groupes d'équipes. Le premier groupe travaille sur la recherche dans l'intercompréhension des langues romanes avec six langues romanes. Cette équipe de chercheurs est référée comme EuroComRom. Le deuxième groupe travaille sur la recherche dans l'intercompréhension des langues germaniques avec cinq langues germaniques. Cette équipe de chercheurs est référée comme EuroComGerm. Le troisième groupe encadre les langues slaves et cette équipe est en plein

développement et elle est référée comme EuroComSlave. Le projet EuroCom vise ses objectives « *d'entraînement à la compétence de compréhension en diverses langues, le programme EuroCom se donne pour finalité de développer chez les apprenants une compétence réceptive plurilingue. Celle-ci se met en place grâce à la prise de conscience des processus cognitifs mis en jeu dans la démarche d'intercompréhension. Ainsi, lors du décryptage des textes, on demande aux apprenants de formuler à haute voix les cheminements mentaux qui leur ont permis de construire du sens. On les aide ainsi à élaborer un outil cognitif (moniteur) basé sur les découvertes qu'ils ont eux-mêmes effectuées en travaillant sur les langues cibles. Cet outil doit être transférable à d'autres langues et d'autres situations d'apprentissage* » (DGLFLF, 2007, p. 10).

IGLO – Intercomprehension in Germanic Languages Online

Ce projet vise à faciliter l'intercompréhension pour les étudiants de langues en approfondissant leurs compétences en compréhension pour certaines langues. Le projet est formé de trois équipes. Le premier groupe travaille sur la recherche dans l'intercompréhension des langues romanes avec six langues romanes. Cette équipe de chercheurs est appelée **EuroComRom**. Le deuxième groupe travaille sur la recherche dans l'intercompréhension des langues germaniques avec cinq langues germaniques. Il s'agit d'**EuroComGerm**. Le troisième groupe, **EuroComSlave**, en plein développement, encadre les langues slaves. *Centré sur l'« entraînement à la compétence de compréhension en diverses langues, le programme EuroCom se donne pour finalité de développer chez les apprenants une compétence réceptive plurilingue. Celle-ci se met en place grâce à la prise de conscience des processus cognitifs mis en jeu dans la démarche d'intercompréhension. Ainsi, lors du décryptage des textes, on demande aux apprenants de formuler à haute voix les cheminements mentaux qui leur ont permis de construire du sens. On les aide ainsi à élaborer un outil cognitif (moniteur) basé sur les découvertes qu'ils ont eux-mêmes effectuées en travaillant sur les langues cibles. Cet outil doit être transférable à d'autres langues et d'autres situations d'apprentissage »* (DGLFLF, 2007, p. 10).

4. L'intercompréhension dans le processus d'enseignement – activité de recherche étudiante

Cet article de recherche s'appuie sur une activité de recherche étudiante. Nous présenterons d'abord le but de la recherche, la méthodologie et le choix des participants, ensuite, les hypothèses et enfin les résultats.

L'étude intitulée « L'intercompréhension dans le processus d'apprentissage » présentée le 6 avril 2016 à la Faculté des Lettres de l'université Matej Bel est centrée sur l'intercompréhension à travers les compétences langagières des étudiants de l'Université Matej Bel. Les personnes auxquelles un texte français de niveau avancé a été proposé ne maîtrisaient pas le français, ou alors de façon très rudimentaire, la plupart d'entre elles maîtrisaient une autre langue étrangère, romane ou non. L'étude porte surtout sur l'aspect lexical, c'est-à-dire la compétence permettant de comprendre certains mots et leur sens dans le texte proposé aux apprenants : il s'agit de découvrir quelles langues issues du répertoire plurilingue des apprenants sont les plus utiles pour déchiffrer des mots inconnus. Par ailleurs, l'étude s'intéresse aussi à la pratique de l'intercompréhension par les personnes interrogées et à leur perception de cette approche.

Vingt étudiants de la Faculté des Lettres de l'Université Matej Bel ont été choisis pour constituer l'échantillon de recherche. Leurs parcours linguistiques sont divers, mais tous connaissent au moins une langue étrangère parlée dans l'espace européen appartenant dans la plupart des cas aux familles des langues romanes, germaniques ou slaves. Ils ne maîtrisent a priori pas le français ou alors de façon très rudimentaire. Un court texte français de niveau avancé tiré de la presse française a été proposé aux participants qui devaient effectuer deux tâches différentes et répondre à une série de questions. La première partie du questionnaire porte sur les informations générales et personnelles des participants comme par exemple leur langue maternelle, leur répertoire langagier, etc. Après la lecture du texte proposé, les participants devaient déchiffrer six mots du texte sélectionnés selon leur transparence avec d'autres langues européennes, surtout celles qui ne sont

pas romanes comme par exemple l'anglais ou le slovaque. Ils devaient ensuite déchiffrer d'autres mots français et indiquer, le cas échéant, sur quelle(s) langue(s) ils se sont appuyés pour en deviner le sens. La même chose leur a été demandée pour d'autres mots du texte. A la fin du test, les personnes interrogées ont été invitées à partager leurs expériences personnelles sur l'intercompréhension et sa perception.

L'objectif principal de la recherche porte sur la capacité des individus à utiliser par intercompréhension pour comprendre un texte journalistique français de niveau avancé sans maîtriser la langue française ou en ne la maîtrisant qu'à un niveau débutant. Chaque sujet plurilingue déploie ses propres moyens et utilise diverses langues pour comprendre certains passages ou mots clés du texte afin d'obtenir une compréhension soit globale, soit détaillée du texte. L'objectif de cette recherche est donc de mettre en évidence l'importance de l'intercompréhension dans le processus d'apprentissage des langues étrangères dans la mesure où l'intercompréhension peut faciliter la compétence de compréhension de l'apprenant et le faire avancer dans son apprentissage. Cette étude nous permet d'apporter des éléments de réponse aux réflexions suivantes :

1. Quelles sont les langues mobilisées pour essayer de comprendre une langue inconnue ?
2. Combien de langues tirées du répertoire plurilingue du participant sont mises à profit ?
3. De quelle expérience de l'intercompréhension le participant bénéficie-t-il et quelles sont ses connaissances dans ce domaine ?
4. A quels problèmes le participant est-il confronté en mettant en pratique l'approche par intercompréhension ?

En ce qui concerne le répertoire plurilingue, pour la majorité des participants l'anglais est la langue étrangère la plus répandue : 29% ont indiqué maîtriser l'anglais. L'anglais occupe donc la fonction de lingua franca chez les apprenants slovaques. Après l'anglais, les autres langues les plus parlées par les locuteurs interrogés sont l'allemand (24%), le russe (15%), l'espagnol (10%), le français (5%), l'italien (3%), le latin (3%), le chinois (2%), le hongrois (2%), le japonais (2%), le néerlandais (2%), le polonais (2%) et le suédois (2%). L'anglais n'est pas seulement la langue la plus parlée par les personnes interrogées, elle est aussi la plus souvent étudiée par les participants (48%). Les autres participants étudient les disciplines suivantes : allemand (10%), français (7%), italien (7%), espagnol (7%), éducation physique (3%), édition et publication (3%), gestion (3%), néerlandais (3%), polonais (3%), russe (3%) et slovaque (3%).

Les six mots suivants ont été sélectionnés dans le texte en français distribué aux participants pour tester leur mise en pratique, consciente ou inconsciente, de l'approche par intercompréhension : **époque**, **contemporaine**, **jalousies**, **polluer**, **autoproclamé** et **parler**. L'hypothèse sous-jacente expliquant ces choix est que les personnes interrogées peuvent interpréter les mots sélectionnés en utilisant les langues qu'ils maîtrisent. Le tableau ci-dessous indique le panorama des langues les plus parlées par les participants et les équivalents dans ces langues aux mots transparents sélectionnés.

| français | anglais | allemand | russe | espagnol | slovaque |
|---------------|--------------|-------------------|----------------------|---------------|-------------------|
| époque | epoch | Epoche | эпоха | época | epocha |
| contemporaine | contemporary | kontemporär | одновременный (X) | contemporáneo | súčasný (X) |
| jalousies | jealousy | Eifersucht (X) | ревнивость (X) | celos (X) | žiarlivosť (X) |
| polluer | pollute | verschmutzen | загрязнить | contaminar | znečistiť |

| | | | | | |
|--------------|-----------------|----------------------|--------------------|--------------|------------------|
| | | (X) | (X) | (X) | (X) |
| autoproclamé | self-proclaimed | selbsternannt (X) | самозванный (X) | autonombrado | samozvaný (X) |
| parler | parley | Mundart (X) | говор (X) | parleria | nárečie (X) |

Le tableau suivant indique les mots sélectionnés qui ont été compris par les participants. On peut remarquer que les langues passerelles permettant la compréhension de ces mots sont l'anglais, lingua franca, et le slovaque, langue maternelle :

| français | anglais | slovaque |
|--------------|--------------|-------------|
| trésors | treasures | trezor |
| tourisme | turism | turizmus |
| intellectuel | intellectual | intelektuál |
| exposition | exposition | expozícia |
| débat | debate | debata |
| corruption | corruption | korupcia |
| spécialiste | specialist | špecialista |
| mystères | mysteries | mystéria |
| origine | origin | originál |
| art | art | X |

Les participants ont aussi indiqué les langues les plus utiles pour comprendre le texte français. En déifiant toute concurrence, l'anglais est la langue la plus efficace pour comprendre le texte français (100%), suivi de l'allemand (55%), du russe (35%), de l'espagnol (20%), du hongrois (10%), de l'italien (10%), et du français (10%). On trouve aussi le slovaque ou le tchèque.

À la fin du test, les participants ont répondu aux questions concernant leurs expériences de l'intercompréhension dans leur vie et dans leur apprentissage des langues étrangères ainsi qu'aux questions concernant les problèmes qui peuvent émerger au cours de sa mise en application. Selon les participants, les difficultés les plus courantes qui peuvent émerger dans l'approche par intercompréhension sont les faux amis (85%), les expressions idiomatiques (75%), les métaphores (50%), la traduction littérale (45%), l'étymologie des mots/langues (20%), l'éloignement linguistique (20%), la proximité linguistique (5%) ou les différences grammaticales (5%). 100% des personnes interrogées ont indiqué être intéressées par l'intercompréhension et vouloir l'utiliser dans leur apprentissage des langues étrangères.

"I have probably been using this technique subconsciously for quite some time now. I really enjoyed completing the tasks given and was pleasantly surprised by the ease with which I was able to understand a rather big portion of a text written in a language I do not speak."

« J'ai sans doute utilisé cette stratégie de façon inconsciente pendant un certain temps. J'ai été agréablement surpris par la facilité avec laquelle j'étais capable de comprendre une partie assez importante d'un texte écrit dans une langue que je ne parle pas. » (réponses des personnes interrogées)

Conclusion

Selon les résultats de la recherche, il est évident que l'approche par intercompréhension n'est pas seulement envisageable entre les langues apparentées ou voisines mais peut aussi être efficace à partir d'un déchiffrement de codes linguistiques assez éloignés : les langues slaves peuvent ainsi servir à comprendre des textes écrits en langues romanes. Cette approche peut contribuer à perfectionner les stratégies d'apprentissage des langues étrangères dans la mesure où elle peut faciliter tout le processus d'apprentissage d'un large public d'apprenants indépendamment de leurs compétences dans le(s) langue(s) cible(s) à condition qu'ils maîtrisent à un niveau intermédiaire ou avancé au moins deux langues parmi lesquelles la langue maternelle et une langue étrangère. En effet, une telle approche permet aux apprenants d'activer l'ensemble de leur répertoire plurilingue, quels que soient les familles de langues ou le niveau de compétences acquis dans ces langues. Ainsi, l'approche par intercompréhension prouve que le plurilinguisme de l'individu joue un rôle extrêmement important dans le processus d'apprentissage des langues étrangères. Elle est, de ce fait, en corrélation avec les politiques linguistiques de l'Union européenne qui promeuvent l'enseignement plurilingue dans la didactique des langues étrangères.

Poznámky

- (1) Le terme intercompréhension désigne la capacité à comprendre une langue étrangère et à communiquer avec une personne qui utilise une langue différente. (Chovancová – Reichwalderová, 2014, p. 88)
- (2) L'intercompréhension [...] met en évidence la possibilité de dépasser les limites entre les langues voisines aussi bien que lointaines, découvrir leurs similarités et points communs par l'intermédiaire de textes qui doivent être compris ou, plus rarement, des idées à exprimer. Cette approche opère conformément aux points suivants :
 - a. On apprend chaque langue sur le plan d'un répertoire langagier et communicatif déjà existant. Les langues du répertoire interagissent avec une influence positive ou négative.
 - b. Le but de l'enseignement des langues est de l'intégrer d'une façon plus efficace et plus avantageuse dans le portefeuille de connaissances et compétences langagières des apprenants.
 - c. Interférence (et le transfert en général) opèrent entre les différents composants du répertoire plurilingue de l'individu dans les deux sens. Il s'agit des phénomènes dynamiques soumis aux niveaux différents de contrôle dépendant du statut des variétés individuelles qui entrent en contact et des valeurs qui représentent les variétés dans la conscience de l'individu. Le potentiel positif de quelques cas de l'interférence est accentué surtout entre les langues apparentées.
 - d. La commutation et le croisement des codes dans l'enseignement et l'apprentissage des langues étrangères est une pratique courante et elle peut contribuer activement à l'acquisition de nouvelles connaissances d'une langue étrangère et dans une langue étrangère, sans réduire la sensibilisation de normes des variétés linguistiques individuelles. (Chovancová – Reichwalderová, 2014, p. 89)

Bibliographie

- CENTRE NATIONAL DE RESSOURCES TEXTUELLES ET LEXICALES CNRTL. 2009. Dostupné na: <http://www.cnrtl.fr/lexicographie/plurilingue> [2016-09-01]
- CHOVANCOVÁ, Katarína – MEŠKOVÁ, Ľudmila. 2015. *Multilingválne spracovanie informácií. Interkomprehenzia v cudzích jazykoch*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. 90 s. ISBN 978-80-557-1016-7.
- CHOVANCOVÁ, Katarína – REICHWALDEROVÁ, Eva. 2014. Využitie interkomprehenzie v odbornej príprave prekladateľa. In : *Preklad a tlmočenie: má translátológia dnes ešte čo ponúknuť? Vol. 11* Banská Bystrica : Belianum, 2014. s. 88 – 90. ISBN 978-80-557-0796-9.
- CONSEIL DE L'EUROPE. 2000. *Apprentissage des langues et citoyenneté européenne. Un cadre européen commun de référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer*. Strasbourg, Division des politiques linguistiques. Dostupné na: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_FR.pdf [2016-09-01]
- CONSEIL DE L'EUROPE (2007) : *De la diversité linguistique à l'éducation plurilingue. Guide pour l'élaboration des politiques linguistiques éducatives en Europe. Version intégrale*. Strasbourg, Division des politiques linguistiques. Dostupné na: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Guide_niveau3_FR.asp#TopOfPage [2016-09-01]
- COSTE, Daniel – MOORE, Danièle – ZARATE, Geneviève. 2009. *Compétence plurilingue et pluriculturelle. Vers un Cadre Européen Commun de référence pour l'enseignement et l'apprentissage des langues vivantes : études préparatoires*. Strasbourg : Conseil de l'Europe. Division des Politiques linguistiques. Dostupné na : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/SourcePublications/CompetencePlurilingue09web_FR.pdf [2016-09-01]
- DELEGATION GENERALE A LA LANGUE FRANÇAISE ET AUX LANGUES DE FRANCE. 2010. *L'intercompréhension entre langues apparentées*. Dostupné na: http://www.culturecommunication.gouv.fr/content/download/93660/841661/version/3/file/ref_2007_intercomprehension_entre_lg_apparentees_def.pdf. [2016-09-01]
- DOYE, Peter. 2005. *L'intercompréhension. Guide pour l'élaboration des politiques éducatives en Europe – De la diversité linguistique à l'éducation plurilingue. Etude de référence*. Strasbourg : Conseil de l'Europe. Division des Politiques linguistiques. Dostupné na: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Publications_en.asp [2016-09-01]
- JAMET, Marie-Christine. 2010. L'intercompréhension : de la définition d'un concept à la délimitation d'un champ de recherche ou vice versa ?. Autour de la définition. In: *Publifarum*, No 11, 2010. Dostupné na: http://publifarum.farum.it/ezine_articles.php?id=144 [2016-09-01]

Summary

This article presents results of a Student Research Activity worked out by the author of the article. It offers a brief overview of a relatively new phenomenon known as “intercomprehension” which is a new approach in teaching and learning foreign languages. The beginning of the article provides information on the origin of the term and its evolution up to its present form according to international, as well as Slovak, research conducted in this field over the last twenty years. Furthermore, the article highlights the importance of this new approach in methodologies of foreign languages regarding the laws and ideology of the European Union. In addition, a concise view of different research projects put in language pedagogy practice is included in the article. Finally, the results of a Students Research Activity, which was conducted by the author with help of students from Matej Bel University, on the contribution of “intercomprehension” to learning foreign languages are presented.

Resumé

Interkomprehenzia ako relatívne nový pojem, ktorý spoznávame vo výučbe cudzích jazykov už aj na Slovensku, kde si získava mnohých priaznivcov z radu vedeckých výskumníkov, ako i širšej verejnosti,

sa udomácňuje v edukačnom priestore Európskej únie. Tento novátorský prístup v didaktike cudzích jazykov sa stáva čím ďalej populárnejším a článok obsahuje stručné informácie o jeho vzniku, vývoji a aktuálnej definícii. Článok sa opiera najmä o posledné dve desaťročia výskumu, zahraničného i slovenského, ktoré prispeli k rozšíreniu a zdokonaleniu tejto techniky výučby. Ďalej je v článku interkomprehenzia zasadená do európskeho kontextu jazykovej politiky a výučby jazykov v členských štátoch na základe informácií obsiahnutých v publikáciách Európskej únie. V nie poslednom rade je interkomprehenzia zasadená do samotnej didaktiky cudzích jazykov a článok poskytuje panorámu ôsmich najznámejších projektov na podporu, inováciu a výskum v pedagogickej praxi. Nakoniec článok predstavuje výskum autora, ktorý bol spracovaný v rámci Študentskej vedeckej aktivity, na vzorke študentov Univerzity Mateja Bela, kde poodhaľuje prínos interkomprehenzie pre slovenskú študentskú obec.

O autorovi

Miroslav Adamčiak, narodený 06. 07. 1993 v Banskej Bystrici, študent odboru 1. 1. 1. učiteľstvo akademických predmetov v programe učiteľstvo anglického jazyka a literatúry a učiteľstvo francúzskeho jazyka a literatúry. Ukončené bakalárske štúdium v roku 2015, aktuálne štúdium na Univerzite Mateja Bela a na Univerzite Paris 3 – Sorbonne Nouvelle v odbore Didactique des langues. Vo svojom výskume sa venuje najmä pojmom interkomprehenzia, plurilingvizmus, jazykový repertoár a ich využitiu v didaktickej praxi.

Miroslav Adamčiak, Kordíky 84, 976 34 Tajov, Slovakia

OBRAZ MYTOLÓGIE V DIELE ROBERTA HOLDSTOCKA

DEPICTION OF MYTHOLOGY IN WORK OF ROBERT HOLDSTOCK

Jozefa Pevčíková

Katedra európskych kultúrnych štúdií, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici, Slovensko

7357 cudzie jazyky a kultúry, 1. rok Mgr. štúdia, denná forma štúdia

jpevcikova@studenti.umb.sk

Klíčové slová

fantasy, Robert Holdstock, Carl Gustav Jung, mytológia, archetyp, mytágo

Keywords

fantasy, Robert Holdstock, Carl Gustav Jung, mythology, archetype, mythago

Úvod

Fantastika prežíva v posledných desaťročiach veľký rozmach a zasahuje snáď do všetkých oblastí umenia – či je to už výtvarné, hudobné, literárne, alebo filmové umenie, v každom z nich nájdeme aj diela fantastické. Fantastické motívy nachádzame aj v rozprávkach, ktoré sa čítajú deťom a ktoré boli čítané nám, či v mytológiách rôznych národov.

Mytológie, mýty, ich štruktúru a hrdinov skúmal vo svojej práci aj švajčiarsky lekár, psychiater a psychoterapeut Carl Gustav Jung, zakladateľ analytickej psychológie, pričom vypracoval aj svoju teóriu o kolektívnom nevedomí a archetypoch. Poukázal pritom na istú kontinuitu vo vývoji mýtických príbehov, ako aj na skutočnosť, že isté znaky, roly a modely tieto príbehy zdieľajú nezávisle na mieste svojho vzniku a možnostiach šírenia sa.

Práve táto časť Jungovej práce zaujala aj anglického spisovateľa Roberta Holdstocka. Rozhodol sa využiť potenciál, ktorý teória o archetypoch ponúka, a spracoval ju v podobe literárneho diela, pričom poukazuje aj na spôsob, akým kultúry s týmito archetypmi pracovali.

Za cieľ tohto príspevku však nepovažujeme literárnu analýzu Holdstockovho textu, ale analýzu mytologickej stránky diela z hľadiska semiotiky kultúry, a to hneď na dvoch rovinách: **rodinnej** (mytológia, s ktorou sa stretávajú hrdinovia príbehu pri prežívaní rodinnej drámy) a **metamytologickej** (mytológia, ktorej súčasťou sa hrdinovia stanú). Súčasne budeme vnímať aj transformácie mýtov v rôznych kultúrach a historických obdobiach, ako aj skúmať možnosti vnímania fantastiky ako jednej odnože mytológie (post)modernej doby.

Carl Gustav Jung, teória archetypov a „kultové matrice“ v *Lese mytág*

Carl Gustav Jung bol švajčiarsky lekár, psychiater a psychoterapeut, žiak Sigmunda Freuda. Je považovaný za zakladateľa analytickej psychológie, ktorá v určitých aspektoch predstavovala odpoveď na Freudovu psychoanalýzu. Okrem práce na koncepte **kolektívneho nevedomia** a **archetypov**, ktorým sa v našej práci budeme venovať, predstavil napríklad aj pojmy **extrovertná** a **introvertná osobnosť**.

Začiatkom 20. storočia vďaka práci v psychiatrickom ústave a svojim pozorovaniam získal ako psychiater medzinárodné renomé a začal spolupracovať so Sigmundom Freudom. „V rámci psychoanalytického hnutia zastával významné pozície a vo všeobecnosti sa o ňom hovorilo ako o najpravdepodobnejšom nástupcovi zakladateľa psychoanalýzy.“ (1)

Po piatich rokoch spolupráce sa však pre osobné a pracovné nezhody rozišli a Jung sa začal venovať svojim konceptom – kolektívnemu nevedomiu, archetypom, analytickej psychológii.

Kolektívne nevedomie sa líši od nevedomia osobného. Zatiaľ čo osobné nevedomie charakterizuje Milan Nakonečný (2004) ako všetky potlačené psychické obsahy, ktoré sme počas našej existencie nadobudli a z vedomia „vytesnili“, kolektívne nevedomie definuje Jiří Černý a Jan Holeš ako „souhrn pudových vzorů myšlení a chování (archetypů) zděděných po dávných předcích; [...] v symbolické podobě se objevují ve snech a mýtech“ (2004, s. 232).

Už táto definícia implikuje narážku na minulosť, na tradície modelov a spôsob ich vnímania u našich predkov a na mytológiu, ktorá predstavovala priestor na zodpovedanie filozofických otázok, ale aj na sprostredkovanie kultúrnych hodnôt a princípov fungovania danej spoločnosti. Zaujímavý a dôležitý je ale dodatok, že esenciálne schémy, modely a roly, na ktorých základe existovali už praveké spoločnosti, sú geneticky dedičné, a to nezávisle od kultúry či prostredia, v ktorom sa jedinec narodí a vyvíja, resp. socializuje.

Túto neúplnú definíciu **archetypu**, ktorá rezultuje z charakteristiky kolektívneho nevedomia a úzko s ním súvisí, konkretizuje Lutz Müller takto: „Archetypy dnes môžu byť definované ako geneticky zakotvené, evolučne získané univerzálny pohotovostní a reakční systémy ľudského organizmu. [...] jsou nenázorné, pouze formální, obsahově nestanovené dispozice, možnosti a potenciály prožívání a chování, které jsou vlastní podstatě člověka, jeho vrstevníkům a prostředí“ (2006, s. 29).

Jung pritom rozoznával a definoval viacero archetypov, ktorých charakteristiky uvádzame v nasledujúcej časti. Archetypy pritom môžeme zo semiotického hľadiska vnímať aj ako symboly – ako základné spôsoby videnia sveta v určitých druhoch imaginácie, a zároveň tak aj všeobecne platné symboly, ktoré sa projektujú do rozprávok a mýtov.

Jungove archetypy a ich charakteristické vlastnosti

Zatiaľ čo J. Holeš a J. Černý uvádzajú vo svojej *Sémiotike* (2004) osem základných archetypov, tak *Slovník analytické psychologie* Müllera a Müllerovej (2006) ich rozpoznáva až šestnásť. Pre účely tejto práce sme vybrali len tie, ktoré sa najvýraznejšie dotýkajú Holdstockovho diela: archetyp otca, animy/anima, hrdinu, senexu, tieňa a múdrego starca.

Archetyp otca zo psychologického hľadiska reprezentujú aspekty ako autorita, záväznosť, spravodlivosť, trest a odpustenie, ale aj odvaha či hrdosť. Holeš pritom dodáva, že v zápornej podobe sa tento archetyp zjavuje ako „nelítostný tyran, který terorizuje své okolí, pojídá vlastní děti a pod.“ (2004, s. 233).

Archetyp animy/anima býva často zamieňaný za tzv. „mužský a ženský princíp“. Na rozdiel od tejto schematickej definície sú archetypy animy a anima charakterizované odlišne. Anima predstavuje archetypovú ženskú postavu v nevedomí muža a animus zase znamená archetypovú postavu muža v nevedomí ženy. Pre lepšiu predstavu uvádzame Jungov dopĺňujúci komentár o anime:

„Každý muž v sobě nese odedávna obraz ženy, nikoli obraz této určité ženy, nýbrž nějaké určité ženy. ... je v podstatě vzato nevědomou, [...] zděděnou látkou. [...] Kdyby žádné ženy neexistovaly, dalo by se z tohoto nevědomého obrazu kdykoli určit, jak by žena musela být duševně založena“ (In: Müller – Müllerová, 2006, s. 22). Podobne pritom pôsobí aj animus v nevedomí ženy. Náš fokus v prípade dvojice anima/animus leží práve na anime.

Archetyp hrdinu charakterizujú výzvy, konflikty a skúsenosti spojené so životom a duševným zrením; pre všetkých ľudí sú značne podobné. Tento archetypový vzor sa tiež dá zhrnúť procesom, resp. fázami, ktorými prechádza: neľahké detstvo – objavenie nadprirodzených schopností v mladosti – zdokonalenie týchto schopností a znalostí vďaka zvláštnemu učiteľovi – získanie charakteristických zbraní s určitou výnimočnou kvalitou, získanie zvieracieho či ľudského sprievodcu/partnera – hrdinská púť (prežitie viacerých vedľajších dobrodružstiev) – záverečný boj s hlavným nepriateľom – získanie odmeny (Müller – Müllerová, 2006).

Archetyp múdrego starca môžeme charakterizovať ako personifikáciu tajomna, ale aj múdrosti, podpory, skúsenosti a ochoty pomôcť. V rozprávkach sa často zjavuje hrdinom v zúfalých situáciách, keď im môže pomôcť len zásadná úvaha či šťastný nápad **zvonku**. Inou verziou je aj postava starého, o pomoc žiadajúceho človeka, ktorého podpora je priamoúmerná pomoci, ktorú mu hrdinovia poskytnú. Niekedy ho však je možné vnímať aj v okamihoch životného prechodu – v podobne prievezníka (Müller – Müllerová, 2006).

Archetyp senex vo viacerých ohľadoch pripomína „otca“ i „múdrego starca“, avšak ako komplexný archetyp sa od oboch líši. S „otcom“ ho síce spája aspekt tradície a autority, v tomto prípade je to však tradícia a autorita rigidná, nepružná. Pri komparácii s archetypom múdrego starca

zase vidíme spoločnú črtu vo vedomostiach a skúsenostiach, v odovzdávaní zvyklostí a tradícií, pričom ale odkazujú na minulosť a potvrdené pravdy a minulosť často môže v negatívnom kontexte predstavovať príťaž. Príkladom prejavu tohto archetypu môže byť napríklad tvrdý a prísny otec, ktorý sa násilnícky stavia ku všetkému novému a kritizujúcemu (Müller – Müllerová, 2006).

Archetyp tieňa predstavuje temnú zložku ľudskej osobnosti nabitú negatívnou energiou. Je praobrazom zápasu človeka so sebou samým, „zahrnuje potlačené obsahy mysli neslučiteľné se sebepojetím“ (Nakonečný, 2004, s. 75). Predstavuje principiálne prítomnú možnosť zla, schopnosť činiť ho. V mýtoch, náboženstvách, filozofiách a umení boli tieto negatívne zložky vždy zobrazované v princípe polarity – ako večný súboj svetla a tmy, Dobra a Zla.

Podstatou explikácie archetypov v tejto časti našej práce bol najmä výpočet ich „vlastností“, t. j. spôsobov, akými sa prejavujú a akými sú charakteristické, čím sledujeme možnosť ich ľahšej identifikácie ako postáv v Holdstockovom diele.

Vďaka tejto stručnej charakteristike vybraných archetypov tiež môžeme konštatovať, že ich využitie v mýtoch, rozprávkach, bájach či akýchkoľvek iných príbehoch a formách umenia je skutočne variabilné; tvoria len kosťu jednotlivých súčastí príbehov a diel, ktorá môže nabráť rôzne podoby a formy, čím aj dané dielo vzbudzuje dojem niečoho nového a aktuálneho. Pritom však stále ide o rovnaký základ, ktorý je ľudstvu známy už tisíce rokov.

Pojmy *mytágo* a *kultové matrice* a symbolika v diele R. Holdstocka *Les mytág*

Aby sme poukázali na spojitost medzi konceptmi a teóriami C. G. Junga a literárnym dielom R. Holdstocka, považujeme za potrebné definovať dva základné pojmy, s ktorými Holdstock vo svojom diele či už priamo, alebo nepriamo pracuje.

Prvým z týchto pojmov je tzv. **mytágo**, ktoré Gaiman vysvetľuje ako syntézu dvoch pojmov: „mytická imaga (2); osoby a veci, ktoré existovali, pretože je potrebovala ľudská predstavivosť, pretože v ň dostatečný počet nás verilo“ (In: Holdstock, 2015, s. 12). Prostredníctvom otca hlavného hrdinu k tomu Holdstock dodáva: „*A práve v tomto podvedomí nosíme to, čemu [se] říká [...] imago mýtu, idealizovanou predstavu mytické bytosti*“ (2015, s. 47).

Aby sme to zosumarizovali, **mytágo** predstavuje v Holdstockovom diele fyzické zosobnenie mýtu v jeho idealizovanej podobe – pričom musíme brať ohľad na skutočnosť, že idealizácia je v tomto prípade aj individuálnou záležitosťou (3).

Aj druhý z pojmov, t. j. **kultová matrica**, predstavuje pojem autorský, teda Holdstockov. Môžeme ho definovať ako určité kultúrne prostredie, ktoré si príslušníci tejto kultúry vytvorili a v ktorom existujú dlhodobo – t. j. dostatočne dlho na to, aby sa s ním každá ďalšia generácia mohla identifikovať ako so svojim „pôvodným“ kultúrnym prostredím. Takáto kultová matrica potom vytvára spojenie medzi kolektívnym nevedomím a osobným nevedomím, ktoré spolu vytvárajú mytágo – poskytuje mytágu určité rysy, ktoré sú charakteristické len pre tú danú kultúru.

Aby si však osobitosť svojej kultúry jej príslušníci uvedomili (a vytvorili pritom autentické, idealizované mytágo), musia byť konfrontovaní s kultúrou inou, cudzou (resp. invazívnou). Opäť uvádzame doplnujúce vysvetlenie od Holdstocka (2015, s. 46): „*Mytágo vzniká ze spojené emoce dvou kultur, ale zjevně straní té, která je svými kořeny hlouběji zapuštěná v tom, co by se snad dalo nazvat kultovní maticí; vzniká tak Artuš, který pomáhá Britům proti Sasům, ale pozdější Robin Hood je stvořen proto, aby pomáhal Sasům proti normanské invazi.*“

Môžeme teda konštatovať, že pojmy **mytágo** a **kultová matrica** spolu úzko súvisia; metaforicky môžeme kultovú matricu vnímať ako „formu“, cez ktorú prechádza daný archetyp a ktorej „výsledkom“ je pre určitú kultúru charakteristické mytágo.

Treťou dôležitou zložkou Holdstockovho diela je symbolika.

Z hľadiska semiotiky môžeme symboly považovať za znaky otvorené, s konvenčným, neostrým a čiastočne ikonickým charakterom, čo umožňuje veľkú variabilitu ich využitia v náboženstve či umení. Holeš (2004) potom rozdeľuje tieto neostré symboly do deviatich skupín: prvotné pralátky, nebeské telesá, geometrické útvary, farby, čísla, predmety, rastliny, zvieratá a ľudia.

Zároveň podotýkame, že práve nejednoznačnosť symbolov umožňuje ich ambivalentnú percepciu. Je to dôsledok ich niekoľkotisícročného vývoja, pričom nemusia vždy predstavovať životnú skúsenosť našich predkov, ale napríklad aj náhodné či chybné priradenie významu na základe nesprávne pochopenej udalosti alebo náhody (Holeš, 2004).

Keďže sa však niektoré z uvedených kategórií vzťahujú v širšom či užšom ponímaní len na určité prostredia, obdobia, osoby či javy, v rámci našej práce pozornosť sústredíme predovšetkým na skupiny predmetov, rastlín, zvierat a ľudí. Zohľadňujeme totiž prostredie, do ktorého je príbeh zasadený (prvá polovica 20. storočia až doba neolitická v kultúrnom priestore Veľkej Británie), ako aj druhy znakov, ktoré považujeme za dôležitých nositeľov deja a významu.

V závere tejto kapitoly musíme konštatovať, že Robert Holdstock vo svojom diele využíva rôzne znakové systémy a úspešne ich kombinuje: hovoríme o Jungovom koncepte archetypov a spôsobe ich spracúvania v nevedomí, keď pod vplyvom vonkajších podmienok (resp. kultúrneho prostredia) vzniká tzv. mytágo, ako aj o využití symbolov z rôznych symbolických sústav.

V nasledujúcej kapitole bližšie predstavíme sujet diela *Les mytág* a budeme zistené skutočnosti z tejto kapitoly aplikovať na konkrétne príklady v románe.

Les mytág, aplikácia archetypov a symbolov v diele

Dielo anglického spisovateľa Roberta Holdstocka *Les mytág* je prvou časťou heptalógie venovanej Ryhopskému lesu. Práve tento les je kľúčovým miestom, v ktorom sa odohráva alebo s ktorým úzko súvisí majoritná časť deja a konania postáv. Môžeme ho charakterizovať ako rozľahlý dubový les na vidieckom Ryhopskom panstve v Herefordshire. Priamo pri ňom, v dome nazývanom Dubový zrub, býva rodina Huxleyovcov – otec George s manželkou Jennifer a synmi Christianom a Stevenom. Nie je to však pokojný život – Ryhopský les doň aktívne zasahuje a jeho pôsobením vznikajú v rodine rozbroje, disharmónia a nepochopenie.

Zdrojom týchto problémov je George Huxley a jeho dlhoročný výskum fungovania lesa. Jeho snaha o odhalenie tajomstiev mytágo a mágie, ktorou les žije, ho vyčleňuje z rodinného života, o ktorý neprejavuje žiadny záujem. To sa odráža na jeho vzťahu s manželkou, ktorý postupne chladne, ako aj so synmi, ktorých odvrhuje a nekomunikuje s nimi.

Po smrti svojej manželky sa vzťahová priepasť medzi ním a synmi prehĺbuje aj vďaka mytágu Guiwenneth, mladej Keltky, do ktorej sa zaľúbi otec aj starší syn Christian. Zatiaľ čo mladší Steven bojuje v druhej svetovej vojne, otec umiera a Christian sa s Guiwenneth ožení. Jeho šťastie však zaniká Keltkinou tragickou smrťou.

Steven po príchode domov nachádza obydlie aj brata v zlom stave a je svedkom jeho odchodu do Ryhopského lesa v snahe vytvoriť nové mytágo. Po jeho odchode sa však „nová“ Guiwenneth objaví v Dubovom zrube a začne jej romantický vzťah so Stevenom. Keďže je však jej pôvod neistý a nie je jasné, ktorý z bratov ju stvoril, prepukne medzi nimi spor a vyvrcholí Christianovým únosom dievčaťa. Steven sa ju vyberie hľadať do lesa, pričom zažíva rôzne stretnutia a konflikty, pri ktorých dochádza k jeho stretnutiam s mytágmi. Príbeh končí stretnutím bratov, Christianovou smrťou a záchranou Guiwenneth.

Túto synopsu uvádzame pre lepšiu orientáciu v problematike vzťahov medzi postavami, pretože tie predstavujú kľúčové informácie a môžeme aj podľa nich identifikovať archetypy, ktoré postavy zastupujú. Zároveň však rodinná dráma Huxleyovcov predstavuje len jednu rovinnu príbehu – tú, v ktorej postavy prežívajú dianie ako ľudia a reagujú na mýty a mytága okolo seba.

Nesmieme však zabúdať na druhú rovinnu, ktorú sme spomínali v úvode práce – metamytologickú. Steven a Christopher Huxleyovci v tejto rovine sami získavajú status mytága a stávajú sa aktérmi jednej z mnohých verzií všeobecného mýtu o „ochrancovi“ (tu **Rodný**), ktorý chráni pôvodnú kultúru pred druhou – invazívnou –, a „agresorovi“ (tu **Cizák** (5)), ktorý túto kultúru napáda a devastuje.

Jungove archetypy ako konkrétne postavy v Holdstockovom diele

Postavy figurujúce v *Lese mytág* budeme skúmať v poradí od najľahšie definovateľnej po tú najkomplikovanejšiu; v priebehu deja totiž autor odkrýva nové pohnútky postáv, a tým parciálne mení archetyp, ktorý v dovtedajšej časti príbehu predstavovali.

Steven Huxley je rozprávačom príbehu. Je stelesnením archetypu hrdinu a v priebehu deja prakticky napĺňa svoju „dramatickú krivku“: prežíva neľahké detstvo v prítomnosti odťažitého otca, po návrate z vojny zistí, že dokáže vytvárať mytága, ktoré videl už od detstva (objavenie nadprirodzených schopností), vďaka zápiskom a prítomnosti Guiwenneth tieto schopnosti zlepšuje (zdokonalenie sa vďaka učiteľovi), od Guiwennethinho opatrovníka získava keltský meč (získanie špecifickej zbrane) a pri skúmaní lesa zvonku i zvnútra sa k nemu pridáva letec Harry Keeton (získanie spoločníka). Potom sa vydáva do Ryhopského lesa, aby zachránil milovanú ženu (hrdinská púť), a v závere konfrontuje svojho brata (záverečný boj), pričom po jeho smrti sa stretáva aj so svojou láskou (získanie odmeny).

Za zaujímavú skutočnosť považujeme fakt, že svoj hrdinský status si Steven Huxley udrží nielen v rodinnej, ale aj metamytologickej rovine príbehu, kde vystupuje ako „Rodný“, ochranca pôvodnej kultúry.

Christopher Huxley má pôvod v archetype tieňa. Spočiatku do tejto koncepcie správania vôbec nezapadá, ale po návrate z Ryhopského lesa, keď nájde svoju milovanú Guiwenneth so svojim bratom, sa v ňom prejaví zlo. Práve od tohto momentu začína svoju úlohu nepriateľa a svedčí o tom aj jeho konanie voči bratovi: „... [Christian] bez ďalšieho rozmyšlení nezúčastnene prikázal: „Pověs ho““ (Holdstock, 2015, s. 152). Rodinná línia sa uzatvára záverečným stretnutím bratov, ktoré sa začína bojom, končí sa však ich uzmiernením.

Archetyp tieňa by sme v tomto prípade nemali vnímať len ako jednoduché a samostatne existujúce Zlo; viaceré indície naznačuje, že „tieň“ v tomto prípade môže znamenať aj tienistú stránku hrdinovej – Stevenovej osobnosti. Prejavuje sa to napríklad na vzťahu ku Guiwenneth; Steven ju miluje vrúcne, zatiaľ čo Christian sa vzdáva citu a túži po fyzickom vzťahu bez ohľadu na jej vôľu. Potvrzuje to aj záverečné uzmiernenie. Jeho metaforickú povahu podporuje aj Nakonečný (2004), ktorý tvrdí, že vnútornú rovnováhu s týmto potlačovaným a so sebaoponímaním nezlučiteľným obsahom možno dosiahnuť len prostredníctvom konfrontácie s „tieňom“ – svojim temným Ja.

V metamytologickej rovine si však môžeme všimnúť odlišný koniec. Keďže mytologický príbeh sa končí smrťou jedného z bratov, smrť Christiana – Cizáka – je jeho očakávanou a „spravodlivou“ pointou. Iný ako absolútny koniec príbehu sa neočakáva; zmierenie by bolo prakticky nežiaduce.

George Huxley spočiatku, z detského uhla pohľadu, zastáva negatívnu verziu archetypu otca – je autoritatívny, zároveň krutý, bezohľadný. Po svojej smrti a prenesení svojej podoby na diviacke mytágo Urscumuga sa ako nepriateľ bratov prekrýva s archetypom tieňa. Neskôr ako jedno z najstarších mytág nadobúda Urscumug – otec – podobu negatívneho senexu, tradicionalistického, agresívneho ku všetkému novému (napr. vstup bratov do lesa). Až po odhalení skutočnosti, že Urscumug patril k staršej generácii ochrancov kultúry – Rodných –, sa jeho archetypálna podoba posúva do úrovne pozitívneho senexu, ktorý pri retrospektívnom pohľade svojmu synovi pomáhal. Potvrzuje to aj Müller s Müllerovou: „Je-li však u otce konstelován pozitivní s., může nastat mezi novým a starým partnerství“ (2006, s. 372).

George Huxley – Urscumug – pritom zastáva približne rovnaké postavenie v oboch rovinách príbehu – pomohol hrdinovi. V rodinnej rovine sa stal záchrancom Guiwenneth a v metamytologickej zastával úlohu pôvodného „Rodného“ a zároveň spojenca nového „Rodného“ proti „Cizákovi“.

Guiwenneth je druhá jednoznačne archetypálne definovateľná postava – je stelesnením archetypu animy a ako bazálna predstava ženy v nevedomí muža nezmenila svoju podobu počas trvania celého príbehu – nezávisle od toho, či bola mytágom Georga Huxleyho alebo niektorého z jeho synov, pričom po nej všetci traja rovnako vášnivo túžili a milovali ju. Slovom Stevensa aplikuje teóriu animy aj Holdstock (2015, s. 87): „*Tak tohle byla ta dívka, do které se Christian tak bezhlavě, beznadějně zamiloval. Když jsem se na ni podíval a cítil, jak mne k ní táhne něco, co jsem dosud nepoznal, když jsem vnímal její sexualitu, její temperament a sílu, snadno jsem pochopil proč.*“

Musíme pritom poznamenať, že postava Guiwenneth – animy – je jediná, u ktorej absentuje úloha v metamytologickej rovine príbehu. Z kontextu vyplýva, že súboj medzi Rodným a Cizákom by sa odohral nezávisle od toho, či by bola predmetom túžby jedného (či oboch) zo súperov.

Ďalším zaujímavým poznatkom je, že Guiwenneth – ako bolo naznačené aj v *Lese mytág* – môže byť predobrazom pre Guinevere, lásku legendárneho kráľa Artuša. „... podľa táty by z týchto zapomenutých legend mohli vychádzať najstarší povesti o kráľovne Guinevere“ (Holdstock, 2015, s. 49). Spája ho s ňou láska k hrdinovi, ale zároveň aj mimomanželská láska k jeho najbližšiemu priateľovi.

Poslednou skúmanou postavou je **Sorthalan**, ktorý zapadá do rámca archetypu múdreho starca a preberá jednu, resp. dve jeho podoby – podobu mága, ktorý objasní Stevenovi jeho postavenie v príbehu o Rodnom a Cizákovi a chráni ho pred útokmi, a podobu prievozníka, ktorý Stevena stretáva v zlomovom okamihu a ako Rodnému mu pomôže nájsť Cizáka. Už z tohto krátkeho opisu vyplýva, že aj Sorthalan má úlohu v oboch rovinách príbehu.

Aj odraz „múdreho starca“ môžeme vnímať v nesmierne veľkom počte mytologických príbehov. Pokiaľ sa budeme držať len mytológie britských ostrovov, tým najznámejším „múdrym starcom“ je pravdepodobne artušovský čarodej Merlin.

Úlohu a význam postáv ešte viac ukotvujú použité symboly, ktorým sa venujeme v nasledujúcej časti.

Využitie symbolov v diele Roberta Holdstocka

Robert Holdstock využíva symboliku predmetov, zvierat a osôb veľmi premyslene. Zatiaľ čo symbolika postáv je spracovaná predovšetkým v koncepte archetypov a venujeme sa jej v predchádzajúcej kapitole, symbolika zvierat a predmetov pomáha zachytiť detaily príbehu, podporuje jeho celkové vyznenie a dopĺňa prácu s nevedomím a archetypmi. Nasledujúci výber symbolov, ktoré sme analyzovali v kontexte Holdstockovho diela, sme zostavili na základe dôležitosti, frekvencie výskytu či priameho zdôraznenia autora. Vybranými symbolmi sú: dom, les, dub, rieka, loď, oheň, diviak.

Medzi rozmerovo najväčšie symboly v diele patria **dom** (Dubový zrub) a **les** (Ryhopský les). Podľa Hansa Biedermanna môžeme v hlbinej psychológii dom chápať aj ako človeka – seba samého: „Čo sa stane ‚doma‘, to sa stane v nás. My sami sme často tým domom“ (1992, s. 61). Na druhej strane les podľa Davida Fontanu predstavuje symbol „nevědomí, v němž jsou ukryta dosud neodhalená tajemství a temné city a vzpomínky, kterým musíme čelit“ (1994, s. 101). Pokiaľ teda akceptujeme tieto definície, môžeme logicky považovať za prirodzené, že Steven Huxley sa cítil doma bezpečne – bol sám sebou. Akceptovateľná je aj predstava lesa ako nevedomia, v ktorom sa rodia mytága, teda vyformované archetypy.

Metaforické prenikanie moci lesa a mytág do Stevenovho života, a teda prenikanie nevedomých skúseností do vedomia môžeme pozorovať aj vo „výbežku“ lesa, ktorý sa postupne rozrastá okolo Dubového zrubu, až s jeho konštrukciou v niektorých miestach zrastie.

K ďalším často sa opakujúcim symbolom patrí aj symbol **duba**. Biedermann (1992) ho označuje za symbol vytrvalosti či nesmrteľnosti, čo korešponduje s predstavou Ryhopského lesa, rastúceho už od doby ľadovej a rozpoznávaného v rôznych kultúrach naprieč časom, ako večného.

Symbol **rieky** už od pradávna predstavoval hranicu – nielen medzi štátmi, ale aj medzi svetmi či životom a smrťou. Zároveň Fontana (1994) podotýka, že môže reprezentovať aj tok času, čo opätovne projektujeme na predstavu rieky v Ryhopskom lese – nielenže v istom momente oddeľovala Stevena a Christiana (život a smrť), ale zároveň naznačovala vonkajším pozorovateľom deformácie času, ktoré sa vyskytovali vnútri lesa.

Ďalší symbol – **loď** – označujú zhodne Fontana aj Biedermann za symbol cesty a putovania životom a Holdstock (2015) toto putovanie potvrdil, keď nechal Stevena podniknúť časť cesty práve týmto spôsobom.

Predposledným vybraným symbolom je **oheň** predstavujúci očistu (Biedermann, 1992). Ohnivú stenu deliacu les mytág od srdca lesa, kde by sa mali nachádzať prvotné mytága a mýty neovplyvnené kultúrou, preto skutočne môžeme brať ako očistný prostriedok určený na odstránenie „kultúrneho nánosu“ z konštrukcie mýtu.

Diviak predstavujúci Urscumuga bol v keltskom ponímaní symbolom nepoddajnej bojovnej sily, ktorá neuteká pred nepriateľom, ale agresívne bojuje (Biedermann, 1992). Pokiaľ budeme Urscumuga sledovať optikou metamytologickou ako Rodného – ochrancu –, táto charakteristika je pravdivá. Ak sledujeme jeho nepriateľský postoj voči bratom, môžeme vziať do úvahy aj sekundárny význam tohto symbolu – diabolské sily.

V sumári musíme zohľadniť skutočnosť, že nejednoznačnosť symbolov, ako sme už spomínali, môže viesť k rôznym interpretáciám a sme si tohto faktu vedomí. Ak však sledujeme kontext, v ktorom sú v Holdstockovom diele tieto symboly využívané, nami prezentovaný výklad je s vysokou pravdepodobnosťou správny.

Pri pohľade na celok, ktorý symboly v spolupráci s archetypmi vytvárajú, tiež môžeme konštatovať, že sa pred nami otvára nová, tretia rovina príbehu – metaforická. Ak zohľadňujeme syntézu a komplementáciu symbolov a archetypov, môžeme *Les mytág* vnímať aj ako zostup Stevena Huxleyho do vlastného nevedomia, kde sa konfrontuje so svojimi predstavami, ideami, potláčanými citmi a spomienkami, pričom sa snaží vyrovnať s neprijemným vzťahom k otcovi a svojmu bratovi.

Záver

Literárne dielo Roberta Holdstocka *Les mytág* sa radí ku kultovým dielam fantastiky. Jedinečnosť mu dodáva najmä beletristické spracovanie vedeckej teórie a jej implementácia do viacerých rovín príbehu, čo podporuje aj využitie symbolov v diele.

Prvou rovinou príbehu je rovina rodinná, pri ktorej sledujeme postavy a ich prežívanie rodinnej drámy, pričom sú konfrontované s mýtmi, mytológiou a mytágmi vo svojom okolí a z archetypálneho hľadiska zastávajú určité roly, ktoré im tento príbeh a situácia prisudzujú.

Druhou rovinou je potom rovina metamytologická, v ktorej sledujeme, ako sa postavy stávajú súčasťou jednej z verzií všeobecne známeho mýtického príbehu rozprávajúceho o boji medzi „domácim“ (Rodným) a „neznámym“, „cudzím“ (Cizák), resp. o boji medzi Dobrom a Zlom. Postavy aj v tejto rovine preberajú určité roly, avšak priebeh a záver ich putovania nezávisí – ako v prípade rodinnej roviny – od ich aktivity; je vopred určený príbehom mýtu.

Na tejto metamytologickej rovine môžeme potom skúmať aj ďalšie podoby archetypov-mytág, ktoré ľudské kultúry v priebehu dejín vytvorili: ponúka sa percepcia Guiwenneth ako predchodkyne artušovskej Guinevere alebo postava Sortholana ako predobrazu čarodeja Merlina a podobne.

Tretou rovinou príbehu, ktorá vzniká pri zohľadnení významu a funkcie využitých symbolov, je rovina **metaforická**, keď sa prestávame sústrediť na príbeh a vnímame celok a jeho súčasti ako metaforu zostupu Stevena Huxleyho do svojho nevedomia, kde je prinútený ku konfrontácii svojho Ja so vzťahmi k nevrnému otcovi a svojmu bratovi.

Za výsledok našej analýzy diela môžeme považovať aj úvahu o tom, či by mohol *Les mytág* predstavovať istý druh moderného mýtu. Odpoveď je potom kladná. Ak mýtus vnímame v jeho definícii ako príbeh snažiaci sa podať vysvetlenie o niečom, čo ľudská skúsenosť nedokáže racionálne odôvodniť a vysvetliť, potom *Les mytág* túto funkciu spĺňa. Narážame pritom najmä na prvú a tretiu rovinu rozprávania, keď príbeh v prvej rovine ponúka jednu z možností spracovania informácií o našom vedomí a nevedomí, o ktorých hovoríme v tretej rovine.

Poznámky

- (1) Pôvodné znenie: „He held important positions in the psychoanalytic movement and was widely thought of as the most likely successor to the founder of psychoanalysis.“ FORDHAMOVÁ, F. *Carl Jung*. [online]. [cit. 2016-03-19]. Dostupné na: <http://www.britannica.com/biography/Carl-Jung>
- (2) Aj tu nachádzame spojitosť s Jungovou prácou. Pod pojmom imago rozumieme „označení nevedomého a pomalu vznikajúceho vnútorného obrazu, ktorý si subjekt v průbehu času tvorí o určitom objekte“ (Müller, 2006, s. 140). Aj Holdstock zohľadňuje túto definíciu, keď v *Les mytág* opakovane vyhlasuje, že tvorba mytága prebieha postupne a trvá určitú dobu.

- (3) Narážame na skutočnosť, že hoci mýtické postavy majú základ v kolektívnom nevedomí a archetypoch, t. j. ich základné vlastnosti sú všeobecne zhodné, idealizovanú predstavu dáva mýtíckej postave podvedomie (resp. nevedomie) osobné. Každé mytágo je preto jedinečným a čiastočne subjektívnym výtvorom.
- (4) Z čes. „cizí“.

Literatúra

- BIEDERMANN, Hans. 1992. *Lexikón symbolov*. Bratislava : Obzor, 1992. 373 s. ISBN 80-215-0217-7
- ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. 2004. *Sémiotika*. Praha : Portál, 2004. 363 s. ISBN 80-7178-832-5
- FONTANA, David. 1994. *Tajemný jazyk symbolů*. Praha – Litomyšl : Paseka, 1994. 192 s. ISBN 80-85192-91-8
- FORDHAM, Michael S. M. – FORDHAMOVÁ, Frieda. *Carl Jung*. [online]. [cit. 2016-03-19]. Dostupné na: <http://www.britannica.com/biography/Carl-Jung>
- HOLDSTOCK, Robert. 2015. *Les mytág*. Praha : Argo, 2015. 249 s. ISBN 978-80-257-1474-4
- MÜLLER, Lutz – MÜLLEROVÁ, Anette. 2006. *Slovník analytické psychologie*. Praha : Portál, 2006. 526 s. ISBN 80-7178-863-5
- NAKONEČNÝ, Milan. 2004. *Psychologie (téměř) pro každého*. Praha : Academia, 2004. 318 s. ISBN 80-200-1198-6

Summary

This paper analyses depiction of mythology in novel *Mythago Wood* written by British fantasy author Robert Holdstock. It points out the fact that author consciously worked with the theory of archetypes and myth structures elaborated by Carl Gustav Jung. Simultaneously, it takes into account cultural background of the story as well as it analyses symbols used in the novel. The paper also defines three levels of the story: familial, metamythological and metaphoric and examines use of archetypes and symbols on each of the levels. Results of this analysis are afterwards compared and analysed for similarities and differences, as well as for level of connection with non-fictional mythology of British cultural area. The paper also points out universality and great variability of use of archetypes and symbols in mythologies outside British Isles.

O autorke

Jozefa Pevčíková je študentkou magisterského stupňa v programe európske kultúrne štúdiá na Filozofickej fakulte UMB v Banskej Bystrici. Vo svojom výskume sa zameriava na semiotiku kultúry, mytológiu, modernú mytológiu a fantasy.
Jozefa Pevčíková, Katedra európskych kultúrnych štúdií, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika

MÝTICKÉ SPOLOČENSTVO A AKCEPTÁCIA CUDZIEHO (POSTAVA ČECHA V HRONSKÉHO ROMÁNE *CHLIEB*)

MYTHIC COLLECTIVE AND ACCEPTATION OF FOREIGN (THE CZECH CHARACTER IN HRONSKÝ'S NOVEL *CHLIEB*)

Mária Stanková

Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Filozofická fakulta, UK v Bratislave

2.1.27. slovenský jazyk a literatúra, 4. rok štúdia, denná forma štúdia

mary.stankova@gmail.com

Školiteľka: **doc. Dagmar Kročanová, PhD. (dagmar.krocanova@uniba.sk)**

Kľúčové slová

Jozef Cíger Hronský, román *Chlieb*, Čech, postava, kolektív, dedina, asimilácia

Key words

Jozef Cíger Hronský, novel *Chlieb*, Czech, character, collective, village, assimilation

Jozef Cíger Hronský je spisovateľom, ktorého osoba i tvorba sú úzko prepojené aj s otázkou slovenského národa. Jeho vzťah k národnej otázke sa naplno prejavil až v činnosti pre Maticu slovenskú (1), no možno ju vystopovať aj v jeho literárnej tvorbe. Treba však poznamenať, že jeho prózy neboli politicky orientované a estetická funkcia bola primárna aj v tých, ktoré explicitne tematizujú spoločenské problémy. Dôkazom sú aj jeho romány zo začiatku tridsiatych rokov *Chlieb* (1931) a *Jozef Mak* (1933). Od prvých krátkych próz z dedinského prostredia, v ktorých nadväzoval na klasickú kukučínovskú poetiku, sa na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov presunul k žánru románu, v ktorom sa navyše zaoberal závažnými otázkami o živote človeka v medzivojnovom období. A tak popri motívoch vojny, hospodárskej krízy, nezamestnanosti, modernizácie tradičných prác, poľnohospodárstva a chudoby, neobišiel ani otázku vzťahu Čechov a Slovákov v období Československej republiky.

Táto téma tvorí jednu z výraznejších dejových línií románu *Chlieb*, ktorý dobová kritika označila ako mozaikovitý, impresionistický (2). Neskôršie sa mu venovali viacerí literárni historici (3), no postava Čecha a téma slovensko-českého vzťahu v jeho diele nebola preskúmaná. Z hľadiska sujetu sa v románe rozvíja viacero príbehov, ktoré spája buď vzťah k svorníkovej postave Metodeja Chlebka, alebo priestorové väzby s románovou dedinou, Bacúchom. V románe sa nedá hovoriť o hlavnej postave, hlavnej téme ani o nosnom konflikte či zápletke. Osudy českej rodiny v Bacúchu sa ťahajú celým románom (v oboch častiach), autor sa k nim vracia, postavy žijú vo vzťahu s ostatnými a formujú dianie. V románe téma asimilácie (4) českej rodiny do slovenského prostredia patrí spolu s osudmi rodiny Metodeja Chlebka, rodiny Uliny Urvancovej a Anče Ondrušovej k tým výraznejšie a podrobnejšie rozpracovaným (5).

Hronský najprv „český element“ postavil do protikladu k Bacúšanom. Príchod českého horára do Bacúcha môžeme chápať ako jeden z klasických literárnych motívov naše vs cudzie. Všetky vplyvy mimo dediny, všetky zážitky pochádzajúce zvonka majú v sebe prizmu negatívneho – muži zomierajúci v cudzine, kam chodia za prácou; ľudia vracajúci sa zo služby v meste, v ktorej sa fyzicky i psychicky zničili (Zuza Urvancová i jej otec), Metodejove jarmoky, na ktoré neustále chodí (zaoberá sa kupčením, jarmoky sú preňho sviatočnými udalosťami); Amerikáni; udalosti v nemocnici; policajné vyšetrovania; politickí agitátori; Chlebikova druhá rodina (Metodej má prvú manželku Máriu a s ňou dvoch synov) a horári z Čiech. Všetko, čo sa deje mimo Bacúcha, znamená pre Bacúšanov isté ohrozenie (6), na ktoré však nereagujú živočíšne, aktívne a jednotnou vzbúrou, ako napríklad postavy v Urbanovom *Živom biči* (1927). Zvonku prichádza aj bieda, hlad a nepriaznivé politické pomery. To všetko sú pre nich len ďalšie veci, ktoré musia pretrpieť, na ktoré si musia zvyknúť. Hronského kolektívna postava akoby si bola vedomá svojej asimilačnej sily. Podľa A. Matušku sa „v románe *Chlieb* obec uvedomuje na svojom vzťahu k českej rodine horára ako na jej úkor preferovaného živlu

i k žandárom ako k bezprostrednej vrchnosti: uvedomuje nie jednoznačne, pretože premenlivo, podľa toho, ako sa vzájomne nadväzujú alebo rušia kontakty“ (Matuška, 1970, s. 60). Tento premenlivý, nejednoznačný vzťah Bacúšanov k horárovej rodine symbolizuje aj oxymorické pomenovanie horára Osterčilka – náš Čech (7). Je v ňom vyjadrená už spomínaná asimilačná tendencia, moc dedinského kolektívu začleniť do seba nových členov, a súčasne tak znížiť riziko, ktoré pre kolektív vyplýva z nových a neznámych ľudí. Ak prezývku skúsime interpretovať, na prvý pohľad vyzerá ako familiárne pomenovanie horára dedinčanmi, ktorí majú problém zapamätať si nové meno. Druhý pohľad naň však odkrýva iróniu plynúcu práve zo spojenia „nášho“ (explicitne použité zámeno) a „cudzieho“ (český element). Toto pomenovanie Osterčilka jednak priradzuje k dedinčanom, lebo je ich; zároveň však upozorňuje na to, že do Bacúcha nepatrí, lebo je predsa len českej národnosti. Práve cezeň môžeme nazerať na (ne)prijatie horára a jeho rodiny – samotný román napovedá, že najprv prevláda ironický význam a až k záveru knihy ten neutrálny, ozajstný, ktorý svedčí o tom, že dedina Osterčilka asimilovala, že sa stal jedným z nich. V románe je explicitne vyjadrená anticipácia tohto javu: „*No vžije sa, lebo i tunajšie vrchy a doliny majú svoje zákony, ktoré nijaká moc a nijaký rozum neprevrátí*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 32), ktorá dokazuje, že príroda je mocnejšia než štát.

Tomu však predchádza viacero zásadných udalostí, počas ktorých možný zmier a začlenenie nových členov do kolektívu Bacúšanov autor dramaturgizuje a problematizuje. Prvý a najdôležitejší rozdiel medzi dedinčanmi a horárovou rodinou je v národnosti a v jazyku (8), ktoré sú síce blízke a podobné, no na viacerých miestach románu sa spomínajú jazykové bariéry. Napríklad horárovu dcéru, Máňu „*zaujímali aj hájníci, lebo čudne rozprávali, že niekedy celé vety nerozumela*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 48). Horárka „*aj hájnikovo Pôdorovo meno vedela už trochu vysloviť, i rozumela už, čo hovoria chlapi, keď čakajú v kuchyni alebo na podstení*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 129). Jedným z dôležitých faktorov, ktoré oddeľujú horárov od ostatných dedinčanov, je reálne situovanie ich horárne. Bola „*pod horou na vršku, odkiaľ bolo vidno celú dedinu od nižného konca až po vyšný*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 47). Aj priestorovo bola horárova rodina nad dedinou, čo evokuje nadradenosť, minimálne určitú vzdialenosť, odstup, ktorý ešte umocňuje aj most nad potokom, oddeľujúci priestor horára a priestor dediny. „*Horárka je toho týždňa celkom proti dedine, na drevené chalupy tam dolu díva sa neúprosne, tak, akoby každú strechu chcela prstom popichať*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 193).

Ďalším znakom, ktorým sa Osterčilkovci diferencovali od dediny, je fakt, že majú množstvo kanárikov. Na prvý pohľad neutrálny motív je spätý so scénou zo začiatku románu, v ktorej Metodej sľubuje Amerikánovi, že mu zoženie kanárika. Kanárikov môžeme v rámci románu *Chlieb* interpretovať ako symbol Metodejovho zlého ja, ako pripomienku jeho jarmokov, podvodov a klamstiev a v spojitosti s horárom ich vnímať ako výraznú črtu, ktorá ho vyčleňuje z kolektívu dediny, pretože sa stará o zvieratá, z ktorých nemá hospodársky ošoh. Z vonkajších faktorov, ktoré rodinu horára vyčleňujú z dedinského kolektívu, treba spomenúť i vyššiu mieru vzdelanosti, skúsenosť (predsa len je to štátny zamestnanec, ktorý má určitú prax), ktorá sa Osterčilkovi paradoxne vypomstí pri situácii so senom. Dedinčania sú okradnutí o sená, obviňujú z toho horára, no ten sa ich zastáva. Je to jedna z prvých situácií, v ktorých sa horár prikláňa na stranu dediny.

Spočiatku je vzťah Bacúšanov k horárovi odmietavý, podozrievavý, čo pramení z vonkajších okolností, zo stavu vecí. Horár po prvý raz „*splynie s davom*“ v štrnástej kapitole, teda presne v polovici textu. Ako súčasť kolektívu sa prejavuje po konflikte so senom, v ktorom dá najavo, že je na strane Bacúšanov, a ponúka im riešenie tohto konfliktu (9). Ďalšie problémy, povedzme, že výraznejšie, pramena z emócií postáv – sú spojené najmä s dospievajúcou horárovou dcérou Máňou. Tú dedina takmer okamžite začne spájať s Ondrejom Chlebkom, ktorý im spolu s otcom spočiatku pomáha. Hronského rozprávač ju vedno s celou dedinou volá „*horárča*“. V tomto pomenovaní rovnako ako v spojení „*náš Čech*“ cítiť iróniu. Máňa sa však zaľúbi do mlynára Petra, s ktorým prežíva milenecký vzťah Anča Ondruška. Tá zo žiarlivosti na Máňu zaútočí. V dedine vznikne nový konflikt, pretože horár „*v ruke mal pušku, vedľa chodníka zbehol až po most, na moste temer bez slova vyzauškoval troch mládencov. Viac ich nestačil*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 172). Dedina sa po tomto incidente začne ticho búriť. Ďalšia bitka na seba nedá čakať – šťastný a zaľúbený Ondrej Chlebkov v krčme zbije horárovho pomocníka, tiež Čecha. Dedina sa obáva sankcií a príchodu četníkov, a uvedomuje si, že v „*ktorej krčme vraj Čecha nabijú, tam vezmú licenc*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 208),

aj to, že „pre Čechov je aj od zeme silnejší zákon. Darmo je v roku takýto veľký sviatok, ak si zabrdol do Čecha, svätiť nesmieš“ (Cíger Hronský, 2006, s. 211). Negatívne pocity rovnako prežíva aj horárka, ktorá sa v Bacúchu cíti nebezpečne. „Ja sa tu zabiť nedám! Tu sú divosi, tu sú zvieratá, tu je nie istá ani jediná chvíľa. [...] Tu nevedia ani hovoriť, kukajú na človeka ako býci, čítať nevedia, ani nijakého poriadku svetského, modlia sa, ale zabíjajú ľudí!“ (Cíger Hronský, 2006, s. 199). V tejto časti románu Hronský využíva stereotypné tvrdenia o rozdieloch medzi Slovákami a Čechmi počas prvej republiky, ktoré pramenia najmä z odlišnej životnej úrovne. Samozrejme, v literárnom texte ich kumuluje a dotvára nimi konflikt medzi dedinčanmi a horárovou rodinou.

Konflikt sa (ako pre horárovu rodinu, tak i pre dedinčanov) utlmí po katarznej časti v závere románu, v ktorej horárovi deti postihne šarlach. Ťažká choroba dokazuje, že medzi dedinčanmi a horárovou rodinou nie sú rozdiely. Trpia a zomierajú všetci rovnako. Katalyzátorom akéhosi uzmierenia je i Metodej Chlebko, ktorý od začiatku románu prepájal proti sebe stojace tábory Bacúšanov a horárovej rodiny. „ – Či už kape z ľudí i ľudskosť? – kládol si otázku, no nedošiel ďaleko. Akoby boli zacítili ľudia vo všetkých dvoroch jeho hnev, sypali sa na nový most a hore k horárni. [...] No horárovcom nepomohol dav, prišiel už trochu neskoro“ (Cíger Hronský, 2006, s. 253). Nasleduje expresívna scéna pohrebu (10) horárovho syna Frantu, v ktorej je aktualizovaná základná farebná opozícia – biely sneh, otvorená čierna jama, čierna stuha na kríži. Táto opozícia podčiarkuje vyhrotené pocity rodičov pri strate dieťaťa, ktoré autor prepája s motívom cudzosti, diaľky.

Protikladom týchto motívov je mýtus zeme, ktorý tvorí leitmotív románu. Na jednej strane je to pripútanosť k nej, k prírode, závislosť od poľnohospodárskeho spôsobu života, ale aj fakt, že zem je živiteľka a determinuje životy ľudí. Hronský v závere románu vyslovuje nádej, ktorá pramení z jeho viery v cyklické plynutie času, ktoré určuje práve pravidelný cyklus poľnohospodárskych prác. „Zem a chlieb majú svoje zákony. Zákony zeme a chleba nedajú sa hnúť. Padnú heslá, pomínú sa úškľabky, čas rozveje neprirodené snahy: každá zem je silná, prispôsobí si človeka, čo chodí po nej, i keby sa tomu vzpieral, a chlieb je chlieb, prišielci len v prvú chvíľu budú sa obzerať, v druhú budú sa zaň ruvať, lebo prinúti ich rovnaký osud, rovnaký s tými, s ktorými si sadli za stôl. Tu budú stavať chalupy, rodiť i pochovávať deti, azda – odtiaľto pôjdu, keď príde čas lastovic“ (Cíger Hronský, 2006, s. 278). Mýtizovanie zeme a obživy, ktorú ľuďom dáva, teda návrat k univerzálnemu a dlhé veky fungujúcemu princípu, sa stáva jedným z harmonizátorov vzťahu medzi horármi a Bacúšanmi. Tí boli spojení so zemou, živil sa najmä roľníctvom, no horár reprezentoval úradnícku vrstvu, iné hodnoty a iné povinnosti. Nie je náhoda, že Osterčilek v závere románu vyslovuje svoje vízie o ďalšom živote na Slovensku, plány spojené práve s chlebom a zemou. „Necháme horáreň a chytí sa remesla. [...] Sedlický pekár bude nadávať, čosi by mu odpadlo, no... keby sa mal človek obzerať na všetky strany... Ba, povedzme si, lepšie nám je Slovensko. Obzrel som Petrášovu chalupu, aj som sa vyzvedal, dali by ju do prenájmu. Za týždeň by v nej bola suchá pec“ (Cíger Hronský, 2006, s. 253, 254). Zem reprezentuje viaceré momenty ich motivácie zostať na Slovensku. V zemi je pochovaný ich malý syn. A zem je zdrojom obživy aj Petrovi, ich budúceho zaťovi. Dav, ktorý prišiel hore k horárni v čase pohrebu Frantu, pomohol horárovej rodine v rozhodovaní, či zostať v Bacúchu. Následne Osterčílkovci odsúhlasili dcérin sobáš s Petrom z mlyna. Ich svadba je jedným zo symbolov asimilácie českej rodiny Bacúšanmi.

V románe *Chlieb* Hronský vyriešil „českú otázku“ pomerne harmonicky, aj keď cesta k „zmiereniu“ nebola ľahká. Okrem spomínaných faktorov je veľmi dôležitá i postava dospievajúcej Máne, ktorá sa na svet pozerá inou optikou. Táto postava sa nachádza medzi detstvom a dospelosťou, čo dokazuje aj prezývka „horárča“, a práve naivita, dôvera a životný optimizmus jej umožňujú vidieť kladné stránky života v Bacúchu oveľa skôr, než si ich uvedomia jej rodičia. V rozhovore s horárkou: „Máma, vieš, keby nebolo toho nešťastia, bolo by tu všetko pekné. Ženy všetky chodia v krojoch, i deti. Ani ľudia nie sú takí, ako som si myslela. Sú ako naši“ (Cíger Hronský, 2006, s. 61). V rozhovore s horárom: „Myslím si, že títo ľudia nie sú vždy takí. [...] No, takí diví“ (Cíger Hronský, 2006, s. 203). Zaraďuje sa tak k množstvu Hronského postáv, ktoré vďaka určitému deficitu (11) vidia pravdu skôr než ostatní. V *Chlebe* sú to napríklad scény so slepým Vavrincom, ktorý dokáže odhadnúť ľudí, opitým Urvancom či šťastným a zaľúbeným Ondrejom, ktorého všetci považujú za opitého. Máňa takisto vidí v Bacúšanoch to dobré. A to aj napriek tomu, že na ňu Anča Ondruška zaútočí. Láska k Petrovi je prvý krok začlenenia do dedinského kolektívu, do bacúšskeho davu.

Horárča si vyberie Petra, hoci má možnosť vydať sa aj za českého horárovho pomocníka. Záver románu potvrdzuje prijatie horára dedinčanmi: „*Náš Čech bil sa za bacúčske sená. Bil sa za svoj chlieb*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 277). Horár sa teda stáva legitímnym členom bacúšskeho kolektívu, pretože ho dedina prijala za svojho.

Román *Chlieb* vyšiel v roku 1931, v období, keď súžitie Slovákov s Čechmi bolo aktuálnym problémom. Medzivojnové obdobie znamenalo v našich geopolitických súradniciach veľké zmeny – nielen v otázke národa a štátnosti, ale aj v oblasti hospodárstva, ekonomiky, školstva či kultúry (12). Pozitívne reakcie na vznik prvej československej republiky čoskoro nahradili zmiešané pocity z pomerov panujúcich v nej. Národnostná otázka sa v mladom štáte stávala pálčivejšou. Koncom dvadsiatych rokov a najmä začiatkom tridsiatych rokov sa nespokojnosť Slovákov stupňovala. Tento historicko-spoločenský kontext sa explicitne či implicitne dostáva aj do umeleckých diel. V románe *Chlieb* sa tento kontext prejavuje aj ako konflikt Slovákov a Čechov. Napriek harmonickému riešeniu vyplývajúcejmu z asimilácie cudzieho prvku silnou domácou dedinskou societou býva v románe tento motív zobrazovaný aj stereotypne – na predsudkoch dedinčanov voči Čechom. Hronský podobné, na stereotype založené motívy Čechov na slovenskom území využíva aj takmer o dekádu neskôr. V románe *Pisár Gráč* z roku 1940 spomína protagonistu Jozef Gráč na rozhovor s otcom, ktorý považuje prítomnosť českých úradníkov za dôvod vyššej nezamestnanosti.

„– *Teraz sa těžko někde vopchat. Čechov všade plno, tí mají přednost, – poviem, a tým udriem na otcovu strunu, lebo sa s Čechmi spriatelit' nemôže. Robím to celkom úmyselne, v nádeji, že otec pri otázke českej odvraví si presnejšie reči.*

– *Dost' ich je. Ako by ich búrka nasekala. Kde len toľkí boli dosiaľ! Feršter Čech, hájnik Čech, pisár Čech, cachovač Čech, aj piliara už máme Čecha, a nevie ani pílu naostrit'. Nebodaj skrachujeme pri toľkých Čechoch s celou lesnou správou...“* (Cíger Hronský, 2007, s. 244).

V tomto krátkom úryvku vidíme, že Hronský si obdobie po prvej svetovej vojne na našom území opakovane spája s odmietavým prístupom ľudí voči Čechom, ktorí ich oberali o prácu. Reprezentantom tohto stereotypu je opäť príslušník staršej generácie – otec –, kým mladší Jozef Čechov (a ani Rusov (13)) za hrozbu nepovažuje.

Jozef Cíger Hronský v románe *Chlieb* tematizoval život na slovenskej dedine podobným spôsobom, aký naša literatúra poznala z románov Mila Urbana, Petra Jilemnického či neskôr Františka Hečka. Historický a sociálny kontext tvorí dôležité pozadie autorových próz, keďže sa v nich zameriava na biedu, utrpenie a pokušenie dedinského človeka v medzivojnovom období. Hronský sa v tomto románe vyrovnal aj s otázkou českých ľudí žijúcich na Slovensku. Táto téma od začiatku prózy *Chlieb* predstavuje výraznú dejovú líniu, v ktorej sa odohrá viacero konfliktov (osobných i spoločenských). V čase, keď Hronský písal román *Chlieb*, sa odohrávali jazykové spory ohľadom PSP profesora Vážneho a Masarykovej teórie československého jazyka. Zdôrazňovanie rozdielov medzi týmito dvomi jazykmi na viacerých miestach v románe poukazuje na Hronského odmietnutie jedného československého jazyka. Rozdiely medzi týmito dvomi blízkymi národmi vychádzajúce zo stereotypov a predsudkov využil ako podklady už spomínaných konfliktov. Napriek tomu je román *Chlieb* v prvom rade románom zeme a chleba. Politické v ňom neprevážilo nad estetickým, ani historické nad mýtickým, hoci Hronský je v tomto smere veľmi zaujímavou osobnosťou slovenskej kultúry a politiky (14). Práve koncept zeme a chleba umožnil autorovi vytvoriť pomerne harmonický záver. Hronský neponúka riešenie otázky českých úradníkov žijúcich v slovenskej časti, ale jeho pohľad na človeka zdôrazňuje ľudskosť, lásku, vytrvalosť, teda univerzálne hodnoty, vďaka ktorým nakoniec problém českých horárov v Bacúchu harmonicky vyriešil.

Poznámky

- (1) Od roku 1933 pracoval ako tajomník Matice slovenskej v Martine, no už od roku 1928 redigoval detský časopis *Slniečko*.
- (2) „V románe *Chlieb* akoby bol dokončil fázu svojho vývinu, ktorého tvárnou metódou bol impresionizmus, kde sa slovo a detail rozvinuli do farebných kaskád, kde jednotný dejový spád

neraz sa rozbíjal v odbočeniach, roztekal sa na povrchu farebnej pestrosti a tisícich maličkostí, organicky síce do deja zapätých, ale jednako príliš zvýraznených na úkor celku“ (Mráz, 1933, s. 761).

- (3) Števec, J.: *Dejiny slovenského románu*; Matuška, A.: *Jozef Cíger Hronský*; Čúzy, L.: *Jozef Cíger Hronský*; Bátorová, M.: *J. C. Hronský a moderna: mýtus a mytológia v literatúre*; Bátorová, M.: *Slovenská literárna moderna v spektre svetovej moderny (Jozef Cíger Hronský)*.
- (4) Termín asimilácia používame v zmysle postupného splynutia s (väčšinovým) obyvateľstvom (kultúrne, etnické a podobne).
- (5) Fabula príbehu o horárskej rodine: Čech, horár Osterčílek, prichádza so svojou rodinou do Bacúcha v okamihu, keď za záhadných okolností zomiera miestna pôrodná baba Karasková. Metodej Chlebko mu pomáha zabývať sa. V dedine vypukne požiar a neskôr potopa. Horárova rodina vzbudzuje záujem dedinčanov. Jeho dcéru Máňu dedinčania začnú spájať s Metodejovým synom, neskôr sa zaľúbi do mlynára Petra, s ktorým má pomer aj Anča. Tu nastáva prvý ozajstný konflikt – Anča zo žiarlivosti na Máňu zaútočí, horár si to všimne a zbije mládencov z dediny. Tento konflikt neskôr prerastie do bitky v krčme a pocitu miestnych, že Česi sú chránení zákonom, že majú výhody, ktoré im, domácim, neprislúchajú. Na druhej strane, horár a horárova žena uvažujú o Bacúšanoch ako o divej zveri. Do tejto situácie vstupuje zápletká s predávaním sena a politickými stranami, ktoré sa snažia získať si dedinčanov na svoju stranu. Za katarzné momenty môžeme označiť scény, v ktorých horárovi deti ochorejú na šarlach a napokon im zomiera syn. Po tejto tragickej udalosti akoby sa rodina zmierila s novým prostredím i ľuďmi v ňom a rozhodne sa na Slovensku zostať. Toto rozhodnutie znásobuje Mánina svadba s Petrom a horárovo rozhodnutie založiť si v Bacúchu pekáreň.
- (6) Farár „*nenávidel vojnu, nenávidel vzburu, i to, keď sa Bacúšanom dobre viedlo, nenávidel všetko, čo donášalo trápenie. Všetko, čo prichodilo zvonku*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 118).
- (7) „*A tento horár volal sa Osterčílek, čo v Bacúchu nemohli sa chytré naučiť, teda volali ho iba „náš Čech“*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 62).
Zaujímavé je i to, že podľa Dušana Kováča (1997, s. 69) Česi vnímali Slovensko počas prvej republiky ako „naše Slovensko“, t. j. ako jednu z českých krajín.
V románe *Pisár Gráč* postavu nového suseda v nájomnom dome priamy rozprávač rovnako nazýva „*naš Rus*“ (Cíger Hronský, 2007, s. 275).
- (8) Zaujímavú interpretáciu jazyka ako nástroja kolonizácie poskytujú A. Bennett a N. Boyle (2014, s. 243) v článku *The Colony*. Napríklad: „... language is a virus, this is because it is colonizer. [...] Colonization is at the origin: we are always already dependants of language, colonized by one or more languages.“
- (9) „*Horárovi bolo ťažko sa priznávať. V posledné dva týždne nabehal sa dosť do Podhrabnic, i nadali mu tam, i prosil napokon, že veď Bacúšanom nemožno vziať tej trochu trávy...*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 130).
- (10) „*Ba horár videl i pohrebný kríž a kus čiernej stuhy na ňom. ... Otvorená jama v bielom koberci snehu zdala sa horárovi cudzia, celkom cudzia, ako cudzou ďalekou, nepriblížitelnou zdala sa mu teraz i vykopaná hlina, ďalekou ako dosiaľ nikdy nie. Cudzí mu bol i kríž, aký tu mali, i kňaz, a spev, i rytmus Otčenáša, i tváre, šaty, nárek, neznámymi všetky vrchy i obloha. ... Na druhý deň bolo mu ľúto i toho, že od horárne nečernel sa nový hrob, lebo cez noc zasypal ho sneh nabiele*“ (Cíger Hronský, 2006, s. 253).
- (11) V románe *Chlieb* je to slepý Tomáš, ktorý vidí pravdu tam, kde ju ostatní nevidia, alebo opitá Verona. Mladá horárova dcéra ešte nie je dospelá, jej názory spoločnosť neberie tak vážne – no je to práve ona, ktorá má k Bacúchu a Bacúšanom pozitívny vzťah takmer od začiatku.
- (12) Prvá Československá republika bola štátom národa československého. Idea čechoslovakizmu bola problematická ako z politického, tak i z jazykového hľadiska – vychádzala z existencie jedného československého národa, ktorý mal dve vetvy. Podľa etnickej idey T. G. Masaryka mal slovenský národ časom splynúť s československým (Masaryk, 1928, s. 13 – 14). Napriek novému štátnemu zriadeniu a relatívnej samostatnosti, boj o sebadefiníciu slovenského národa pokračoval. Otázka autonómie Slovenska v rámci nového štátneho útvaru so sebou prinášala negatívne reakcie, ktoré spolu s neochotou akceptovať československý národ a jazyk

(československý jazyk bol úradným jazykom a mal sa vyučovať na školách) boli znakmi nespokojnosti časti Slovákov v novom štáte. Za dvadsať rokov existencie 1. ČSR sa dostalo k slovu viacero snáh o autonómiu, ktoré vyústili až do vzniku samostatnej Slovenskej republiky na jar roku 1939. Významným kultúrnym a vedeckým medzníkom bola snaha zaviesť *Pravidlá slovenského pravopisu*, prvú kodifikačnú príručku spisovnej slovenčiny, ktorých návrh podľa *Pravidel jazyka českého* skoncipoval Václav Vážný (1931). Voči nim sa vzbúrili spisovatelia, jazykovedci i politici (Henrich Bartek, Jozef Škultéty, Anton Augustín Baník a iní). Jozef Cíger Hronský predniesol návrh na ich revíziu na valnom zhromaždení Matice slovenskej v máji 1932. Slováci týmto aktom odmietli, aby jazyk plnil politickú funkciu. Ďalším prejavom nespokojnosti Slovákov s usporiadaním ČSR boli jednotlivé demokratické voľby – v roku 1929 ich na Slovensku vyhrala HSLŠ, v roku 1935 Autonomistický blok (SNS a HSLŠ). V júni 1938 sa konala celonárodná manifestácia za včlenenie Pittsburskej dohody do ústavy.

Okrem problémov s národným sebaurčením boli Slováci v 1. ČSR konfrontovaní s vážnymi hospodárskymi problémami. Slovensko, tak, ako iné európske krajiny, v rokoch 1925 – 1935 postihla hospodárska kríza. Už po vyhlásení 1. ČSR zanikali mnohé priemyselné centrá, Slovensko bolo agrarizované, pretože pre nízku úroveň industrializácie sa nemohlo vyrovnáť českým krajinám (Hallon, 2012, s. 214). Prevalha poľnohospodárskeho spôsobu obživy Slovákov v rámci 1. ČSR znevýhodňovala. Slovensko sa stalo zaostalejšou časťou rýchlo sa rozvíjajúceho moderného štátu, ktorého česká časť sa orientovala najmä na priemysel.

- (13) V románe *Pisár Gráč* sú pasáže z vojny, počas ktorých sa Jozef Gráč stretáva aj s ruskými vojakmi. Ani jedno z týchto stretnutí nie je opisované s nenávisťou zo strany Gráča. V druhej polovici románu sa na dvore, v ktorom Gráč býva, objaví postava – Rus, ktorý sa prisťahuje do nájomného domu. Tento Rus je ale Čech, ktorý žil dlhú dobu v Rusku, asi legionár. Autor postavu nazýva Rusom, lebo postavy sa proti prítomnosti Rusa búria. Ide o podobný motív asimilácie ako pri horárovej rodine z románu *Chlieb*, ktorú autor znovu ilustruje jazykom (a písmom): „*Vraj češtinu cez toľké roky pozabúdal, ruského akcentu sa do smrti nezavá a naučený bol vraj písať cyrilikou a s latinkou nie a nie si poradiť*“ (Cíger Hronský, 2007, s. 275).
- (14) Tu narážame na Hronského postoj k Slovenskému štátu, ktorý sa neskôr prejavil v jeho kontroverznom románe *Svet na Trasovisku*.

Literatúra

- BÁTOROVÁ, Mária. 2000. *J. C. Hronský a moderna: mýtus a mytológia v literatúre*. Bratislava : VEDA, 2000. 168 s. ISBN 80-224-0613-9
- BÁTOROVÁ, Mária. 2000. *Slovenská literárna moderna v spektre svetovej moderny* (Jozef Cíger Hronský). Martin : Matica slovenská, 2011. 280 s. ISBN 978-80-8128-012-2
- BENNETT, Andrew – ROYLE, Nicholas. 2016. *An Introduction to Literature, Criticism and Theory*. Oxon, New York : Routledge, 2016. 329 p. ISBN 9781405859141
- CÍGER HRONSKÝ, Jozef. 2006. *Chlieb*. Martin : Matica slovenská, 2006. 284 s. ISBN 80-7090-803-3
- CÍGER HRONSKÝ, Jozef. 2007. *Jozef Mak, Pisár Gráč*. Martin : Matica slovenská, 2007. 316 s. ISBN 978-80-7090-836-5
- ČÚZY, Ladislav. 2005. HRONSKÝ JOZEF CÍGER. In: *Slovník slovenských spisovateľov*. Bratislava : Kaligram, 2005, s. 217 – 220. ISBN 80-7149-801-7
- ČÚZY, Ladislav. 2004. Jozef Cíger Hronský. In: *Portréty I*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004, s. 15 – 29. ISBN 80-223-1237-1
- HALLON, Ľudovít. 2012. Hospodársky vývin po vzniku ČSR a v 20. rokoch. In: *Slovensko v 20. storočí. 3. zväzok. V medzivojnovom Československu*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied: Historický ústav SAV, 2012, s. 213 – 240. ISBN 80-7149-225-6
- MASARYK, Tomáš Garrigue. 1928. *Slovanské problémy*. Praha : Státní nakladatelství, 1928. 192 s.
- MAŤOVČÍK, Augustín. 1995. *Jozef Cíger Hronský. Životná dráma*. Martin : Osveta, 1995. 183 s. ISBN 80-217-0529-9
- MATUŠKA, Alexander. 1970. *J. C. Hronský*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1970. 231 s.
- ŠTEVČEK, Ján. 1989. *Dejiny slovenského románu*. Bratislava : Tatran, 1989. 620 s. ISBN 80-222-0036-0

Summary

This paper is dealing with problem of assimilation in the novel *Chlieb* by Jozef Cíger Hronský. *Chlieb* is reflecting interesting part of Slovak history between two wars, where the issue of nationality was very important and Slovak literature was one of the ways how to deal with it. This using of literature in a “politic function” was very popular among our writers in those days. Hronský uses characters of Czech family as one of main problems in this novel. At the example of Osterčílek’s family author is trying to prove assimilation of another nation by very strong collective of Slovak people in Bacúch. He uses marriage, funeral and job as formal reasons for staying in village Bacúch. This theme was chosen because of Hronský’s important role in Slovak politics and culture.

O autorke

Mária Stanková vo svojom výskume zameriava na slovenskú prózu medzivojnového obdobia, poéziu Miroslava Válka a teóriu literatúry. Okrem toho sa venuje výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka.

Mária Stanková, Hagarova 4, 83 151 Bratislava

BRATISLAVSKÝ ROBINZON – REÁLNA OSOBNOSŤ ALEBO LITERÁRNA POSTAVA?

BRATISLAVA ROBINSON – REAL PERSON OR LITERARY FIGURE?

Marta Ševcová

Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Filozofická fakulta, UMB v Banskej Bystrici

1.1.1. učiteľstvo akademických predmetov, 2. rok Mgr. štúdia, denná forma štúdia

marta.sevcova@gmail.com

Konzultantka: **Mgr. Martina Kubealaková, PhD. (martina.kubealakova@umb.sk)**

Kľúčové slová

Karol Jetting, Prešporský Robinzon, barokový cestopis, historická narácia, literárna fikcia

Key words

Karol Jetting, Pressburg Robinson, baroque travelogue, historical narrative, literary fiction

V príspevku predstavujeme zaujímavý titul slovenskej literatúry, ktorého význam a vplyv na verejnosť môžeme sledovať naprieč generáciami od konca 18. storočia až po súčasnosť. Ide o knihu, ktorá je už vyše dvoch storočí fixovaná v slovenskej kultúre ako kniha autentických zápiskov Karola Jettinga, rodáka z Bratislavy. Vďaka svojmu neobyčajnému cestovateľskému životu bol Jetting známy pod prezývkou Prešporský Robinzon a takto ho najmä bratislavská verejnosť pozná dodnes. Pomenovanie Robinzon sa nachádza už v samotnom názve nemeckého originálu knihy, ktorá vyšla vo Viedni v roku 1797 a jej názov v preklade znie: *Prešporský Robinzon, alebo podivuhodné dobrodružstvá Karla Jettinga, rodeného Uhra. Príspevok k poznaniu krajín a ľudí.*

Na vydanie knihu nepripravil autor zápiskov Karol Jetting, ale až niekoľko rokov po jeho smrti tak spravil neznámy editor (podpísaný len ako „Verfasser“). Ten do knihy zaradil úvod, v ktorom vysvetľuje okolnosti jej vydania. Editor sa hneď v úvode priznáva, že nevelmi veril v skutočnú existenciu ľudí, ktorí by zažili dobrodružstvá, ako sa o nich píše v robinzonádach. Sporil sa o to aj s človekom, ktorý sa neskôr predstavil ako syn samotného Karola Jettinga. Zmienkou o rozhovore so synom hrdinu knihy sa neznámy editor usiluje potvrdiť vierohodnosť textu – a aj jeho presvedčili práve zápisky získané od Jettingovho syna: *„Dokázal mi pravdivosť svojho tvrdenia tak presvedčivo, že som sa cítil premožený. Dobrovoľne som zaplatil prehratú stávkou a poprosil som ho, aby mi papiere nechal. Priateľ vyhovel mojej prosbe. Dal som papiere do poriadku, upravil štýl a všetko predkladám verejnosti“* (Jetting, 1972, s. 10).

V texte knihy sa dozvedáme, že Jetting sa narodil v Bratislave 13. septembra 1730. Po štúdiách istý čas pracoval vo Viedni, neskôr sa vďaka neznámemu dobrodincovi presťahoval do Anglicka, kde sa dostal do služieb kráľa. Dvakrát bol vyslaný na cesty ako kráľovský úradník, najskôr do Senegalu, neskôr do Marseille. Ani raz nedosiahol cieľ, na oboch cestách sa dostal do otroctva, vždy však šťastne vyviazol. Počas druhej plavby strávil aj niekoľko rokov na opustenom ostrove. Tu sa učil stavať si obydlie, pestovať rastliny či udomáčňovať zvieratá. Mal taktiež zvieracích priateľov – dvoch psov, a po čase k nemu pribudol aj ľudský priateľ – kapitán lode, na ktorej vypukla vzbura. Po rôznych dobrodružstvách, ako napríklad stretnutie s domorodcami, sa obom podarilo dostať do Anglicka a Jetting sa ku koncu života presťahoval späť do Bratislavy. Tu sa Jettingovo rozprávanie končí. V knihe sa nespomína rok úmrtia a nepoznáme ani konkrétne miesto jeho odpočinku. Avšak na Ondrejskom cintoríne, asi najznámejšom cintoríne v Bratislave, nám Karola Jettinga pripomína honosný pomník, ktorý ako pamiatku na slávneho rodáka, Prešporského Robinsona, dala postaviť Mestská rada Bratislavy v roku 1844 (v roku 1944 bol rekonštruovaný a od 60-tych rokov je zaradený medzi kultúrne pamiatky). Tu je už aj dátum jeho smrti, rok 1790.

Kniha je špecifická práve svojím dosahom v mimoliterárnom kontexte – pomník v Bratislave venovaný významnému rodákovi či nedávno premenovaná Zátoka Karola Jettinga na Dunaji. Nájde sa o ňom aj mnohé články a zmienky ako spomienky na výnimočnú osobnosť z našich dejín, napr. od kronikára a popularizátora histórie mesta Bratislavy Ovidia Fausta (1944), v publikácii *Národný kalendár* Matice slovenskej z roku 1995, autora literatúry faktu Viliama Apfela v knihe,

... lebo len prach si. Príbehy z histórie, ktoré sa nevošli do dejepisu (2006) či vo viacerých internetových zdrojoch (napriek tomu, že nejde o relevantné či odborné zdroje, v kontexte príkladov vnímania Jettinga ich považujeme za opodstatnené – Wikipedia.com, bratislava.sme.sk, magistra-historia.sk, trampnet.sk...). K dispozícii máme taktiež viaceré literárne spracovania jeho života, napr. román od Ruda Olšinského *Bratislavský Robinzon* (1959), spracovanie pre deti a mládež od Józsefa Hunyadyho *Dobrodružstvá bratislavského Robinsona* (1972) dokonca aj v poľskom preklade, no najmä prvý slovenský preklad nemeckého originálu od Hany Ferkovej (1972).

Ako príklad vnímania Karola Jettinga v súčasnosti priblížime článok v knihe autora literatúry faktu Viliama Apfela z roku 2006, ktorý v nej mapuje viaceré významné osobnosti našich dejín, medzi nimi aj Prešporského Robinsona. Príbeh jeho života však prebral zo spomínaného románového spracovania z 50. rokov od Ruda Olšinského a verný preklad nemeckého originálu od Hany Ferkovej z neznámeho dôvodu úplne vynechal, pričom Olšinský v úvode svojej knihy priznáva, že si viaceré údaje musel domyslieť a doplniť – toto priznanie Apfel pri spracovaní informácií do svojho príspevku vôbec nebral do úvahy. Článok je teda stručným prehľadom Jettingovho života a Apfel v jeho závere vyslovuje výčitku, že po takej významnej osobnosti nemáme pomenované ulice či námestia: „Za to, že si dnes aspoň takto na tohto svojrázneho cestovateľa, moreplavca a bratislavského rodáka môžeme spomenúť, vďačíme predovšetkým anonymnému autorovi z roku 1797, ktorý podľa Jettingových zápiskov vydal vo Viedni knihu *Der Ungarische Robinson...*“ (Apfel, 2006, s. 117 – 118).

Všetky spomínané publikácie preberali obsah nemeckého originálu knihy ako fakt. Vydané Jettingove zápisky takto prezentovaným vnímaním naberajú status textu s historickou výpovednou hodnotou, o pochybnosti ktorej doteraz len v skromnej miere mali dôvod uvažovať napríklad redaktor Peter Getting, no najmä autor doslovu k prvému slovenskému prekladu Ján Poliak. Prešporský Robinzon je teda už niekoľko generácií považovaný za reálnu historickú osobnosť na základe knihy jeho zápiskov, ktorá je prapôvodcom tohto vnímania.

Pred samozrejmosťou prijatia obsahu knihy ako opisu vierohodných historických faktov však vystríhal už Ján Poliak v spomínanom doslove z roku 1972. Na základe uvedomenia si viacerých faktografických disproporcií, ale aj upozornenia na zhodné motivické pasáže s dielom, ktoré sa núka už v názve knihy o Jettingovi, vyslovuje teóriu o nezhode obsahu autentických zápiskov a ich literárneho spracovania. Napriek viacerým kritickým postrehom však dielo hodnotí takto: „Nielen ako literárny a čiastočne aj historický dokument o človekovi, ktorý sa narodil a umrel v Bratislave, ale aj ako zaujímavé čítanie“ (Poliak, 1972, s. 135).

Vzhľadom na takýto status textu sa objavila snaha dozvedieť sa čo najviac historicky doložiteľných informácií o zaujímavej osobnosti z našej minulosti. Prvým krokom by mohlo byť zistenie identity neznámeho editora knihy či objavenie rukopisu Jettingových zápiskov, čo spomína už Poliak v dohovore: „... zisťovanie skutočného autora *Prešporského Robinsona* bolo by teraz nepochybne náročnou a priam detektívnou úlohou. Tým viac, že stopy by bolo treba hľadať predovšetkým vo viedenských archívoch“ (Poliak, 1972, s. 131). Oslovili sme teda niekoľko inštitúcií doma aj v zahraničí, ktoré by mohli disponovať informáciami o Karolovi Jettingovi, prípadne uchovávať originál jeho zápiskov (Literárny archív Slovenskej národnej knižnice, Slovenský národný archív, Archív hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy, Österreichisches Staatsarchiv a Österreichische Nationalbibliothek vo Viedni, Magyar Nemzeti Levéltár v Budapešti či National Maritime Museum v Londýne). Bratislavské matriky nám zaslali informácie o absencii záznamov o Jettingovom narodení či úmrtí (na chýbajúce záznamy už upozornil spomínaný Peter Getting). Žiadna z oslovených inštitúcií však nedisponuje ani akýmkoľvek zmienkami o tomto cestovateľovi, nieto ešte jeho rukopisnými zápiskami. Nepodarila sa nám odhaliť ani totožnosť neznámeho editora. Jedinou indíciou je názov vydavateľstva na úvodnej strane nemeckého originálu: *Im Verlag der Binzischen Buchhandlung*. O danom vydavateľstve sa nám nepodarilo nájsť žiadne všeobecné informácie, len názvy niekoľkých kníh, ktoré v ňom boli vydané približne v rovnakých rokoch ako kniha o Jettingovi. Zaujímavé je, že niektoré z nich majú v názve indície, ktoré odkazujú, že tiež pôjde o zápisky (*Tagebüchern*), avšak s rozdielnou tematikou. Najnovšiu knihu sme našli z roku 1810, neskôr sa nám už informácie o danom vydavateľstve nájsť nepodarilo.

Symbolické prejavy uznania, úcty, rovnako aj „kultúrna pamäť“ referujú na Karola Jettinga ako na reálneho človeka. Pátranie po informáciách o ňom však bolo zatiaľ neúspešné, nenašla sa žiadna historicky relevantná stopa po jeho živote. To síce nedokazuje, že neexistoval, ale ak sa o autorovi dobovo významného, resp. populárneho diela nezachoval ani jediný vierohodný údaj, vzbudzuje to istú opatrnosť a kritický prístup k samozrejmosti, s akou sa jeho život a účinkovanie doteraz prijímali. Jediné, z čoho môžeme usudzovať o hodnovernosti autora a zanechaných zápiskov, je text knihy vydaný neznámym editorom, a preto sa na nasledujúcich riadkoch sústredíme práve na samotný text. Ak vychádzame z konvenčného názoru na Jettinga, že ide o reálne žijúceho autora a že jeho zápisky sú autentické, tak k textu knihy budeme pristupovať ako k reprezentácii skutočne zažitých udalostí. Súčasťou takéhoto čítania je pravdivostné hodnotenie textovo sprostredkovaných faktov. Vyjadrené terminológiou teórie možných svetov, text zakladá svet, ktorý je modelom minulosti existujúcej pred aktom písania (Doležel, 2002, s. 357). To znamená, že kniha by mala spĺňať aspoň základné znaky ne-fikčného naratívu (pre jasnosť a úspornosť vyjadrovania ho možno nazvať faktúalnym). Pri čítaní počítame s tým, že minimálne najdôležitejšie časové údaje či zemepisné reálie uvedené v rozprávaní budú zodpovedať objektívne zistiteľným skutočnostiam.

Vzhľadom na absenciu samotných autentických zápiskov sme sa opierali najmä o ich literárne spracovanie, keďže neznámy editor v úvode tvrdí, že dielo predkladá verejnosti bez väčších zásahov do textu. Zápisky sú nám dostupné v spomínanom preklade Hany Ferkovej z roku 1972. Komparáciou s nemeckým originálom sme sa presvedčili o vierohodnosti slovenského prekladu, keď sme si všetky faktografické údaje či iné indície overovali aj v origináli – po overení a dokázaní ich pravdivosti by mohli tvoriť faktúalny základ textu.

Geografické údaje v texte však v mnohých prípadoch odkazujú na neexistujúce názvy miest (*Darbedd*, *Arzonmur*, *Glim*), riek (*Salech*) či ostrovov (*León*). Výskyt viacerých fiktívnych reálií v texte, ku ktorému pristupujeme ako k faktúalnemu, spôsobuje nedôverčivosť voči dostupným údajom v knihe. Podľa Lubomíra Doležela je jedným z hlavných rozdielov medzi fikčným a faktúalnym (historickým) naratívom ten, že konštrukcia sveta historického (v širšom zmysle faktúálneho) naratívu by mala vychádzať iba zo spoľahlivých dokladov, zatiaľ čo fikčný naratív je oslobodený od pravdivostného hodnotenia, jeho autor môže vyvolať do fikčnej existencie svet akéhokoľvek typu a začleniť doň aj prvky fyzicky nemožných svetov (Doležel, 2002, s. 351), ale „naproti tomu svety historické jsou omezeny na fyzicky možné“ (Doležel, 2002, s. 351). V našom prípade sa ukazuje, že viaceré prvky možného sveta Jettingových zápiskov nemajú overiteľný korelát v reálnom svete, resp. sú s ním v rozpore, čo však odporuje faktúalnemu naratívu. Prvky, ktoré zodpovedajú realite, zas dokladujú putovanie Karola Jettinga bez akejkoľvek logickej postupnosti. Na vybraných príkladoch geografických indícií môžeme sledovať jeho pohyb.

Počas plavby do Marseille Jetting vyplával z Londýn, to značí, že musel oboplávať celé Španielsko. Ako sa však dozvedáme z knihy, po šiestich dňoch od vyplávania ich prepadla korzárska loď, ktorá zajala celú posádku anglickej lode. Následne Jetting poznamenáva: „*Kaper (1) sa plavil rovno do Tunisu, tam nás piráti vylodili a hneď aj viedli predať*“ (Jetting, 1797, s. 74). V jednej vete opísal pomerne dlhý časový úsek, a preto nepoznáme presnejšiu trasu pirátskej lode. Najbližšie geografické záchytné body sa dozvedáme až pri opise udalostí, počas ktorých sa Jetting ocitol sám na opustenom ostrove. Ako otrok sa z Tuniska dostal opäť na more v úlohe veslára, túto loď však tiež po krátkom čase prepadli nepriatelia a na mori sa odohrala bitka. Vzhľadom na geografickú polohu nepriateľských strán (Alžírsko – Malta) predpokladáme, že bitka sa odohrala v pomyselnom centre Stredozemného mora. Boj skončil výbuchom lode a následným prebudením sa Jettinga na neznámom ostrove, o ktorom predpokladáme, že sa musel nachádzať v blízkosti boja, a teda tiež v Stredozemnom mori. Nejasne však potom vyznieva moment opustenia ostrova v spoločnosti francúzskeho kapitána, ktorý sa medzičasom tiež ocitol na ostrove: „*O štyri týždne sme sa priplavili k mysu Dobrej nádeje. Tu sme si prisahali so Chamfortom večné priateľstvo a rozlúčili sme sa, lebo on sa mal podľa príkazu plaviť na ostrov Domingo. Ja som sa náhlil na inú loď a dal som si tam poodnášať všetok svoj majetok. Hoci som mal dosť šiat, neboli na moju mieru, preto som si dal ušit jedny poriadne. Zdržal som sa tu štyri týždne a potom za dvadsaťosem dní som prišiel do Londýna*“ (Jetting, 1797, s. 125). Problém je okrem iného v pomenovaní ostrova Domingo, pretože ostrov

s totožným názvom sme nenašli. Do úvahy prichádzajú obmeny dvoch geografických názvov – Santo Domingo, ktoré sa nachádza na ostrove Haiti a je hlavným mestom Dominikánskej republiky, alebo ostrov Dominika, pričom obe lokality sa nachádzajú v Karibskej oblasti. Zdá sa nám teda nezrozumiteľný pojem Mysu dobrej nádeje, času, za ktorý sa k nemu priplavili, a tiež času návratu Jettinga do Londýna. Znamenalo by to, že zo Stredozemného mora vyplávali smerom na východ, cez Červené more oboplávali Afriku po jej východnom pobreží a tak prišli k Mysu dobrej nádeje. Táto trasa je však nelogická, vzhľadom na cieľ ich cesty (kapitán – predpokladajme Karibskú oblasť, Jetting – Londýn) by sme očakávali, že sa vydajú na západ.

Vyskytujú sa tu aj viaceré chyby – Jetting je v deji vyslaný z Mogadoru, mesta v štáte Maroko, do Maroka, keďže autor tento štát považuje za mesto: „*Netrpezlivý monarcha vydal konečne rozkaz, aby nás poslali [z Mogadoru v Maroku – pozn. aut.] do Maroka. [...] O osem dní neskôr nás desať vojakov odvieďlo z Maroka. Keď už sme boli za mestom...*“ (Jetting, 1797, s. 62 – 63). Niektoré zemepisné nezhody si všimol už Ján Poliak a v súvislosti s nimi upozorňuje na potrebnú „rezervovanosť voči dokumentárnej stránke diela“ (Poliak, 1972, s. 133).

Podobne ako body geografického pohybu aj časové údaje sú nesúrodé, zaznamenané rozmedzia rokov pôsobia nedôveryhodne v kontexte dejových udalostí. Autor častejšie spomína konkrétny mesiac, deň či dokonca hodinu (*dvadsiateho druhého na svitaní, pätnásteho mája o jedenástej hodine...*), roky však uvádza veľmi sporadicky, čo sťažuje orientáciu v deji. Prvým uvedeným dátumom aj s rokom je *13. september 1730*, kedy autor uvádza svoje narodenie. Nasleduje niekoľko časových údajov, podľa ktorých sa dokážeme orientovať v približnom veku hlavnej postavy (*keď som dovŕšil pätnásty rok, práve som začal chodiť do piatej triedy...*). Svoje pôsobenie vo Viedni a následne v Londýne časovo nevymedzuje, ale zo spomínaných udalostí (zle platená práca u advokáta vo Viedni, odchod do Londýna, spoznanie snúbenice...) stručne spísaných na niekoľkých stranách čitateľ nadobudne dojem rýchleho sledu v krátkom časovom rozpätí niekoľkých mesiacov, maximálne pár rokov. Preto je prekvapujúci najbližší presný dátum – deň prvého vyplávania na more v službách anglického kráľa, určený na *26. októbra 1772*. V tento deň by mal teda Karol Jetting už 42 rokov, čo znie nepravdepodobne aj vzhľadom na udalosti, ktoré Jettinga ešte čakajú do jeho smrti (1790). V texte sme na overenie relevantnosti údajov pracovali aj s časovými indíciami typu: „*V nedeľu dvadsiateho piateho augusta sme sa s ním rozlúčili*“ (Jetting, 1972, s. 65). Vzhľadom na dej a časové údaje by sme sa mali nachádzať v roku 1773. Táto indicia sa však nepotvrdila, keďže v danom roku nedeľa 25. augusta nebola, tento dátum pripadol na stredu. Najbližšia nedeľa 25. augusta bola až v roku 1776, čo je v kontexte dejových udalostí opäť príliš neskoro.

Viaceré chyby sa vyskytli aj v dejovom snovaní textu. Ide napríklad o zámenu lodí, keď sa autor „pomýlil“ a vrátil sa v deji na loď, ktorou Jetting cestoval z Anglicka, pričom citovaná situácia sa odohráva na opustenom ostrove, kam sa, ako vieme, Jetting dostal po výbuchu úplne inej lode z Tunisu: „*Uvažoval som, čo si počať, aby som sem nemusel chodiť tak často a aby som nebol tak dlho bez prístrešia. Našťastie som zbadal podvozok z niekoľkých diel, ktoré kapitán lode, ktorou som cestoval z Londýna, mal priviezť na Gibraltár. Nestrácal som čas a začal som robiť voz*“ (Jetting, 1797, s. 86 – 87).

Z historického hľadiska tu nájdeme taktiež niekoľko chýb, ktoré by sa v autentických zápiskoch nemali vyskytnúť, pretože ide o historické nezmysly. Spomína sa tak napríklad neexistujúca vojna medzi Anglickom a Marokom: „*Rozchýrilo sa tiež, že Anglicko vypovedalo marockému cisárovi vojnu a ľudia na nás hľadeli už ako na nepriateľov*“ (Jetting, 1797, s. 62), titul kanadského kráľa, hoci samostatné kráľovstvo v tom čase v Kanade neexistovalo, autor tiež Kanadu považuje za anglickú kolóniu, pričom v danom čase, keď sa tak spomína, bola kolóniou Francúzska. Dozvedáme sa to v odkaze, ktorý Jetting našiel na opustenom ostrove: „*S úžasom som čítal v anglickej reči nasledujúce slová: ‚Zástupca kanadského kráľa založil na tomto úrodnom a krásnom ostrove kolóniu a mňa, Jakuba Moltaya, tu ustanovil roku 1730 za náčelníka...‘*“ (Jetting, 1797, s. 112 – 113). V autentických Jettingových zápiskoch by sa podobné indicie vyskytovať nemali. Práve takéto záchytné body nás vedú k názoru, že kniha bola napísaná až niekedy v čase vydania, teda v roku 1797, pretože vtedy už Kanada bola kolóniou Anglicka a nevedomosťou autora mohlo k takejto chybe dôjsť. V tomto prípade opäť narážame na konfrontáciu s fikčným naratívom, keďže reálna existencia osoby Jakuba Moltaya

v pozícii, aká je mu pripísaná v diele, je z dobového hľadiska nemožná. Nepotvrzuje sa nám teda ani ďalší rozdiel oddelenia fikčného a faktuálneho naratívu, ktorý je podľa Doležela v tom, že „soubor činiteľů v historickém světě je určen množinou činiteľů, kteří se účastnili minulých událostí. Je-li odhaleno (řekněme třeba novými dokumenty), že v historickém světě je začleněna osoba, která aktuálně neexistovala nebo nemohla na události participovat, musí být z tohoto uskupení odstraněna“ (Doležel, 2002, s. 351). Podobné pochybnosti môžu vyvstať aj pri osobe samotného Jettinga, pri ktorom práve spomínaná absencia akýchkoľvek zmienok vyznieva podozrivo.

Vzhľadom na nepotvrdenie reálneho či historického základu textu ani analýzou faktografických údajov ďalej narastá pochybnosť pri opodstatnenosti jeho zaradenia k faktuálnemu naratívu a preberaniu obsahu textu ako reálnej skutočnosti. Vidíme teda potrebu zaujať postoj k textu aj ako k naratívu fikčnému, k čomu nás odkazujú už viaceré predchádzajúce zdôvodnenia.

Fikčný naratív typický pre literárne dielo je v prípade Jettinga zreteľný v sujete príbehu, v spôsobe rozprávania príbehu (typ rozprávača, využitie dialógov, úvahové pasáže) či vo využití viacerých schematických motívov. Čitateľ s kritickým prístupom k textu sa nenechá zviest' hneď v úvode, na ktorý upozornil už aj Ján Poliak (1972, s.131 – 132). Metóda tzv. nájdeneho rukopisu je známa už do antiky, ako pripomína Lenka Pořízková (2014, s. 193), keď princípom tejto metódy je štylizácia autora textu do jeho nálezcu či editora, v našom prípade ide o obe polohy, čím dochádza k zámene rozprávača a empirického autora. Ide tak o posunutie hranice rozprávania až za mystifikačný predhovor, kým v skutočnosti je predhovor jeho súčasťou. Úvod k životu Karola Jettinga tak po kritickom posúdení pôsobí schematicky a nedôveryhodne, kým smerom k čitateľom a čitateľkám mal plniť (a plnil) presne opačnú funkciu. V diele nájdeme tiež využitie viacerých motívov, ktoré sú typické pre žáner robinsonády a ľahko v nich odhalíme inšpiráciu v knihe Daniela Defoa o Robinsonovi Crusoovi, ako napríklad motív stavania obydľia: „*Rýchlo som sa rozhodol, že si tu postavím obydľie, lebo odtiaľto som najlepšie dovidel na všetko okolo. [...] Stavať som ešte nemohol, lebo najskôr som sa musel vrátiť na pobrežie, kde som strávil prvý deň svojho tunajšieho pobytu. Odtiaľ som si chcel priniesť dosky a nástroje, ktoré more v hojnom počte vyhodilo na breh*“ (Jetting, 1972, s. 86), pestovania rastlín: „*Rozhodol som sa, že len čo sa pominie čas dažďov, zasejem obilie a strukoviny, aby som si nahradil, čo som strovil [...] Pôda bola ešte od hojných dažďov kyprá, nuž som sa začal pripravovať na sejbu. Najprv som si našiel vhodný kus pozemku. Bolo ho treba preorať a musel som si urobiť pluh. Veľmi som sa namorďoval, kým som ho zhotovil, no predsa sa mi to podaril*“ (Jetting, 1972, s. 101 – 102). V knihe nájdeme aj motív ochorenia a svojpomocného uzdravenia, aj keď, v porovnaní s Defoeom, s menším dôrazom na závažnosť situácie, čím je oslabený aj stupeň napätia prameniacy z motívu: „*Všetko som si predstavoval veľmi živo a tak to na mňa zapôsobilo, že som sa naozaj cítil chorý. Stratil som chuť do jedla, farba obličaja mizla. Ak by boli dažde trvali ešte štrnásť dní, nebol by som sa dočkal konca. No len čo prestalo pršať a opäť som sa nadýchal čerstvého vzduchu, cítil som sa lepšie*“ (Jetting, 1797, s. 114). Počas pobytu na ostrove natrafíme na viaceré motívy typické pre robinsonádu, ktoré bolo možné postrehnúť už z krátkeho Jettingovho životopisu v úvode (zbieranie materiálu zo stroskotanej lode, zvierací priatelia, ľudský priateľ, stretnutie s domorodcami...).

Uvažovanie o zápiskoch ako o fikcii nás odkazuje na literárny kontext 18. storočia výrazne poznačený dnes už kultovým dielom Daniela Defoa. Po úspechu príbehu o Robinsonovi Crusoovi si uvedomíme, že po svojej robinsonáde zatúžili aj ostatné krajiny a na známu vlnu sa v roku 1797 napojil tiež uhorský kontext, keď bolo zaznamenané vydanie autobiografického cestopisu autorsky pripisovaného bratislavskému rodákovi Karolovi Jettingovi. Neznámy editor, ktorý Jettingove zápisky vydal, pravdepodobne netušil, aký účinok bude mať toto dielo na nasledujúce generácie. Túžba po robinsonáde sa spojila s túžbou mať vlastného dobrodružného hrdinu a o pol storočie neskôr si už Bratislavčania uctili a pripomenuli svojho slávneho rodáka masívnym pomníkom na spomínanom Ondrejskom cintoríne v Bratislave. V takomto prípade si uvedomíme, kam až môže zájsť prianie mať vlastného „prešporského Robinsona“ a aký vplyv má nekritické preberanie obrazu vytvoreného predchádzajúcimi generáciami.

Domnievame sa, že sa nám analýzou literárnych aj faktografických údajov v texte podarilo dokázať, že v prípade Prešporského Robinsona ide len o mýtus, doteraz nepodrobený hlbšiemu skúmaniu, čím sa podporovalo jeho šírenie. Okrem pomníka, ktorý považujeme za dôkaz romantickej

mysle našich predchodcov, a knihy, ktorej látku sme práve spochybnili, o živote Jettinga nemáme žiadny iný dôkaz. Knihu vydanú v roku 1797 si tak dovoľujeme zaradiť medzi jednu z mnohých kníh ľudového čítania zo žánru robinsonáda (2). Je však výnimočná svojím významom, pretože jej obsahu úprimne uverilo niekoľko generácií, a mnohí mu veria dodnes.

Je na nás, ako sa k tomuto „medzigeneračnému klamstvu“ postavíme. Môžeme ho na základe našich zistení spochybniť upozornením na fiktívny rozmer Jettinga bez podložených faktov. Netvrdíme však, že chceme postavu Jettinga jednoznačne vymazať z povedomia. Môžeme ho aj naďalej heroizovať ako Prešporského Robinsona, avšak naším cieľom je, aby sme si racionálne uvedomili, že ide o mýtus, fikciu. Domnievame sa, že prijatie tejto skutočnosti nemusí Jettingovi ako literárnej postave nijako ublížiť. Peter Valo, ktorý uverejnil článok o Prešporskom Robinsonovi v *Slovenských národných novinách*, vidí problém takto: „Vila Apfela rozhorčilo, že Jetting nemá v Bratislave námestie, ba ani ulicu. Iný bádateľ zapochyboval, či Jetting vôbec existoval a či mohol prežiť také neuveriteľné dobrodružstvá. Tak to už u nás chodí, keď máme konečne domáci superpríbeh, tak sa snažíme spochybniť, či je vôbec pravý. Angličanom neprekáža, že majú v Londýne na Baker Street dom, v ktorom žil zaručene neexistujúci detektív Sherlock Holmes. Keby bol Karol Jetting Angličan alebo nebodaj Američan, určite by podľa jeho rozprávkového osudu nakrútili niekoľko filmov. Akoby nám chýbal kúsok prajnosti, hravosti a fantázie...“ (Valo, 2012, s. 3). Musíme si však uvedomiť, že práve v prípade Sherlocka Holmesa sa verejnosť stavia k tejto osobe vedome s tým, že ide o literárnu postavu. Obdobný prípad nájdeme aj v Českej republike v postave Járy Cimrmana. Ide o mimoriadne obľúbené postavy, pričom je však väčšine ich obdivovateľov zrejmy ich fiktívny pôvod. Z tohto dôvodu nemôžeme brať príklad Petra Vala ako opodstatnený.

Týmto príspevkom by sme Karola Jettinga možno aj radi viac spopularizovali, avšak s kritickým vedomím, že jeho reálnu existenciu aspoň nateraz nie je možné dokázať. Argumenty, ktoré doteraz generácie Jettingových obdivovateľov používali ako dôkazy autenticity, t. j. denníkové zápisky vo forme románu, sa kritickou analýzou samotného textu ukázali ako nedostatočné a ľahko spochybniteľné. Jednoducho, doposiaľ sa nepodarilo potvrdiť existenciu jediného faktu, ktorý by potvrdil pravdivosť či aspoň čiastočnú pravdivosť čohokoľvek, čo dalo vzniknúť reálnemu obrazu Karola Jettinga. Kritickým čítaním cestopisu, heuristickým výskumom a znalosťami histórie sa reviduje dobová fantázia či túžba mať svojho hrdinu a Jetting sa mení na mýtus. Ak túto skutočnosť označujeme ako medzigeneračné klamstvo, tak nie preto, že nám chýba prajnosť alebo by sme chceli obviniť generácie pred nami z podvodu. Skôr ide o to, aby sme si uvedomili vplyv medzigeneračne šíreného obrazu a dôsledky jeho nekritického prijímania. Idea, ktorá dala vzniknúť Karolovi Jettingovi alias Prešporskému Robinsonovi, je dobovo a lokálne podmienená a historicky pochopiteľná. Jettinga možno i naďalej heroizovať ako Prešporského Robinsona, ale historicky zodpovedne len vtedy, ak prijmeme skutočnosť, že ide o mýtus/fikciu. Karola Jettinga by sme tak mali presunúť z historického do literárneho povedomia.

Poznámky

- (1) Kaper – súkromná loď, ktorá koná záškodnícku činnosť.
- (2) Na území Uhorska sa ich v tom čase šírilo prostredníctvom prekladov hneď niekoľko. Upozorňuje na to aj M. Kubealaková (2011, s. 105), tvrdiac, že „... repertoár žánrových foriem mladších knížiek ľudového čítania sa obohacuje o biografickú prózu, prózu pre deti a mládež, poviedky pre ženy, historické, námornícke, tragické ľúbostné poviedky, robinsonády, povesti, rozprávky (čarovné, exotické, realistické) etc.“. V bibliografickej prílohe B1 monografie *Literatúra z okraja* (2011) uvádza robinsonády *Ildeřert, po newwětssjm nesstěstj sstěstny Anđličan* (štyri vydania v Čechách na Slovensku), *Martin Engelbrecht, jeho přihody a cesty* (šesť vydání, preklad z nemčiny), *Mladssi Robinson, k Přigemnému a Vžitečnému obweselenj welkých, y malých djtek* (20 vydání, preklad z nemčiny), *Mladssj Spelhofen, aneb přjhody nowého Robinzona na Tichém moři* (7 vydání), *Plawba gedneho nesstěstného, ku koncý ale bohatého Engličana z Londonu gmenem Berholda* (11 vydání, preklad z nemčiny). Ich detailnej analýze sa venovala M. Hamadová v diplomovej práci *Robinsonády (porovnávacía štúdia)* (Banská Bystrica, 2010).

Literatúra

- APFEL, Viliam. 2006. ... *lebo len prach si. Príbehy z histórie, ktoré sa nevošli do dejepisu*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2006. 156 s. ISBN 80-8920-842-8
- DOLEŽEL, Lubomír. 2002. Fikční a historický narativ: setkání s postmoderní výzvou. In: *Česká literatura*, roč. 50, 2002, č. 4, s. 341 – 369. ISSN 0009-0468
- HAMADOVÁ, Martina. 2010. *Robinsonády (porovnávací štúdia)*. [Diplomová práca.] Banská Bystrica : FHV, 2010. 84 s.
- JETTING, Karol. 1792. *Prešporský Robinzon, alebo podivuhodné dobrodružstvá Karla Jettinga, rodeného Uhra. Príspevok k poznaniu krajín a ľudí*. Prel. Hana Ferková. Bratislava : Tatran, 1972. 144 s. [Prekl. z nem. orig. Der ungarische Robinson, oder: Schicksale und wunderbare Abenteuer Karls Jetting, eines gebohrnen Ungars. Ein Beytrag zur Laender und Menschenkenntnis.]
- KUBEALAKOVÁ, Martina. 2011. *Literatúra z okraja: knihy ľudového čítania mladšej proveniencie v kontexte slovenskej národnej kultúry : dobrodružno-lúbostné prózy*. Ostrava : Ostravská univerzita, 2011. 278 s. ISBN 978-80-7368-949-0
- POŘÍZKOVÁ, Lenka. 2014. *Přátelský podvod. Mystifikace (nejen) v české literatuře 20. století*. Praha : Academia, 2014. 276 s. ISBN 978-80-200-2398-8
- VALO, Peter. 2012. Čo s bratislavským Robinsonom? In: *Slovenské národné noviny* [online], roč. 27, 2012, č. 45. ISSN 0862-8823. Dostupné na: <http://snn.sk/co-s-bratislavskym-robinsonom/> [2016-03-08]

Summary

Proposed essay elaborates on Karol Jetting's travelogues written in the late 18th century from historical, literary, and mixed perspectives. At the beginning author provides existing facts and opinions regarding the person known as Karol Jetting, and confronts these with her own findings. Author uses the direct method of critical insight and examines the researched text as historical narrative source, and while taking into consideration identified literary elements, she investigates the credibility and probability of the available historical value of the text. In the thesis conclusion author presents her own results from the investigation of the character known as Karol Jetting, which, supported by the text analysis, lead her to consider the text not possessing deeper historical value. Presented conclusion is in contrast with existing opinions regarding the person known as Karol Jetting and disproves their real existence.

O autorke

Autorka je študentkou v magisterskom stupni v odbore učiteľstvo akademických predmetov slovenský jazyk a literatúra v kombinácii s históriou a vo svojej práci sa snaží o prepájanie oboch oblastí záujmu.

Marta Ševcová, Nitrianske Sučany 463, 972 21 Nitrianske Sučany

VARIA

FRAZEOLÓGIA V DIDAKTIKE VYUČOVANIA SLOVENSKEHO JAZYKA

THE PHRASEOLOGY IN SLOVAK LANGUAGE DIDACTICS

Mária Matiová

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, UKF v Nitre

slovenský jazyk a literatúra, 3. rok štúdia, interná forma štúdia

maria.matiova89@gmail.com

Školiteľ: **prof. PhDr. Juraj Glovňa, CSc. (jglovna@ukf.sk)**

Kľúčové slová

frazeológia, paremiológia, jazyková kompetencia, komunikačná kompetencia, didaktika slovenského jazyka, didaktická pomôcka

Key words

phraseology, paremiology, language competence, communication competence, Slovak language didactics, teaching aid

Frazeologický fond je vzácnou kultúrnou a duchovnou pokladnicou každého národa. Je žriedlom, z ktorého každodenne čerpáme životné skúsenosti, znalosti a hodnoty našich predkov a zároveň obohacujeme a oživujeme našu komunikáciu. Keďže je imanentnou súčasťou jazykového vyjadrovania, na základe úrovne jeho ovládania často evaluujeme stupeň znalosti nielen materinského, ale aj cudzieho jazyka.

Efektívne vyučovanie frazeológie (v rámci nej aj paremiológie) preto zohráva veľmi významnú úlohu aj pri výučbe cudzích jazykov. Jej znalosť determinuje nadobudnutie nielen jazykovej, ale aj komunikačnej kompetencie. Didaktike vyučovania frazeológie sa venuje aj univerzitný profesor Juraj Glovňa (dlhoročný pedagogický pracovník na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre), autor učebnice *Frazeológia* a spoluautor nadväzujúcej príručky *Slovensko-maďarský slovník s cvičeniami z frazeológie* (kniha vyšla v spoluautorstve s Máriou Alabánovou, didaktičkou a metodičkou slovenského jazyka na školách v Slovenskej republike s vyučovacím jazykom maďarským).

Publikácie vydala v roku 2015 Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v rámci projektu *Nitriansky model skvalitnenia vyučovania slovenského jazyka a literatúry na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín metódou vyučovania cudzích jazykov (s dôrazom na školy s vyučovacím jazykom maďarským)*.

Východiskom skoncipovania *Frazeológie* sú elementárne postuláty kognitívnej lingvistiky, ktoré osvetľujú spôsob mentálneho osvojovania si frazém od najskorších etáp života. Juraj Glovňa, čerpajúc z týchto empirických hypotéz, približuje frazeologické jednotky ako znakové fenomény v harmónii formálnej a sémantickej (obraznej) stránky. Zároveň zdôrazňuje diferencie medzi získavaním frazeologickej pokladnice v materinskom a v cudzom jazyku, pri ktorého výučbe môžeme študentom a študentkám na báze analytického didaktického prístupu (opierajúc sa o znalosť materinského jazyka) efektívne osvetliť podstatu frazeologických jednotiek a ich uplatnenie v textoch.

Primárnym cieľom publikácie je zvýšiť kompetenciu pri osvojení a učení sa frazeologického a paremiologického fondu slovenského jazyka, t. j. jazykových prostriedkov, ktoré do rečovej komunikácie vnášajú obraznosť, expresívnosť a evalváciu. Ústredným zámerom autora bolo vytvoriť prehľad teoretických základov frazeológie a paremiológie. V komparácii s inými príručkami podobného charakteru je veľkým prínosom učebnice *Frazeológia* frekventovaná exemplifikácia. Teoretické poznatky sú podložené množstvom ilustratívnych príkladov zo živého slovenského jazyka spolu s ich archisémami.

Úvodné kapitoly čitateľovi približujú elementárne teoretické postuláty. Podávajú zrozumiteľný výklad predmetu frazeológie, jej vymedzenie v užšom i v širšom zmysle. Pohľad

na frazému ako znakovú jednotku je bázou kapitol, ktoré ju osvetľujú zo sémantického a formálneho aspektu. Charakteristika frazémy zo sémantického hľadiska implikuje výklad kritéria idiomatičnosti, paradigmatických vzťahov v sémantickej rovine frazémy, jej špecifických sémantických štruktúr, ako aj sémantickej stránky parémií. Pozornosti autora neuniklo ani postavenie frazeologizmov v texte či ich priblíženie nielen v relácii k zobrazovanej skutočnosti, ale aj vo vzťahu ku komunikantom.

Ako sme už uviedli, teoretické poznatky sú v učebnici podložené bohatstvom ilustratívnych príkladov, zvyšujúcich zrozumiteľnosť a názornosť didaktického materiálu.

Koncepcia učebnice je v súlade s požiadavkami, ktoré Juraj Glovňa kladie na efektívnu výučbu frazeológie pre cudzincov – koncentruje sa na fakt idiomatičnosti, zdôrazňovanie formálnej a sémantickej stránky znakovkej jednotky (frazémy) ako celku. Zrozumiteľnosť a názornosť knihy zároveň zvyšuje frekventované osvetľovanie historických súvislostí, ktoré boli motivačným impulzom vzniku jednotlivých jazykových jednotiek. Výklad pôvodu frazém je obohacujúci nielen pre študentstvo, ktoré sa učí slovenčinu ako cudzí jazyk (t. j. musí získať súbor vedomostí o frazeologickej jednotke v priebehu učenia), ale aj pre používateľov so slovenským materinským jazykom. Tí ustáleným obrazným jednotkám rozumejú, aktívne ich používajú, avšak v mnohých prípadoch nepoznajú primárnu motiváciu ich vzniku.

Vzhľadom na odborný, ale zároveň živý a zrozumiteľný spôsob skoncipovania je učebnica efektívnou didaktickou pomôckou pri vyučovaní frazeológie – obľúbenej lingvistickej disciplíny v rámci štúdia slovakistiky. Na teoretické postuláty, ktoré sú v publikácii implikované, nadväzuje praktická príručka *Slovensko-maďarský frazeologický slovník s cvičeniami z frazeológie*.

Jeho úvodná časť obsahuje frazeologický slovník, ktorý v spolupráci s Jurajom Glovňom (autor slovenskej časti) skoncipovala Mária Alabánová (autorka súboru maďarských ekvivalentov). Lexikografická práca metodologicky čerpá zo slovníka *Slovakische, russische und deutsche Phraseologismen. Ein Handbuch für Studierende* (autori: J. Glovňa, J. Lindner, U. Obst, 2007), určeného študentom a stu-

dentkám slovenského jazyka ako cudzieho jazyka na slavistických inštitútoch v Nemecku. Bázou jej zostavenia je frekvenčný princíp, o ktorý sa autori opierali (čerpajúc z dlhoročných skúseností z vyučovania cudzích jazykov) pri výbere súboru hesiel zo svojho materinského jazyka.

Vzhľadom na výrazné diferencie medzi slovenským a maďarským jazykom, t. j. medzi jazykmi, ktoré sa líšia nielen genealogicky, ale aj typologicky, je veľkým prínosom slovenskej časti slovníka uvádzanie odlišných gramatických kategórií. Diferencované gramatické tvary, ktoré sú imanentnou súčasťou hesiel, uľahčujú a zefektívňujú učenie slovenčiny ako cudzieho jazyka. Juraj Glovňa sa v tomto smere koncentruje na problematiku aspektu a rodovosti v slovenčine (pri slovesách uvádza vid: *ohrňať/ohrnúť nad niečím/niekým nos/nosom* – s. 29, pri osobných a prívlastňovacích zámenách kongruenciu: *mohol/mohla by si všetkých päť prstov obližať* – s. 34 atď.).

Teoretickým a metodologickým východiskom druhej časti praktickej príručky (autor Juraj Glovňa), obsahujúcej cvičenia z frazeológie, je koncepcia učebnice *Frazeológia*, zdôrazňujúca prepojenie formálnej (syntakticky členenej) stránky frazémy s jej sémanticky štruktúrovaným obrazným významom. Jednotlivé cvičenia študentom umožňujú prakticky aplikovať teoretické postuláty, ktoré sú implikované v učebnici, a zároveň si aktívne osvojiť nielen sémantickú stránku a výrazové charakteristiky slovenského frazeologického bohatstva, ale dotknúť sa aj štylistickej evalvácie a pragmatickej dimenzie jednotlivých frazém.

Didakticky nesmierne prínosnou časťou publikácie je aj tretia kapitola (autor Juraj Glovňa), ktorá odhaľuje nielen správne riešenie predchádzajúcich úloh, ale aj relevantné archisémy, uľahčujúce proces získavania slovenského frazeologického fondu. Knižnú publikáciu uzatvára Mária Alabánová súhrnom frazeologických jednotiek, zoradených podľa tematického kľúča, ktoré si majú žiaci a žiačky základnej školy postupne osvojiť podľa daných ročníkov (od V. do VIII. ročníka základnej školy).

Učebnica *Frazeológia* a príručka *Slovensko-maďarský frazeologický slovník s cvičeniami z frazeológie* sú nesmierne prínosnými didak-

tickými pomôckami, ktoré v didaktike vyučovania slovenského jazyka ako cudzieho jazyka doposiaľ chýbali. Zatiaľ čo *Frazeológia* prináša teoretické postuláty (opreté o nesmierne bohatstvo ilustratívneho jazykového materiálu), slovník s cvičeniami (kompatibilný s učebnicou) umožňuje aktívne získavať frazeologické bohatstvo, tvoriace imanentnú súčasť slovenčiny ako štátneho jazyka.

Publikácie sú určené nielen študentstvu slovenského jazyka a literatúry na Univerzite Konštantína Filozofa, kde sa slovenčina vyučuje, ale najmä študentom a študentkám, ktorí budú slovenský jazyk vyučovať ako štátny jazyk na školách s iným vyučovacím jazykom. Vzhľadom na výber jazykových prostriedkov, metodologické spracovanie a bohatstvo jazykového materiálu zo živého slovenského jazyka sú príručky prínosné nielen pre akademickú obec, ale aj pre každého čitateľa, ktorý chce preniknúť do hĺbky poznania slovenského jazyka.

Literatúra

GLOVŇA, Juraj. 2015. *Frazeológia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015. 104 s. ISBN 978-80-558-0777-5

ALABÁNOVÁ, Mária – GLOVŇA, Juraj. 2015. *Slovensko-maďarský frazeologický slovník s cvičebnicou z frazeológie*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2015. 142 s. ISBN 978-80-558-0816-1

O autorke

Autorka pôsobí ako odborná asistentka na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Vedie seminárne cvičenia z úvodu do štúdia jazykov, lexikológie, frazeológie, štylistiky slovenského jazyka, dynamiky súčasnej slovenčiny, ortografie a rétoriky. V bádateľskej činnosti sa koncentruje na kognitívno-lingvistický výskum obrazných prostriedkov a jazykového obrazu sveta, ako aj na výskum mediálnej komunikácie.

Mgr. Mária Matiová, PhD., Katedra slovenského jazyka FF UKF v Nitre, Štefánikova 67, 949 74 Nitra

KOGNITÍVNA SCHÉMA PRAMEŇ – CESTA – CIEĽ V JAZYKU DRAMATICKÉHO TEXTU THE COGNITIVE SCHEME "SOURCE – JOURNEY – GOAL" IN THE LANGUAGE OF DRAMATIC TEXT

Katarína Mikulcová

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

editorstvo a vydavateľská prax, 2. rok štúdia (magisterský), denná forma štúdia

katarina.mikulcova@student.ukf.sk

Školiteľka: Mgr. Katarína Dudová, PhD. (kdudova@ukf.sk)

Klíčové slová

prameň, cesta, cieľ, hodnota, intertextualita, konceptuálna jednotka, kognitívna schéma, interpretácia, dramatický text

Key words

source, journey, goal, value, intertextuality, conceptual unit, cognitive scheme, interpretation, dramatic text

Primárnym poslaním dramatického textu ako hybridného a zároveň torzovitého literárneho útvaru je jeho divadelná realizácia. Táto transformácia je ukazovateľom odlišnosti ústnej a písomnej komunikácie – príjemcovi sa približujú dve roviny, ktoré možno odkryť; nazrieť „pod škrupinku“ tohto multidimenzionálneho komplexu jazykových i mimojazykových jednotiek. A práve to bolo ambíciou monografie autorky Kataríny Dudovej s názvom *Kognitívna schéma prameň – cesta – cieľ v jazyku dramatického textu* (2013). Publikácia vznikla v rámci projektu **Vzdelávanie divadlom**, ktorý sa realizoval pod vedením profesorky Dagmar Inštorisovej na pôde Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Ako píše sama autorka, kniha je určená „všetkým tým, ktorí chcú hlbšie poznať poslanie jazyka dramatického textu, čo presahuje rámec filologického a teatro-logického uvažovania“. Oslovuje teda čitateľa, ktorý sa neuspokojí iba s jednostranným pohľadom na danú problematiku, ale chce si svoj bádateľský obzor rozšíriť aj o nové, hlbšie súvislosti.

V centre vedeckého záujmu teda stojí *dramatický text*. Autorka predkladanej monografie interpretačne uchopila tri konkrétne dramatické texty slovenských autorov v širšom zábere, prihliadajúc na to, ako sa uvažovanie o dramatickom texte dotýka prototypových myšlienkových invariantov. Čitateľovi odkryla podstatu a priblížila spôsob skúmania dramatických textov v intenciách kognitívnej schémy premiestňovania s prvkami *prameň – cesta –*

cieľ. Za veľký prínos monografie teda možno považovať skutočnosť, že autorka o konkrétnych dramatických textoch uvažovala nielen v rovine jazykovej, ale zaujímali ju aj zmyslové, konceptuálne a myšlienkové súvislosti, ktoré jazykovú zložku presahujú. A práve tu sa do popredia vysunul kognitívny rozmer. K. Dudová vychádzala zo skutočnosti, že človek organizuje rôzne podnety vonkajšej reality do konceptuálnych jednotiek, tzv. myšlienkových invariantov, ktoré dokáže rozpoznať v rôznom čase, na rôznych miestach a pri viacerých objektoch, pretože ich stmelujú spoločné vlastnosti. Predmetnú problematiku posudzovala na základe niekoľkoročných odborných skúseností v oblasti kognitívnej lingvistiky, ktorej sa venovala aj vo svojich predchádzajúcich teoretických prácach a odborných analýzach. Predkladaná monografia teda odkrýva sémantické bohatstvo slov a pojmov a zároveň poukazuje na špecifické vnímanie hodnôt v intenciách skúmaných dramatických textov.

Z formálneho hľadiska je monografia rozčlenená na štyri hlavné kapitoly: *I. Kognitívna schéma prameň – cesta – cieľ*, *II. Cesta z prameňa kresťanských hodnôt v dráme Valin*, *III. Cesta ústneho tradovania v inscenácii Najväčšie cigánstvo* a *IV. Cesta k intertextuálnemu nadväzovaniu v hre Kľatba čierneho anjela alebo Neskutočne pravdivý príbeh o večnom hľadaní diabla a anjela, ukrytých v každom z nás*. Jednotlivé kapitoly sú ďalej členené na podkapitoly, pričom dopĺňujúcou súčasťou monografie, ktorá zároveň uceluje pohľad na predmetnú

problematiku, je rozhovor K. Dudovej s jedným z autorov dramatického textu – Petrom Glockom.

V prvej kapitole autorka uviedla ako kľúčovú tézu svojho uvažovania význam vety: *Hodnoty smerujú v jazyku dramatického textu k stále hlbšiemu poznaniu*. Do popredia kládla súvzťažnosť medzi dramatickým textom a hodnotami, ktoré sú jeho východiskom. Svoje tvrdenia demonštrovala na konkrétnych príkladoch týkajúcich sa vnímania hodnôt, pričom zdôraznila tzv. dehabituáciu hodnoty, čiže znovobjavenie jej zásadnosti, dôležitosti a hierarchizácie, čo považuje za výsadu kvalitnej umeleckej tvorby, do ktorej zaradila aj dramatické texty troch slovenských autorov. Pozornosť koncentrovala na ozrejmienie funkčnej paralelnosti lineárnej schémy *prameň – cesta – cieľ*, ktorá v každej z troch interpretovaných drám nadobudla inú, špecifickú podobu, či už na úrovni formálnej alebo ideovej.

V druhej kapitole *Cesta z prameňa kresťanských hodnôt v dráme Valin* autorka pátrala po prameni, po dôležitom impulze, ktorý autora Rudolfa Dilonga viedol k napísaniu diela, a to bolo kresťanské videnie života a sveta. Vychádzala z autorovho vlastného Životopisu, pričom vybadala istú usúvzťažnosť medzi jeho vlastným životom, jeho životným pocitom nespokojnosti a konkrétnym dielom. Veľkým prínosom tejto kapitoly bolo autorkino dvojstranné uvažovanie o literárnom smerovaní drámy Valin – z formálneho i koncepčného hľadiska, pričom zdôraznila ich funkčnú nadväznosť. Poukázala na synkretický ráz diela Valin – v tomto prípade išlo o zlúčenie básnického, prozaického a dramatického prejavu v jeden dynamický celok, čo podložila relevantnými ukážkami z diela. Okrem toho upriamila pozornosť aj na binárnu opozíciu dobra a zla v symboloch Archanjela a Lucifera, ktorí boli súčasťou postavy Valina. Poukázala na tri spôsoby kreovania tejto postavy – substantívny, adjektívny a verbálny, ktoré boli reprezentované konkrétnymi jazykovými prostriedkami. Týmto čitateľovi odkryla autorovo kresťanské uvažovanie a jeho pohľad na svet prítomný v dráme Valin, pričom uviedla na správnu mieru vyjadrenie, ktoré sa v súvislosti s hrou nachádza v Dejinách slovenskej literatúry V. z roku 1984. Tam sa uvádza, že autor sa

v hre Valin stotožňuje s nastupujúcim fašizmom, teda s ideológiou, ktorá kategoricky popiera podstatu katolíckeho svetonázoru. Je teda zrejmé, že K. Dudová kládla dôraz aj na ozrejmienie literárno-historických súvislostí, aby nedošlo k mylnému chápaniu umeleckej hodnoty drámy Valin.

V ďalšej kapitole s názvom *Cesta ústneho tradovania v inscenácii Najväčšie cigánstvo* sa autorka zaoberala modifikáciou konceptuálnej jednotky na základe preferencie cesty, pričom východiskom bola alternatíva, ktorej autor inscenácie pripísal hodnotu. V tomto prípade to boli slovenské ľudové rozprávky zozbierané Samom Czambelom. Autorka monografie teda brala do úvahy intertextuálny charakter scenáru hry *Najväčšie cigánstvo*, pričom na základe toho bolo jej ašpiráciou poukázať na platnosť motto: „Slovo sa usiluje o úplné zobrazení skutočnosti, i když se od ní odpoutává“ (Jacqueline Heldová). Poukázala na fakt, že divadelná inscenácia hry *Najväčšie cigánstvo* je aktualizáciou nadčasovosti rovnomennej rozprávky Sama Czambela, čo sa prejavilo najmä v dejovej línii, pričom umelecký posun medzi rozprávkou a jej dramatickou adaptáciou našla v rémoch. Tým prispela aj k chápaniu diferenciácie hodnotového rozmeru rozprávkovej predlohy a jej dramatickej adaptácie v obsahovo nových, inovačných prvkoch, s ktorými Ondrej Spišák pracoval. Práve tu sa príjemcovi odhaľuje cesta k niečomu novému – nadčasovo atraktívnemu. Autorka monografie všetky svoje zistenia explikovala prostredníctvom ukážok z rozprávky v komparácii s ukážkami z inscenácie. Zároveň upozornila na fakt, že do inscenácie boli vnesené prvky prvotnej komunikačnej situácie – čiže ústny spôsob jazykového vyjadrenia, ktorý bol v minulosti pre šírenie rozprávok príznačný. Z uvedeného vyplýva, že práve to, čo sa zachovalo v ústnom tradovaní pôvodných rozprávok, čiže bohaté nárečové spektrum, ale aj psychosociálne okolnosti danej doby, hodnotový postoj tvorcu ľudovej rozprávky a v neposlednom rade aj životná skúsenosť a hodnoty ľudu, dokonale vynikne v inscenačnom prevedení hry.

Štvrtá kapitola s názvom *Cesta k intertextuálnemu nadväzovaniu v hre Kliatba čierneho anjela alebo Neskutočne pravdivý príbeh o večnom hľadaní diabla a anjela, ukrytých v každom z nás* pozostáva s niekoľ-

kých parciálnych podkapitol, v ktorých autorka znovu rieši problematiku medzitextovej nadväznosti, pričom tentokrát na objasnenie podobností a odlišností veľmi efektívne využíva 6 žánrových determinácií, ktoré vymedzil Jozef Hrišč vo svojej monografii *Problémy literárnej genológie*. K. Dudová už v úvode kapitoly upozorňuje, že výskum tohto okruhu otázok spadá do širšieho kompetenčného poľa, preto čitateľovi poskytla iba čiastkové odpovede prostredníctvom interpretačných sond do konkrétnych diel. Jej ambíciou bolo konfrontovať román Terézie Vansovej *Kliatba* (pretext) s hrou *Kliatba čierneho anjela* od Petra Glocka (posttext) a nájsť špecifickú podobu konceptuálnej jednotky – cieľa (pointy). V súvislosti s tým, autorka priniesla veľmi zaujímavú, esejisticky ladenú reflexiu o funkčnom zakotvení pointy v akomkoľvek diele, pričom ide o implikáciu vlastného stanoviska podloženého ďalšími úvahami. Žánrový posun od románu k divadelnej hre hodnotí kladne, čo argumentuje tým, že v Glockovej hre nešlo len o plytké medzitextové nadväzovanie, ale autor prehlbuje charakter literárnej výpovede, čím sa snaží odkryť zmysel ľudského bytia. Autorka monografie na základe interpretačného bádania dospela k významným zisteniam, ktoré najprv explikovala obsirnejšie v jednotlivých podkapitolách a nakoniec ťažiskové tézy zhrnula do prehľadnej tabuľky. Veľmi badaateľný rozdiel medzi románom a divadelnou hrou sa javil v aspekte kompozície a aspekte sociatívnosti a subjektívnosti. Autorka podotýka, že práve dynamická podoba posttextu, ktorá sa prejavuje v dialógoch, je sprostredkovateľom zážitku z dramatického literárneho diela. Ďalej autorka správne uvádza, že pôsobenie diela nie je len záležitosťou autora, ale aj čitateľa, ktorý ho v recepcii subjektívne prežíva a dotvára. Prichádza tiež k záveru, že pohyby medzi tenziou a detenziou v tvorbe i recepcii sú ťažiskom pri hľadaní pravdy v intertextuálnom vzťahu románu T. Vansovej a hry P. Glocka, čím pripúšťa vzájomnú kooperáciu oboch diel. Odkrýva tiež myšlienkové pozadie oboch komunikátov, „cestu“ ich umeleckého stvárnenia a tiež ambície autorov, ktoré sa premietli do ich celkového literárneho vyznenia.

Monografia je teda presvedčivým dôkazom, že textúra dramatického textu má rôznorodé akcenty, v ktorých môže nájsť literárna veda, lingvistika i teatrológia spoločný bod záujmu. Lineárna schéma prameň – cesta – cieľ bola pre autorku nielen odrazovým mostíkom k poznaniu fungovania jazyka dramatického textu, ale vychádzajúc z nej, prehĺbila výskum aj o imanentný vzťah jazyka a myslenia. Pre súčasný výskum tak načrtla zaujímavý a podnetný spôsob uvažovania o dramatickom texte. Čo sa týka formálneho skoncipovania monografie, je prehľadná a logicky štruktúrovaná, čo čitateľovi prispieva k lepšej orientácii v texte. Po obsahovej stránke sú zreteľné výborné interpretačné schopnosti autorky, ale čo je najpodstatnejšie, nazerá aj za pomyselný „horizont“ doterajšieho uvažovania o dramatickom texte, čo zvyšuje odborný potenciál monografie.

Literatúra

DUDOVÁ, Katarína. 2013. *Kognitívna schéma prameň – cesta – cieľ v jazyku dramatického textu*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013. 112 s. ISBN 978-80-558-0497-2

O autorke

Katarína Mikulcová je študentkou magisterského štúdia v odbore editorstvo a vydavateľská prax na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Bakalársku prácu s názvom „Príprava fiktívneho vydania výberu z humoristickej prózy doznievajúceho romantizmu“ úspešne obhájila v roku 2015. V marci 2016 sa zúčastnila slavistickej konferencie *Slavica iuvenum* na Ostravskej univerzite v Ostrave, kde prezentovala príspevok s názvom *Jazykové prostriedky vyjadrovania chuti na materiáli vínných etikiet* v sekcii *Současné směry lingvistického výzkumu*. Danej problematike sa venuje aj vo svojej diplomovej práci s rovnomenným názvom. Odprezentovaný príspevok bude uverejnený v zborníku *Slavica iuvenum XVII*, ktorý vyjde v elektronickej podobe v decembri 2016. S rovnakým príspevkom sa zúčastnila aj študentskej vedeckej konferencie, ktorá sa konala na Katedre slovenského jazyka Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v apríli 2016. V blízkej dobe vychádza zborník aj z tohto

vedecko-výskumného podujatia. V centre jej záujmu je kognitívny rozmer jazyka, vzťah jazyka a myslenia, ktorý sa odzrkadľuje aj v recenzovanej monografii Kataríny Dudovej

Kognitívna schéma prameň – cesta – cieľ v jazyku dramatického textu.
Katarína Mikulcová, Mostná 508/8, 941 46 Trávnica



otus in verbo

vedecký časopis mladej generácie

| | |
|--------------------------|--|
| Vydáva | Filozofická fakulta Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Tajovského 40 974 01 Banská Bystrica Slovenská republika |
| E-adresa redakcie | motusinverbo@umb.sk |
| Webová stránka | www.motus.umb.sk |
| Periodicita | dvakrát ročne |
| Rozsah | 57 strán |
| Formát | A4, online |
| Ročník | piaty |
| Číslo | druhé |
| Rok vydania | 2016 |
| ISSN | 1339-0392 |

Oznamujeme všetkým, ktorí by chceli prispieť do najbližšieho čísla časopisu, že uzávierka príspevkov je 15. 2. 2017. Príspevky upravené podľa pokynov posielajte na adresu motusinverbo@umb.sk. V prípade väčšieho záujmu si redakcia vyhradzuje právo presunúť zaslané príspevky do ďalšieho čísla.

www.motus.umb.sk